

Ap.t. 4:32

CONCORDIA

3/2025

Kansikuva: Pietro Lorenzetti (1280-1348), Kristuksen saapuminen Jerusalemiin

Georg Stöckhardt – **ISRAEL LIHAN MUKAAN JA OIKEA ISRAEL, Room. 9:1–13** 4

Hannu Lehtonen – **PÄÄKIRJOITUS** 2 Franz Pieper – **TUHATVUOTISESTA VALTAKUNNASTA** 7

John R. Stephenson – **HERRAN TULEMISEN KUVITELTUJA MERKKEJÄ. Dispensationalistien sekalaiset unet** 8

Raimo Koski-Homi – **SEITSEMÄS KUVA: TAIVAALLINEN JERUSALEM Ilmestyskirjan 21:9-27 selitys** 15

Tom G. A. Hardt – **ROOMAN UUSI USKONTO** 21 Kalle Pajala – **TODELLINEN USKO.**

SAARNA REFORMAATION ELI USKONPUHDISTUKSEN MUISTOPÄIVÄNÄ 36

EMERITUSPROFESSORI JOUKO MARTIKAISEN AVOIN KIRJE ARKKIPIISPA LUOMALLE 39

Martti Luther – **SINUN KUNINKAASI TULEE** 43 **KRISTUKSEN TUOMIOILLE TULO** 44

CONCORDIA

PÄÄKIRJOITUS * HANNU LEHTONEN

Israelin valtio perustettiin vuonna 1948. Tätä edelsi kauhistuttava juutalaisten joukkosurma toisen maailmansodan aikana natsi-Saksan toimesta. Arviolta kuusi miljoonaa juutalaista sai surmansa.

Israelin valtion perustaminen on saanut monien kristittyjen parissa viriämään lopunajallisen odotuksen. Ajatuksena on se, että Israelin valtion perustaminen olisi ikään kuin odotettujen lopunajallisten tapahtumien ”alkusoitto”. Tämä on saanut aikaan suuren mielenkiinnon ja innostuksen Israelia kohtaan monien kristittyjen keskuudessa.

Kristittyjen perusasentoitumisen juutalaisia ja Israelia kohtaan tulisi olla myönteinen. Syntyihän Vapahtajamme, Jeesus Kristus, juutalaiseksi. ”Pelastus on juutalaisista”, hän itse sanoo (Joh. 4:22). Ja Paavali, joka itsekin oli juutalainen, huudahtaa, ajatellen monien heimoveljiensä epäuskoa: ”Sillä minä soisin itse olevani kirottu pois Kristuksesta veljieni hyväksi, jotka ovat minun sukulaisiani lihan puolesta, ovat israelilaisia: heidän on lapseus ja kirkkaus ja liitot ja lain antaminen ja jumalanpalvelus ja lupaukset; heidän ovat isät, ja heistä on Kristus lihan puolesta, hän, joka on yli kaiken, Jumala, ylistetty iankaikkisesti, amen! (Room. 9:3–5)

Mutta samalla on asioita, jotka tulisi tarkkaan huomioida.

1. On vain yksi pelastuksen tie kaikille ihmisille, niin juutalaisille kuin muillekin, ja se on usko Kristukseen. ”Sillä minä en häpeä evankeliumia; sillä se on Jumalan voima, itsekullekin uskovalle pelastukseksi, juutalaiselle ensin, sitten myös kreikkalaiselle.” (Room. 1:16) Tämä antaa voimakkaan motivaation juutalaislähetykselle.

2. Vanhan liiton tilalle on Kristuksessa tullut uusi liitto, josta Vanhassa testamentissa ennustetaan. Vanha testamentti on täynnä Messiaaseen eli Kristukseen viittaavia esikuvia ja ennustuksia. Ensimmäinen ennustus on vaimon siemenestä, joka polkee rikki käärmeen pään (1. Moos. 3:15). Tämä vaimon siemen on Kristus. Mooseksen lain yksityiskohtaiset uhrisäädökset ovat esikuvaa Kristuksen kertakaikkisesta uhrista (Heprealaiskirje).

Kerran keskustelin erään henkilön kanssa ja hän väitti, että sekä vanha liitto että uusi liitto olisivat voimassa yhtä aikaa. Tässä on kyseessä vakava harhaan meno, jossa ei ymmärretä Kristuksen lunastustyön merkitystä. Ortodoksijuutalaisten keskuudessa elää toive Jerusalemin temppelin uudelleen rakentamisesta ja sen myötä Mooseksen laissa säädetyn pappeuden ja uhrijärjestelmän virvoittamisesta eloon. Mutta näyttää siltä, että Jumala on ikään kuin asettanut lukon näiden toiveiden päälle, koska sillä paikalla, jossa temppeli aikoinaan oli, ovat nyt muslimien moskeijat.

3. Kristittyjen keskuudessa ilmenee ajatusta, jossa suhtautumisesta nykyiseen Israelin valtioon tehdään suorastaan autuuden asia. Tämä ei ole oikein. Meidän tulisi suhtautua Israelin valtioon aivan samalla tavalla kuin mihin tahansa muuhun valtioon. Sen toimia saa ja tulee tarvittaessa arvostella. On hyvä huomata, että, toisin kuin eräät naapurinsa, Israelin valtio on demokratia. Israelilaiset itse esittävät välillä hyvinkin kovaa kritiikkiä omaa hallintoaan kohtaan.

4. Monesti kuulee puhuttavan hyvin negatiivisessa mielessä ns. korvausteologiasta. Sillä tarkoitetaan ajatusta siitä, että kristillinen kirkko on tullut Israelin tilalle. Uudessa testamentissa näistä asioista puhutaan monissa kohdin. Apostoli Paavali huomauttaa Roomalaiskirjeessään, että ”eivät kaikki ne, jotka ovat Israelista, ole silti Israel”. Ja apostoli sanoo sitten perusteluna: ”eivät kaikki ole lapsia sen tähden, että ovat Aabrahamin siementä, vaan: ’Iisakista sinä saat nimellesi jälkeläiset’; se on: eivät ne, jotka lihan puolesta ovat lapsia, ole Jumalan lapsia, vaan lupauksen lapset, ne luetaan siemeneksi.” (Room. 9:6–8) Efesolaiskirjeessään Paavali kuvaa efesolaisten pakanoiden menneisyyttä, jolloin he olivat ilman Kristusta, vailla Israelin kansalaisoikeutta ja vieraat lupauksen liitoille, ilman toivoa ja ilman Jumalaa maailmassa (Ef. 2:12). Mutta kuultuaan ja vastaanotettuaan evankeliumin ja saatuaan kasteen heidän tilanteensa oli muuttunut ratkaisevasti: ”Niin ette siis enää ole vieraita ettekä muukalaisia, vaan te olette pyhien kansalaisia ja Jumalan perhettä.” (Ef. 2:19) He olivat saaneet kasteen ja uskon kautta Israelin kansalaisoikeuden. Tämä on se varsinainen Israel, hengellinen Israel, pyhä kristillinen kirkko. Kirkko ei ole niinkään korvannut vanhan liiton Israelia vaan paremminkin se, koostuen sekä uskovista juutalaisista että uskovista pakanoista, on sen täyttymys. Siksi Paavali Galatalaiskirjeessään toivottaa: ”Ja kaikille, jotka tämän säännön mukaan vaeltavat, kaikille heille rauha ja laupeus, ja Jumalan Israelille!” (Gal. 6:16)

Ohessa Raamatun kohtia samasta asiasta: ”Katso, päivät tulevat, sanoo Herra, jolloin minä rankaisen kaikkia, jotka ovat ympärileikattuja, mutta kuitenkin ympärileikkaamattomia.” (Jer. 9:25) ”Sillä oikeita ympärileikattuja olemme me, jotka Jumalan Hengessä palvelemme Jumalaa ja kerskaamme Kristuksessa Jeesuksessa, emmekä luota lihaan.” (Fil. 3:3) ”Ympärileikkaus kyllä on hyödyllinen, jos sinä lakia noudatat; mutta jos olet lainrikkoja, niin sinun ympärileikkauksesi on tullut ympärileikkaamattomuudeksi.” (Room. 2:25) ”Sillä ei se ole juutalainen, joka vain ulkonaisesti on juutalainen, eikä ympärileikkaus se, joka ulkonaisesti lihassa tapahtuu; vaan se on juutalainen, joka sisällisesti on juutalainen, ja oikea ympärileikkaus on sydämen ympärileikkaus Hengessä, ei kirjaimessa; ja hän saa kiitoksensa, ei ihmisiltä, vaan Jumalalta.” (Room. 2:28–29)

ISRAEL LIHAN MUKAAN JA OIKEA ISRAEL, ROOM. 9:1–13

Georg Stöckhardt, USA, (1842–1913)

”Mutta ei niin, että Jumalan sana olisi harhaan mennyt. Sillä eivät kaikki ne, jotka ovat Israelista, ole silti Israel, eivät kaikki ole lapsia sen nojalla, että ovat Aabrahamin siementä, vaan: ’Iisakista sinä saat nimellesi jälkeläiset’; se on: eivät ne, jotka lihan puolesta ovat lapsia, ole Jumalan lapsia, vaan lupauksen lapset, ne luetaan siemeneksi. Sillä lupauksen sana oli tämä: ’Minä palaan tulevana vuonna tähän aikaan, ja silloin Saaralla on oleva poika.’” (Room. 9:6–9)

Apostoli jatkaa jakeessa 6: ”mutta ei niin, että Jumalan sana olisi harhaan mennyt”. Tässä on yhdistetty kaksi sanontaa, nimittäin ”ei kuin Jumalan sana olisi mennyt harhaan” ja ei että ... en sano, että Jumalan sana olisi mennyt harhaan. Merkitys on: En halua väittää jotakin sellaista, että Jumalan sana olisi mennyt harhaan. Paavalin edellä olevaa puhetta siitä, että hänen sukulaisensa lihan mukaan ovat kirottuja Kristuksesta, ei saa ymmärtää siten, että Jumalan sana olisi siten lakannut pitämästä paikkaansa.

Jumalan sana ei ole jokin yksittäinen lausuma, vaan yleensä Jumalan sana, joka koski Israelia, Jumalan lupaus, että Israel oli oleva Jumalan kansa ja Kristusta koske-

van lupauksen omistaja ja kantaja. Tämä lupaus näyttää olevan ristiriidassa juutalaisten nykyisen kohdalon kanssa. Tosin Kristus on nyt, kuten oli luvattu, lähtenyt Israelista. Toki Israelin saama lupaus sisälsi sen, että Israelinkin ja sen aivan ensimmäisenä oli määrä tulla osalliseksi kaikkia kansoja koskevasta pelastuksesta Kristuksessa. Aabraham, jonka kautta kaikkien kansojen piti tulla siunatuiksi, on myös itse oleva siunauksena. Silloin kun Kristus tulee, ”pelastetaan Juuda ja Israel asuu turvassa” (Jer. 23:6). Mutta nyt Israel on ”kirottu pois Kristuksesta”. Yh-

tä kaikki Jumalan sana ei ole harhaan mennyt. Sen apostoli osoittaa seuraavissa jakeissa.

”Sillä eivät kaikki, jotka ovat Israelista”, siis ne, jotka polveutuvat Israelista lihan mukaan ja kuuluvat Israeliin, ”ole Israel” eli todellinen Israel Hengen mukaan, Gal. 4:29; Jumalan Israel Gal. 6:16. Jae 6b. Vaikka he lihan puolesta ovat Aabrahamin lapsia, he eivät sen vuoksi kuitenkaan ole ”kaikki lapsia”, aitoja Aabrahamin lapsia eivätkä Jumalan lapsia, jakeet 7-8. Vaan: ”Iisakin mukaan sinun jälkeläisesi saavat nimensä.” Paavali lainaa 1 Moos. 21:12:a.

Näiden sanojen erilaisista, kielellisesti mahdollisista selityksistä vaikuttaa Geseniuksen ja Hofmannin suosittelema käännös luontevimmalta: ”Iisakin nimen mukaan on sinun siemenesi saava nimensä.” *After Isaac shall thy seed be called.* Hodge. Merkitys joka tapauksessa on tämä: Aabrahamin siementä, jolle lupaus kuuluu, ovat ne Aabrahamin jälkeläiset, jotka tulevat Iisakista, eivätkä ne, jotka ovat Ismaelist. Iisakin jälkeläisethän muodostivat sen Israelin kansan, joka oli Jumalan kansa ja jolla oli lupaus Kristuksesta. Tosin eivät kaikki Iisakin jälkeläiset olleet oikeita Aabrahamin ja Jumalan lapsia. Apostoli oli juuri tähdentänyt, etteivät kaikki, jotka lihallisen polveutumisen puolesta kuuluvat Israelin kansaan, ole oikeita israelilaisia.

Lainaus 1 Moos. 21:12:sta ei kuitenkaan yksinään muodosta vasta-

kohtaa sille, mikä edellä kielletään, vaan yhteydessä siihen, mikä sitä seuraa. Paavali lainaa tätä raamatunkohtaa vain tulkitakseen sitä allegorisesti ja voidakseen sen avulla tehdä täysin selväksi, ketkä israelilaiset ovat oikeita Aabrahamin lapsia. Sanalla ”se on” jakeessa 8 on sama merkitys kuin sanoilla ”tämä on kuvaannollista puhetta” rinnakkaiskohdassa Gal. 4:24:ssä, jossa myös käsitellään Iisakin syntymää. Se, mitä Raamattu kertoo lisakista ja hänen syntymästään, on esikuvallinen ennustus: ”eivät lapset lihan mukaan”, luonnollisella tavalla syntyneet jälkeläiset, ”vaan lupauksen lapset”, luonnon vastaisesti lupauksen voimasta syntyneet, ovat ”Jumalan lapsia” ja ”luetaan siemeneksi” ja ovat Jumalan edessä oikeita Aabrahamin siementä. Iisak oli lupauksen lapsi. ”Sillä lupauksen sana oli tämä: ‘Minä palaan tulevana vuonna tähän aikaan, ja silloin Saaralla on oleva poika.’” Jae 9. 1 Moos. 18:10,14. Iisak on syntynyt lupauksesta, Gal. 4:23. Jumala oli antanut Aabrahamille ja Saarelle heidän korkeassa iässään, kun heidän ruumiinsa olivat jo kuoleutuneet, lupauksen, että he saavat pojan. Sen, minkä Jumala lupaa, hän voi myös tehdä ja sitten hän sen myös teki. Niin Iisak on ”lupauksen lasten” *typos*.

Iisak syntyi lupauksen voimasta luonnollisella tavalla ja astui elämään luonnollista elämää. Lupauksen lapset, jotka apostolilla on mielessä, ovat syntyneet lupauksesta,

evankeliumista hengellisellä tavalla ja asetetut uuteen hengelliseen elämään ja oloon. Jumala on herättänyt heidät sanan kautta uskoon. Uskon kautta he ovat uudestisyntyneet. Niin me uskovat olemme nyt ”lupauksen lapsia, niin kuin Iisak oli”. Gal. 4:28.

Juuri lupauksen lapset, uskovat uudestisyntyneet israelilaiset ovat oikeita Aabrahamin lapsia ja Jumalan lapsia. He eivät ole Kristuksesta pois kirottuja, vaan heillä on osallisuus pelastukseen Kristuksessa. Niin Jumalan sana, joka koski Israelia, ei ole rauennut tyhjiin, vaan ennemminkin joka suhteessa vahvistettu ja täytetty. Alusta alkaen näet siunaus oli yhdistetty uskoon. Jesaja sanoo: ”Katso, minä lasken Siioniin peruskiven, koetellun kiven” ja jatkaa: ”joka uskoo, se ei pakene”, Jes. 28:16. Uudella liitolla, joka lepää syntien anteeksiantamisen varassa, on Jeremian mukaan se tunnusmerkki, että Israelin lapset tuntevat HERRAn. Jer. 31:34. Raamattu todistaa, että Aabraham, Israelin kantaisä, tuli vanhurskaaksi uskon kautta ja on siten, kuten Paavali on osoittanut Room. 4:ssä, kaikkien uskovien isä, myös uskovien juutalaisten eli ympärileikattujen isä, mutta myös niiden isä, jotka eivät ole ympärileikattuja, vaan jotka myös vaeltavat Aabrahamin uskon jälkiä. Juuri heidän hyväkseen luetaan vanhurskaus. Heille kuuluu luvattu perintö. Apostoli puhuu tässä jaksossa vain niistä lupauksen lapsista, jotka ovat

Israelista. Tietysti on yleinen, myös pakanoita koskeva totuus, että lupauksen lapset ovat Jumalan lapsia. Gal. 4:28.

Apostolin opetuksesta jakeista 6-9 käy ilman muuta ilmi, että hän on puhunut *a potiori* (kokemuksesta) valittaessaan, että hänen veljensä lihan mukaan ovat kirottuja pois Kristuksesta. Tämä on totta kuitenkin vain israelilaisten enemmistöstä, siitä epäuskoisesta juutalaiskansasta, joka on Kristuksen ja hänen Kirkkonsa vastustaja.

Mitä tämän kohdan 9:19 selitykseen tulee, kommentaareissa esiintyy paljon epäselvyyttä koskien käsitteitä Israel ja Aabrahamin siemen sekä mitä tulee eroon siemenen ja oikean siemenen välillä. Apostolin opetuksen mukaisesti meidän täytyy tehdä seuraava erotelu. Israelin kansa eli kaikki Aabrahamin — fyysiset — jälkeläiset — Iisakista ja Jaakobista olivat kansakokonaisuutena Jumalan kansa. Jumala oli asettanut juuri tämän kansan erikoissuhteeseen itseensä nähden. Hän oli ilmoittanut itsensä sille ja asui sen keskellä. Tällä kansalla oli laki. Koko tätä kansakuntaa ja sen kaikkea yhteiskunnallista elämää sääteli laki. Tälle kansalle kuului lupaus. Yksin Israelille eikä millekään muulle kansalle oli lupaus annettu ja tuleva Kristus ilmoitettu lupauksessa. Israelin kansasta tuli ajan täytyttyä Kristus. Pelastus on tullut juutalaisista.

On väärin rajoittaa jakeiden 1-5 etuoikeudet uskoviin, hurskaksiin

israelilaisiin. Ne ovat päinvastoin koko Israelin tunnusmerkkejä. Israelista lihan mukaan, joka käsittää kaikki Aabrahamin, Iisakin ja Jaakobin fyysiset jälkeläiset, on nyt kuitenkin tarkasti erotettava Israel Hengen mukaan. Vain se Israel, joka on syntynyt sanan kautta Hengestä, on oikeanlaatuinen Israel, josta jakeissa 6-9 on puhe. Vain uskovat israelilaiset käyvät Jumalan edessä oikeista Aabrahamin lapsista ja tosi Jumalan lapsista ja vain heillä on osallisuus ja nautinto pelastuksesta Kristuksessa, kun taas kaikki ne israelilaiset, jotka ovat israelilaisia pelkän fyysisen syntymän nojalla, mutta jotka eivät ole israelilaisia Hengen ja uskon mukaan, ovat kirottuja pois Kristuksesta. On väärin perustaa jollakin

tavoin pelastus Kristuksessa, Jumalan edessä kelpaava vanhurskaus ja iankaikkinen autuus jakeissa 1-5 luetelluille etuoikeuksille. Lupaus koski kaikkia israelilaisia sikäli, kuin luvatus Kristuksen oli määrä omaksua liha ja veri Israelista ja sikäli kuin lupauksessa ja myöhemmin evankeliumin saarnassa pelastus tarjottiin kaikille israelilaisille. Mutta varsinaisia lupauksen lapsia ovat vain ne israelilaiset, joiden sydämiin lupaus kiinnittyi ja jotka uskossa omistivat itselleen lupauksen ja siinä pelastuksen Kristuksessa.

Georg Stöckhardt, s. 376–378. STLK 2011. Teoksessa olevat runsaat Raamatun alkukieliset lainaukset on jätetty tästä tekstistä pois.

TUHATVUOTISESTA VALTAKUNNASTA

Franz Pieper, USA, (1852-1931)

Me uskomme, että Jumalan seurakunta maan päällä aina tuomio-päivään saakka, ja kuta likempänä se päivä on sitä enemmän, **tu-lee olemaan ristin alainen**, kuten Pyhä Henki apostoli Paavalin kautta kaikille kristityille todistaa, että heidän monen ahdistuksen kautta on meneminen sisälle Jumalan valtakuntaan, Ap. t. 14:22. Me hylkäämme sen opin, jonka mukaan kirkko maan päällä vielä saisi nauttia ihanaa oloti-

laa tuhatvuotisessa valtakunnassa, koskapa tämä oppi on ristiriidassa selvien Pyhän Raamatun kohtien kanssa ja viettelee kristityitä panemaan toivonsa kuviteltuun ihannuuteen täällä maailmassa, sen sijaan että tulee kohdistaa toivonsa vain kirkkauteen taivaassa.

Franz Pieper, Uskomme, opetamme, tunnustamme. Hämeenlinna, Luterilaisen toimitus. 1926.

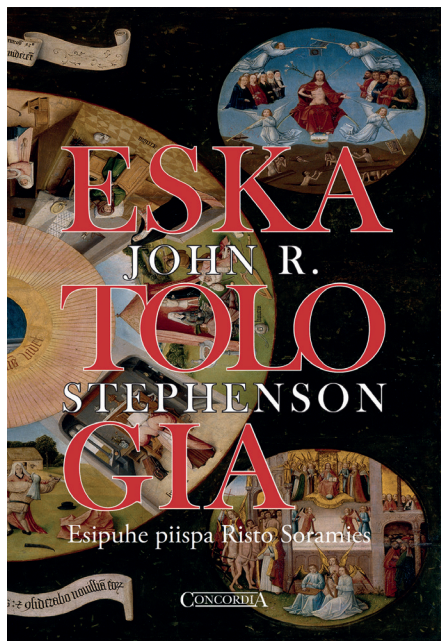
HERRAN TULEMISEN KUVITELTUJA MERKKEJÄ

Dispensationalistien sekalaiset unet

John R. Stephenson, professori emeritus, Kanada

Ne tuomitsevat myös sellaiset, jotka nyt levittävät juutalaisia oppeja, joiden mukaan hurskaat tulevat saamaan herruuden maailmassa ennen kuolleiden ylösnousemusta, sen jälkeen kun jumalattomat on kaikkialla kukistettu. (Augsburgin tunnustus)

Waltherin opiskelijoilleen tekemä huomautus, että ”te tarvitsette kunnollista juurtumista oikeaan oppiin enemmän kuin pastorit Saksassa, koska te asutte lahkosten maassa”,¹ soveltuu erityisen hyvin nykypäivään. Pohjoisamerikkalainen protestanttisuus on näet suurelta osin evankeliumia tuhoavan dispensationalistisen harhan lumoissa. Jatkossa tarkastellaan paljolti dispensationalistista eskatologiaa. Dispensationalismi sai alkunsa englantilaisesta J. N. Darbystä (1800–82), Plymouthin veljien perustajasta. Suositukseksi sen teki amerikkalainen C. I. Scofield, erityisesti vuoden 1917 Scofield Reference Bible-raamatun välityksellä. Dispensationalismi ei ainoastaan seipitä mielikuvitukseen perustuvaa Herramme tulemisen merkkiä kuvitelmillaan Jumalan suunnitelmista kos-

kien etnisiä juutalaisia. Se synnyttää myös harhoja sellaisista aiheista kuin paruuksia (Kristuksen paluu taikaisin), kuolleiden yleinen ylösnousemus, viimeinen tuomio ja vieläpä itse taivas. Se muuntaa Raamatun ainutkertaisiksi esittämiä tapahtumia toistuviksi. Niinpä Kristuksen ainutkertaiseen paluuseen kunniasa lisätään muita oletettuja tulemisia: ensin hän tulee ”tempaamaan”

1 C. F. W. Walther, *The Proper Distinction between Law and Gospel*, trans. W. H. T. Dau (St. Louis: Concordia Publishing House, 1928), 178; suom. Laki ja evankeliumi, s. 251. SLEY. Helsinki 1952.

kirkon pois viimeisestä suuresta ahdistuksesta ja myöhemmin perustamaan tuhatvuotisen maanpäällisen valtakunnan Jerusalemiin. Yleinen ylösnousemus jaetaan kahtia: kuolleet pyhät nousevat ylös nauttimaan tuhatvuotisesta valtakunnasta ja myöhemmin, tuhatvuotisen valtakunnan päätyttyä, pahat nousevat ylös viimeiselle tuomiolle. Viimeistä tuomiota (joka samastetaan tuomioon suuren valkean valtaistuimen edessä; Ilm. 20:11s) väitetään edeltävän siitä erillinen tuomio, kun Herramme tulee perustamaan tuhatvuotista valtakuntaa. Silloin tuomitaan ne elossa olevat, jotka eivät usko (samastetaan Matt. 25:31–46:ssa kuvattuun tuomioon). Itse taivaskaan ei vältty dispensationalistien raamatullisen aineiston uudelleenjärjestelyltä. Sen ilot näet jaetaan maanpäällisiin nautintoihin tuhatvuotisessa valtakunnassa ja viimeistä tuomiota seuraavaan hengelliseen täyttymykseen.

Yksityiskohtainen dispensationalismin kumoaminen vaatisi tälle kirjalle laajahkon jatko-osan.² Nimitys ”dispensationalismi” on peräisin siitä, että tämä koulukunta ja-

kaa pelastushistorian seitsemään aikakauteen eli dispensaatioon (viatomuus, omatunto, ihmishallinto, lupaus, laki, armo ja valtakunta).³ Theodore Engelderin arvion, että ”kiliismi on valtava sotku”,⁴ tarkkanäköisyys tulee esiin, kun otamme huomioon, että Scofield on hylännyt Occamin partaveitsen (Nunquam ponenda est pluralitas sine necessitate, eli yksinkertaisuusperiaate) kehitellessään seitsemän kronologista pelastushistorian vaihetta. Kaksi samanaikaista dispensaatiota, laki ja evankeliumi, riittäisi vallan hyvin. Scofieldin mukaan omantunnon aika kattaa ihmiskunnan historian syntiinlankeemukselta Nooan aikaan, kun taas ihmishallinnon aika ulottuu Nooasta Abrahamiin. Lain aika alkaa Siinain lainsäätämisestä ja jatkuu Kristuksen ensimmäiseen tulemiseen. Evankeliumi puolestaan sovitetaan kahteen väliaikaiseen kauteen, nimittäin lupauksen aikaan, joka alkoi Abrahamista ja päättyi Moosekseen, ja armon aikaan, joka alkoi inkarnaatiosta ja jatkuu halki kirkon ajan.

Havaintoonsa, että ”kiliismi on

2 Samuele Bacchiocchiilla on adventistina tuskin lainkaan omaa lehmää ojassa hänen tiiviissä teoksessaan, Hal Lindsey's Prophetic Puzzle: Five Predictions That Failed! (Berrien Springs, MI: Biblical Perspectives, 1987), joka on hyödyllistä luettavaa dispensationalistisen propagandan hämmentämille maallikoille. Luterilaisuuden piiristä Theodore Engelderin kaksiosainen artikkeli ”Notes on Chiliasm” (Concordia Theological Monthly 6 [March, April 1935]: 161–173, 241–254) ja hänen jatkotutkielmansa ”Dispensationalism Disparaging the Gospel” (Concordia Theological Monthly 8 [September 1937]: 646–666) ovat yhä tänään ajankohtaisia.

3 Ks. Scofieldin selitystä jakeeseen 1. Moos. 1:28 teoksessa The Scofield Reference Bible, ed. C. I. Scofield (New York: Oxford University Press, 1917), 5.

4 ”Notes on Chiliasm”, 173.

valtava sotku”, Engelder lisää tuomion ”ja jotain vielä pahempaa”.⁵ Tämän oikeutus voidaan huomata, kun tajuamme, että Scofieldin valtakunnan aika erotetaan selvästi Kristuksen armon ajasta. Scofieldin ja dispensationalistien mukaan maanpäällinen Jeesus tuli todella tarjotaan ”valtakunnan” Israelille. Tämä valtakunta ei kuitenkaan ollut maanpäällisessä ajassa saatavaa esimakua siitä valtakunnasta, joka toteutuu täydellisesti vasta paruosiasa. Paljolti päinvastoin – valtakunta, jonka Herramme väitetään tarjonneen juutalaisille maanmiehilleen, oli poliittinen, maanpäällinen valtakunta, jonka otaksutaan luvattun Daavidille! Scofieldin ja hänen seuraajiensa mukaan Daavidille luvattut Messias ja messiaaninen valtakunta eivät lainkaan toteutuneet ristiinnaulitussa Jeesuksessa ja hänen kirkossaan. Päinvastoin, sen jälkeen kun maanpäällinen Jeesus oli Vuorisaarnassa niin sanoaksemme lausunut julki Jumalan valtakunnan perustuslain, hän joutui kohtaamaan sen tosiasian, että silloinen juutalainen kansa kieltäytyi hyväksymästä Jumalan hallintaa tässä muodossa. Niinpä hän nuoli haavansa, päätti lykätä ”valtakunnan” alkamisen kaukaiseen tulevaisuuteen ja täyttää syntyneen aukon perustamalla pääosin pakanauskovista koostuvan kirkon! Albert Schweitzer ei lain-

kaan ole ainoa, joka syyllistyy mielikuvitukseen perustuvaan evankeliumin todistusaineiston rekonstruointiin. Niinpä vanhurskauttaminen armosta Kristuksen tähden uskon kautta alennetaan pelkäksi irralliseksi lisähuomautukseksi Jumalan pelastustyössä!

Artikkelissaan ”Dispensationalism Disparaging the Gospel” [”Dispensationalismiin kuuluva evankeliumin halveksunta”] vuodelta 1937 Engelder lainaa presbyteritutkija O. T. Allisia keskittyesään siihen, miten Scofield käsittelee jaetta Ilm. 14:6 Scofield Reference Bible -raamatussaan. Kyseisessä kohdassa hän erottaa toisistaan neljä evankeliumin ”muotoa”, joista kahta meidän täytyy tässä pohtia. Evankeliumin toista muotoa kuvataan seuraavasti:

Jumalan armon evankeliumi. Tämä on hyvä uutinen, että Jeesus Kristus, hylätty kuningas, on kuollut ristillä maailman syntien vuoksi, että hänet herätettiin kuolleista meidän vanhurskauttamisemme ja että hän vanhurskauttaa kaikista kaikki ne, jotka uskovat.⁶

Scofieldiltä jää huomaamatta, että tämä ”Jumalan armon evankeliumi” on ainoa evankeliumi, joka ihmisen pelastumiseksi on annettu alkaen 1. Moos. 3:15:stä aina siihen asti kun armon päivä päättyy paruosiaan! Evankeliumin ensim-

5 Mt.

6 200 Scofield Reference Bible, 1343.

mäistä muotoa Scofield kuvaa näin:

*Valtakunnan evankeliumi. Tämä on hyvä uutinen, että Jumala aikoo perustaa maan päälle Daavidin liiton (2. Sam. 7:16s) täyttymyksenä valtakunnan – poliittisen, hengellisen, israelilaisen ja universaalisen –, jonka Kuningas on Jumalan Poika, Daavidin perijä, ja joka on tuhannen vuoden ajan osoituksena Jumalan oikeamielisyydestä inhimillisissä asioissa.*⁷

Toisin sanoen, tulevaa valtakuntaa koskeva väärinkäsitys, jonka torjumiseksi Herramme näki vaivaa ja jota hän nuhteli Pietarin lihallisen väärinkäsityksen muodossa (Matt. 16:23), onkin itse asiassa tuon valtakunnan olemus! Augsburgin tunnustuksen 17. artikla tuomitsee Scofieldin fantasiat osuvasti ”juutalaisina oppeina”. Määrittävää adjektiivia ”juutalainen” ei pitäisi rajata Abrahamin etnisiin jälkeläisiin, vaan sen pitäisi ennemmin ymmärtää merkitsevän niin etnisen juutalaisen kuin etnisen pakanan uudestisyntymätöntä lihaa.

Tämän yhden, pyhän evankeliumin arvonallennuksen lisäksi Scofieldin oppijärjestelmän virhelähteeksi (πρωτον ψευδος) voidaan paikantaa hänen palava intonsa tehdä ero Israelin ja kirkon välillä. Scofield antaa seuraavan kehoituksen (raamattulaitoksensa luvus-

sa ”Introduction to the Four Gospels” [”Johdanto neljään evankeliumiin”]):

*Erityisesti on tarpeen sulkea pois käsitys – joka on jälkiapostolisen ja roomalaiskatolisen teologian perintöä protestanttisessa ajattelussa –, että kirkko on tosi Israel ja että Vanhan testamentin näky valtakunnasta täyttyy kirkossa.*⁸

Samoin nykyajan dispensationalistin, C. C. Ryrien mukaan:

*kirkko ei missään mielessä täytä Israelille annettuja lupauksia... Kirkon aika ei kuulu Jumalan ohjelmaan Israelia varten. Se on ylimääräinen lisäys.*⁹

On merkille pantavaa, että koko Uusi testamentti kieltäytyy lyömästä dispensationalistista kiilaa Israelin ja kirkon väliin; päinvastoin, se määrittelee avoimesti kirkon Israelin jatkoksi. Kuten hyvin tiedetään, Matteus kuvaa Jeesuksen uudeksi Moosekseksi ja kirkon uudeksi Israeliksi. Emme erehtyisi myöskään nähdessämme maanpäällisessä Jeesuksessa sen yhden Israelilaisen, jolle koko Israelin kansan kutsumus lankeaa. Kiusauksessa ollessaan Jeesus, ainoa tosi israelilainen, oli täysin kuuliainen siinä, missä historiallinen Israel oli surkeasti epäonnistunut. Maan päällä hän, itse Israelin ruumiillistuma, tuli kokoamaan Israelin jäännök-

7 Mt. Ks. Engelder, ”Dispensationalism Disparaging the Gospel”, 650.

8 Scofield Reference Bible, 989.

9 The Basis of Premillennial Faith (New York: Loizeaux Bros., 1953), 136.

sen ympärilleen (Matt. 15:24; 10:6). Apostolien kutsuminen olisi käsitämätöntä, ellei Israelia olisi perustettu uudelleen Herramme persoonan ympärille. Lisäksi, kun evankeliumi eteni etnisille pakanoilta, kuten maanpäällinen Jeesus oli ennalta nähnyt (Matt. 21:41, 43), pakanakäännynnäisiä ei pidetty syn-typerältään israelilaisille uskoville rinnakkaisena yhteisönä, vaan liisäyksenä ja laajennuksena uskolliselle Israelin jäännökselle. Paavalin lausuma, että pakanakristityt ovat oksia, jotka on oksastettu öljypuuhun, historialliseen Israeliin (Room. 11:17), on mielekäs vain jos kirkko on itse asiassa Israelin jatke. Apostolin ilo siitä, että Kristus itessään teki juutalaisen ja pakanan yhdeksi uudeksi ihmiseksi kirkossa (Ef. 2:14–16), osoittaa, että kirkko edustaa Jumalan pelastussuunnitelmassa huipentumaa eikä mitään ”ylimääräistä lisäystä”. Kun Paavali voi kirjoittaa Efeson pakanakristityille, että he, jotka ennen olivat ”vailla Israelin kansalaisoikeutta” (Ef. 2:12), eivät nyt ”enää ole vieraita” eivätkä ”muukalaisia, vaan... pyhien kansalaisia ja Jumalan perhettä” (Ef. 2:19), on epäselvää, miten kukaan voi tehdä sellaisen päätelmän, että

kautta aikojen Jumalalla on kaksi erillistä tarkoitusta: toinen liittyy maailmaan, maanpäällisiin ihmisiin ja tavoitteisiin, nimittäin juu-

*talaisuus; toinen taas liittyy taivaaseen, taivaallisiin ihmisiin ja tavoitteisiin, nimittäin kristinuskoo.*¹⁰

Tämä väitetty jumalallisten tar-koitusten kaksinaisuus olisi jäänyt huomaamatta Pietarilta, joka teki kaikkensa kuvataksaan Uuden testamentin kirkkoa kuvilla, jotka alun perin merkitsivät Vanhan testamen-tin Jumalan kansaa (1. Piet. 2:9–10). Samoin Paavali olisi ollut yhtä tie-tämätön, koska hän ei olisi voinut selkeämmin samastaa Israelia ja kirkkoa kuin lausumassaan ”oi-keita ympärileikattuja olemme me” (Fil. 3:3).

Kun näin on osoitettu, että kirkko on Israel, koko dispensationalis-tinen korttitalo romahtaa maahan. Dispensationalismiin kuuluva sen-saatiohakuinen mieltymys fantasi-oihin, jotka käyttävät hyvin mie-llellään Raamatun vertauskuvalli-sia, apokalyptisia jaksoja käyttö-voimana jollekin tieteiskirjallisuud-en tapaiselle, pohjautuu järkyt-tävään hermeneuttiseen vääristy-mään. Luterilaiset ovat seuranneet uskonpuhdistajaansa tulkitsemal-la Raamatun epäselviä kohtia sel-vien valossa. Dispensationalistit te-kevät juuri päinvastoin pimentä-en selviä kohtia tulkitsemalla niitä sellaisten epäselviin kohtiin annet-tujen selitysten valossa, jotka ovat hyvin eriskummallisia ja mahdotto-mia osoittaa oikeiksi. Niinpä Van-han testamentin profeettojen ennus-

10 Lewis Sperry Chafer, *Dispensationalism* (Dallas: Dallas Seminary Press, 1951), 107.

tuksen hajaannuksessa elävän Israelin takaisinkokoamisesta ei nähdä toteutuneen esikuvallisesti paluussa Babylonian pakkosiirtolaisuudesta ja täydellisesti kirkon kokoamisessa. Päinvastoin näiden profetioiden toteutuminen siirretään ”kirkon ajan” loppuun, kauteen, johon dispensationalistit kuvittelevat historian nyt saapuneen. Scofield huomauttaa jakeiden Hes. 37:12–14 opettavan, että vuoden 70 jKr. jälkeen hajaantuneet juutalaiset – jotta valtakunnan aika voisi alkaa kirkon ajan lopulla – palautetaan hajaannuksesta Palestiinaan, jossa he kääntyvät ja täytyvät Pyhällä Hengellä.¹¹ Samoin Room. 11:26:sta tulee naula, johon Scofield ripustaa vakuutuksensa, että

*profeettojen mukaan Israel kaikkien kansojen keskeltä koottuna, omaan maahansa palautettuna ja kääntyneenä saa vielä suurimman maallisen korotuksensa ja kunniansa.*¹²

Balfourin julistus 1917 ja Israelin valtion itsenäisyysjulistus 1948 sekä Israelin suorittama Jerusalemin ja Länsirannan sotilaallinen miehitys 1967 ovat ruokkineet suuresti dispensationalistien mielikuvitusta. Nykypäivän dispensationalistit iloitsevat ymmärtäessään, että israelilaisten vallatessa Jerusalemin Vanhan kaupungin vuonna 1967 to-

teutui profetia: he katsovat Luuk. 21:24:ssä olevan Herramme ennustuksen, jonka mukaan Jerusalemin on ”oleva pakanain tallattavana, kunnes pakanain ajat täyttyvät”, edellyttävän kaupungin vapautusta pakanallisesta hallinnasta maanpäällisenä aikana. Käsitys, että tämä jae toteutui konkreettisesti vuonna 1967, on ratkaiseva Hal Lindseyn eskatologialle; hän samastaa mielivaltaisesti nykyisen Israelin valtion synnyn ja viikunapuun lehteen puhkeamisen, joka on Herramme Matt. 24:32:ssa (ja tämän rinnakaiskohdissa) mainitsema lopun ajan merkki. Lindseyn mukaan tämän merkin osoittama Herran tulemisen läheisyys oikeuttaa oletta- maan, että dispensationalistisen eskatologian viimeiset tapahtumat toteutuvat yhden sukupolven eli noin 40 vuoden kuluessa Israelin itsenäisyyssjulistuksesta.¹³

Dispensationalistinen harha, että on kaksi erillistä Jumalan kansaa (juutalainen ja kristitty), ja siitä poikiva oletus, että nykyinen Israelin valtio jotenkin liittyisi siihen, miten Jumala kaitselmuksessaan saa aikaan historian viimeiset tapahtumat, ovat tuottaneet kaksi erityisen pahaa hedelmää. Ensiksikin herätyskristittyjen keskuudessa monet julistavat – eivät- kä lainkaan huonoin tuloksin – eh-

¹¹ Scofield Reference Bible, 881.

¹² Mt., 1206.

¹³ The Late Great Planet Earth (Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1970; suom. Maa entinen suuri planeetta), 53s.

dotonta tukea Israelin valtiolle Jumalan käskynä. Niinpä, kuten Grace Halsell selostaa havahduttavassa lehdistöraportissaan,¹⁴ dispensationalistiset saarnaajat ovat alttiita antamaan fanaattista taustatukea joka ainoalle Israelin viranomaisten arabeihin kohdistamalle sotilaalliselle ja ekspansionistiselle siirrolle. Samoin he teroittavat vaikutusvallansa olevien mieliin, että Israelin valtiota täytyy puolustaa millä hinnalla hyvänsä aina viimeiseen amerikkalaiseen veripisaraan asti. Toiseksi, sokeassa ja kiihkeässä uskolisuudessaan Israelille tunnetut dispensationalistisaarnaajat osoittavat kylmää välinpitämättömyyttä arabbeja, erityisesti kristittyjä arabbeja kohtaan!¹⁵

Nykyiseen Israelin valtioon kohdistuvan dispensationalistisen palvonnan vastaisesti meidän on todistettava, että juutalaisten ja arabien traaginen kiista Palestiinan maan

hallinnasta on Jumalan vasemman käden työn piiriin kuuluva poliittinen asia. Siinä ei kummallakaan osapuolella ole yksinoikeutta olla oikeassa, eikä kristittyjen varmasti pitäisi esiintyä sovittelijoina kiistan toisen osapuolen eduksi. Sitä paitsi suurin kristillinen huolenaihe koskien Lähi-idän sekavaa ja inhimillisesti katsoen ratkaisematonta sotkua ei lainkaan ole toisen osapuolen voitto toisesta, vaan katkerien vihollisten sovinto Herramme Jeesuksen Kristuksen välityksellä. Hän kuoli tehdäkseen kirkossaan yhden uuden ihmisen, ei vain juutalaisesta ja pakanasta vaan myös arabista ja juutalaisesta. Todellinen kristillinen eskatologia laitetaan käytäntöön lähetystyössä eikä sopimattomalla keskiaikaisten ristiretkien henkiinherättämisellä.

John R. Stephenson, Eskatologia, s. 100–107. Concordia. Porvoo 2018.

14 Prophecy and Politics: Militant Evangelists on the Road to Nuclear War (Westport, CT: Lawrence Hill & Company, 1986).

15 Mt., 51–67; 117–128.

Israel ja juutalaisten paluu meidän ajassamme

Julkaisija: Suomen Luterilainen Tunnustuskirkko (SLT) 2024

Alkuperäisteos: Stiftelsen Biblicum 2023

Kirjoittaja: Seth Erlandsson

Suomennos: Jukka Söderström

Kirjaa voi tilata Luther-Divarista, puh. 0440 772233

Kirjasen (31 s.) hinta 6€ + toim. 3€

SEITSEMÄS KUVA: TAIVAALLINEN JERUSALEM

Ilmestyskirjan 21:9-27 selitys

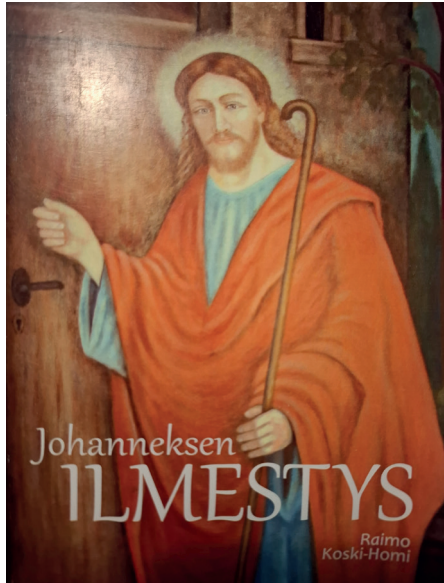
Raimo Koski-Homi, pastori (1937–2024)

**9. Ja tuli yksi niistä seitsemäs-
tä enkelistä, joilla oli ne seitse-
män maljaa täynnä seitsemää
viimeistä vitsausta, ja puhui mi-
nun kanssani sanoen: ”Tule tän-
ne, minä näytän sinulle morsia-
men, Karitsan vaimon.”**

Juhlava loppunäky alkaa siten, että yksi viidennen näyn maljaen-
keleistä, mahdollisesti sama, joka
näytti suuren porton, tuli Johan-
neksen luo ja puhui hänelle: ”Tu-
le tänne, minä näytän sinulle mor-
siamen, Karitsan vaimon.” Luo-
piokirkon vastakohtana Johan-
nes saa nähdä tosi Kirkon, Kris-
tuksen omien *Una Sanctan*. Kaik-
ki tosi kristityt maan päällä, jotka
voittavat uskon jalon taistelun, ovat
Kristuksen morsian ja heidät kruu-
nataan häissä Karitsan vaimoksi
ikuisesti.

**10. Ja hän vei minut hengessä
suurelle ja korkealle vuorelle ja
näytti minulle pyhän kaupungin,
Jerusalem, joka laskeutui alas
taivaasta Jumalan tyköä,**

Enkeli vei Johanneksen henges-
sä korkealle vuorelle, joka oli hy-
vä katselupaikka. Yllätys, yllätys!
Johannes ei näekään seurakunnan
ihmisjoukkoa, kuten aikaisemmin,
vaan se Jerusalem, pyhä kaupun-
ki, jonka hän oli nähnyt laskeu-

tuvan Jumalan luota uuden maan
päälle, on juuri tuo Karitsan vai-
mo. Aukkaat ovat samalla tuo
kaupunki. Huomaamme tästä, et-
tä näky on kuvaannollinen yritys
tulkita tulevan maailman elämää
käyttäen täältä otettuja vertausku-
via. Meillä ei vielä olisikaan sano-
ja tulevan kirkkauden ilmaisemi-
seksi. Sen todellinen olemus ylit-
tää täysin meidän käsityskyym-
me. Siksi Raamattukin tyytyy pu-
humaan tulevasta vain kuvin. Se
on sittenkin jotain sellaista, mitä
silmä ei ole nähnyt, ei korva kuul-
lut eikä yhdenkään ihmisen ajatuk-

seen noussut. Tiedämme vain, että Jumala on sen valmistanut niille, jotka Häntä rakastavat (1. Kor. 2:9, joka on lainaus Jesajalta, Jes. 64:4, Septuaginta). Niinpä vanha legenda kertoo kahdesta munkista, jotka sopivat keskenään, että se, joka ensin kuolee, tulee kertomaan toiselle, millaista kirkkaudessa on. Sitten toinen munkki kuoli ja eloon jäänyt näki kuolleen haamun kysyen tältä: ”*Oualiter – taliter?*” (Millaista – sellaistaako?) Haamu vastasi: ”*Totaliter aliter*” (kokonaan toisenlaista).

11. ja siinä oli Jumalan kirkkaus; sen hohto oli kaikkein kalleimman kiven kaltainen, niin kuin kristallinkirkas jaspiskivi;

Kaupungilla oli Jumalan kirkkaus, sillä uusi taivas ja uusi maa ovat Jumalan taivaan ulottuvuuksissa, Jumalan välittömän läsnäolon piirissä ja siksi kaupunki ja sen kirkastetut asukkaat ovat osallisia Jumalan luomattomasta kirkkaudesta. Ei mikään maallinen voi sitä kuvata. Johannes sanookin: ”kaikkein kalleimman jalokiven kaltainen” – nimittäin sen hohto. Sana *ho fooster* ei ole pelkkä ”valo” tai ”hohto”, vaan tarkoittaa valon lähdettä tai kantajaa, siis tässä Jumalan läsnäoloa, joka luo koko kaupunkiin taivaallisen, ylimaallisen kirkkauden. Tuota käsittämätöntä valonlähdettä Johannes luonnehtii jaspis-kiven eli puhtaan valkoisen timantin kaltaiseksi, ”kristallinkirkkaan loisteen omaavaksi” (*krystal-lidzonti*). Sana esiintyy vain tässä

ja tarkoittaa oikeastaan sitä tuiketta tai välkähtelyä, joka syntyy valon taittuessa puhtaan vuorikristallin läpi. Mikään inhimillinen ilmaus ei kykene sen valtavuutta ilmaistamaan.

12. siinä oli suuri ja korkea muuri, jossa oli kaksitoista porttia ja porteilla kaksitoista enkeliä, ja niihin oli kirjoitettu nimiä, ja ne ovat Israelin lasten kahden-toista sukukunnan nimet;

Johannes näki myös kaupungin suuren ja korkean muurin, joka teki sen absoluuttisen turvalliseksi. Kuva on otettu kaikille tutuista linnoitettujen kaupunkien rakenteesta antiikin aikana. Koska Johannes näki muurin, on luonnollista, että hän näki myös portit, joita jae 21 kuvaa kutakin yhdestä jättimäisestä helmestä tehdyiksi. Kullakin portilla enkeli vartioi kaupunkia. Portteja ja enkeleitä oli 12 niin, että jokainen portti oli nimetty yhden Israelin sukukunnan mukaan. Vanhan liiton Israel oli heikko maallinen esikuva Uuden liiton kansasta, mutta sen hurskaat olivat yhtäläisesti osa *Una Sanctaa* ja tämä ilmenee myös porttien lukumäärässä sekä nimissä. Jumalan Israel jatkui Uudessa liitossa siten, että vanhan Israelin uskovaan jäänökseen liitettiin evankeliumiin uskovat pakanat. Näin toteutui Jesajan (Jes. 2:2-3, 66:20), Aamoksen (Aam. 9:11-12) ja muiden profeettain vastaavat ennustukset. Kirkko ei ole suinkaan ”korvanut” Israelia, vaan se on Uuden lii-

ton Israel, vanhan täyttymys ja elimellinen jatko. Tässä sama yhtenäisyys kirkkaudessa tuodaan esille kuvaannollisella tavalla

13. idässä kolme porttia ja pohjoisessa kolme porttia ja etelässä kolme porttia ja lännessä kolme porttia.

Portteja oli 3 kuhunkin ilmaansuuntaan. Uudella Jerusalemissa ei ollut enää mitään vaaraa, vaan kaikkiin ilmansuuntiin pyhä kaupunki oli yhtä turvallinen. Pohjoinen ei enää ollut pelottava vihollisten lähestymissuunta, kuten vanhassa Maassa oli muinoin ollut. Kuvaannollisesti tämä osoittaa myös, että Herran seurakuntaan on kaikilta ilmansuunnilta vapaa pääsy, kaikkien kansojen uskovat saavat yhtäläisesti tulla täällä Kristuksen kirkon jäseniksi ja yhtäläisesti päästä perille taivaaseen. Kun Uusi liitto tuli Kristuksessa, ei ole enää etuoikeutettuja kansoja, vaan Kristuksessa on pelastus kaikille (Gal. 3:28-29).

14. Ja kaupungin muurilla oli kaksitoista perustusta, ja niissä Karitsan kahdentoista apostolin kaksitoista nimeä.

Kaupungin muurilla oli 12 perustusta (vrt. Hepr. 11:10). Ymmärrämme niiden tarkoituksen, jos ajatellaan taas antiikin kaupunkeja erityisesti Itämailla. Jos muurin perustaksi oli upotettu syvälle maahan valtavia kallionlohkareita (*petros*, arameaksi *kefah*), voitiin niiden tukevalle pohjalle muurata kivistä tai tiilistä miten paksu ja kor-

kea muuri tahansa. Kun perustuksissa oli Karitsan 12 apostolin nimet, tämä osoittaa, ettei lakiliitto ollut perustava, vaan iankaikkisen evankeliumin armoliitto. Kirkko ei rakennu maallisen Israelin varaan, vaan maallinen Israel rakentui *Una Sanctan* varaan ollen sen väliaikainen vertauskuva. Vanhan liiton Israelin synnyn ja olemassaolon tarkoituksena oli Messiaan ja Uuden liiton syntyminen sen keskuudessa. Silloin sen oli väistytävä Uuden liiton Israelin eli kaikista kansoista koostuvan Jumalan kansan tieltä, sillä varjojen oli väistytävä Uuden liiton täyttymyksen tieltä, kuten Paavali opettaa (esim. Kol. 2:16-17 ja Ef. 2:14 ss.). Israelin 12 sukukunnan nimet eivät siis ole Kirkon perustuksissa, vaan Herran apostolien. Sitä vastoin helmiporteissa ne ovat paikallaan, koska kaikki uskovat ovat tulleet Israelin kansalaisiksi ja näin liitettyt hengellisen Israelin sukukuntiin Uudessa liitossa.

15. Ja sillä, joka minulle puhui, oli mittasauvana kultainen ruoko, mitatakseen kaupungin ja sen portit ja sen muurin. 16. Ja kaupunki oli neliskulmainen, ja sen pituus oli yhtä suuri kuin sen leveys. Ja hän mittasi sillä ruo'olla kaupungin: se oli kaksitoista tuhatta vakomittaa. Sen pituus ja leveys ja korkeus olivat yhtä suuret.

Johannes näki, että enkelillä oli mittasauvana kultainen ruoko aivan kuten Hesekielillä (Hes. 40-42), ja aivan samoin enkeli mitta-

si kaupungin, sen muurin ja portit. Hesekielin näyssä oli pieniä mittoja, koska Uuden liiton temppeli maan päällä vielä on ristinalainen ja ahdistettu, mutta lopullisessa täyttymyksessä taivaallinen Jerusalem saa suuret mittasuhteet. Aivan kuten Hesekielin kirjassa mainittu (Hes. 43:16) Jumalan lieksi (Ariel, vrt. Jes. 29) oli nelikulmainen, on tässäkin kaupunki pohjakaavaltaan symbolisesti nelikulmainen. Pituus ja leveys olivat 12 000 vakomittaa (stadion = 192 m) eli meidän mitoissamme yli 2300 kilometriä. Kaupungin korkeus oli myös sama, joten mistään maallisista mittasuhteista ei voi olla kysymys. Oliko kaupunki kuutiomainen vai pyramidi, ei käy ilmi näyn kuvauksesta. Joka tapauksessa mitat ovat symbolisia: 12 on seurakunnan luku ja se on kerrottu täydellisyysluvulla 1 000.

17. Ja hän mittasi sen muurin: se oli sata neljäkymmentä neljä kyynärää, ihmismitan mukaan, joka on enkelin mitta. 18. Ja sen muuri oli rakennettu jaspiksesta, ja kaupunki oli puhdasta kultaa, puhtaan lasin kaltaista.

Enkeli mittasi myös kaupungin muurin, symboliset 144 kyynärää (12x12) korkean, ja näyssä enkelin mittana oli ihmisten mitta. Seurakunnan iankaikkinen olotila oli siis laaja ja täysin turvallinen. Muuri oli näyssä jaspista eli kirkkain-ta timanttia, ja kaupungin koko rakennelma oli puhdasta täyskultaa. Johannes näki sen kuitenkin kirk-

kaan lasin kaltaisena. Meillä ei täällä ole mitään lasinkirkkaaseen 24 karaatin kultaan verrattavaa!

19. Ja kaupungin muurin perustukset olivat kaunistetut kaikkinaisilla kalliilla kivillä; ensimmäinen perustus oli jaspis, toinen safiiri, kolmas kalledon, neljäs smaragdi, 20. viides sardonyks, kuudes sardion, seitsemäs krysolitti, kahdeksas berylli, yhdeksäs topaasi, kymmenes krysopras, yhdestoista hyasintti, kahdestoista ametisti.

Aivan kuten muurin ”peruskenteena” (*endoomeesis*) oli jalokivi, olivat sen 12 perustusta koristeltuja monenvärisillä kalliilla jalokivillä. Jumala tahtoo kaupunkiinsa kaikkia värejä aivan kuten apostolitkin olivat kaikki yksilöllisiä ja erilaisin lahjoin varustettuja. On mahdotonta sanoa, mikä jalokivi vastaa kutakin apostolia, eikä meillä ole mitään tietoa näiden jalokivien vertauskuvallisesta merkityksestä. Emme edes pysty hahmottamaan itsellemme kuvaa perustusten koristelusta, joten me joudumme odottamaan iäisyyttä, jossa sen näemme ja käsitämme.

21. Ja ne kaksitoista porttia olivat kaksitoista helmeä; kukin portti oli yhdestä helmestä; ja kaupungin katu oli puhdasta kultaa, ikään kuin läpikuultavaa lasia.

Aivan yhtä käsittämätön tässä elämässä on kuvaus kaupungin porteista: ne oli kukin tehty yhdestä ainoasta jättimäisestä helmestä.

Helmi syntyy simpukan kärsimyksistä – taivaan helmiportit ovat syntyneet Kristuksen kärsimyksistä, jonka tähden me saamme pääsyn taivaalliseen Jerusalemiin. Johannes näki myös kadun, kaupungin valtabulevardin, joka oli samanlaista puhdasta kultaa kuin koko kaupunki (jaa 18), ikään kuin läpikuultavaa lasia.

22. Mutta temppeliä minä en siinä nähnyt; sillä Herra Jumala, Kaikkivaltias, on sen temppeli, ja Karitsa.

Temppeliä Johannes ei kaupungissa nähnyt, koska Herra itse on sen temppeli: *Jahve Elohim El Shaddaj*, kolmiyhteinen armollinen Jumalamme. Jumalan välittömän läsnäolon keskellä ei tarvita enää armonvälineitä eikä temppeliä, koska Jumala on kaikkialla. Mutta Johannes lisää vielä ”ja Karitsa”. Jeesus Kristus on tosi ihminen, Golgatan uhrikaritsa, mutta samalla tosi Jumala, joka on taivaan temppeli yhdessä Isän ja Pyhän Hengen kanssa. Täällä armonajassa Kristus on Uuden liiton temppeli, kuten aiemmin on ollut useaan otteeseen puhetta. Hän on se yhä taivaassa.

23. Eikä kaupunki tarvitse valoksensa aurinkoa eikä kuuta; sillä Jumalan kirkkaus valaisee sen, ja sen lamppu on Karitsa.

Iankaikkinen kaupunki ei enää tarvitse taivaankappaleita valaistukseensa, kuten maa ensimmäisessä luomisessa, eikä enää ole aikaa, jota niiden pitäisi osoittaa (1.

Moos. 1:14 ss.). Ennen tuomiopäivää aurinko muuttuu pimeydeksi ja kuu verenkarvaiseksi niin, että vanhan universumin kadotessa niitä ei enää uudessa tarvita. Taivaassa Jumalan kirkkaus valaisee sen ja lamppuna eli tämän kirkkauden autuaille välittäjänä on Karitsa, sillä Hän on myös ihmisluontonsa puolesta täydellisesti kirkastettu. Aivan samoinhan Hän on taivaan temppeli ottamassaan ihmisluonnossa.

24. Ja kansat tulevat vaeltamaan sen valkeudessa, ja maan kuninkaat vievät sinne kunniansa. 25. Eikä sen portteja suljeta päivällä, ja yötä ei siellä ole, 26. ja sinne viedään kansojen kunnia ja kalleudet.

Aivan kuten Kristus on täällä maailman valo ja pantu pakanainkin valkeudeksi, on Hän taivaan lamppuna edelleen omiensa valkeutena. Onhan valtaistuimen ja Karitsan edessä seisova autuaitten luvuton joukko (7:9 ss.) koottu kaikista kansoista, heimoista ja kielistä. Jumala on aikanaan tehnyt ja johdattanut jokaisen kansan, ja kaikki arvokas kunkin kansallisuuden perintö on taivaassa tallella, vaikka me emme nyt ymmäräkään, miten se tapahtuu. Ainaakaan siellä ei ole enää riitaa kansallisuuksien välillä ja kaikki ymmärtävät täydellisesti toisiaan. Baabelin tornin aiheuttama kirous on poistettu taivaan pyramidissa. Maan kuninkaat vievät sinne kunniansa, niin että kaikkien kansojen

kunnia ja kalleudet saadaan koko historian ajalta talteen kaikkien autuaitten nähtäväksi.

Miten tämä toteutuu, on meil vielä käsittämätöntä. Tämä asia osoittaa kuitenkin, että uusi luominen on tapahtuva ”entisen uuden muodostamisen” (*reformatio et regeneratio*) kautta eikä se perustu pelkkään ”tyhjiin raukeamiseen” (*annihilatio*), jollaista monet 1600-luvun opettajat esittivät. Sellainen selitys joutuu vaikeuksiin esim. tämän kohdan kanssa. Olihan heidänkin joka tapauksessa myönnettävä autuaitten tulevan uuteen taivaaseen ilman olemattomiin hävitystä, ja hyväksyttävä Ilmestyskirjan selvä opetus (14:13), että uskovien hyvät teot seuraavat heitä iäisyyteen. Tässä todetaan kaiken todella kallisarvoisen säilyvän taivaan tallessa, mitä ikinä Jumala on historian aikana lahjoittanut ihmis-kunnalle, olipa se materiaalista tai henkistä laatua. Kun kaupunki on turvallinen ja valoisa, sillä yötä ei enää ole, on selvää, ettei sen portteja tarvitse sulkea, koska mitään paha ei enää ole olemassa. Mikään ei voi sen rauhaa häiritä.

27. Eikä sinne ole pääsevä mitään epäpyhää eikä ketään kauhistusten tekijää eikä valehtelijaa, vaan ainoastaan ne, jotka ovat kirjoitetut Karitsan elämänkirjaan.

Kaikki paha on jo tuomiopäivänä ikuisesti eristetty pois kadotukseen. Taivaalliseen Jerusalemiin ei ole päässyt eikä myöhemmin-

kään voi enää päästä mitään epäpyhää eli Jumalalle kuulumatonta, eikä liioin ketään jakeessa 8 mainittujen kauhistusten tekijää, ei myöskään ketään valehtelijaa, lyhyesti sanoen: ei ketään epäuskoista väärän opin tai jumalattoman elämän harjoittajaa. *Apokatastasis*-oppi (kaikkien pelastuminen, toim. huom.) on valhetta, kadotus ei puhdista ketään jälkeensä jätetty vaskelpoiseksi. Tässä sanotaan selvästi, että perille taivaalliseen Jerusalemiin tulevat ainoastaan ne, jotka ovat kirjoitetut Karitsan elämänkirjaan, siis valitut, joille Jumala on ajassa lahjoittanut uskon Kristukseen ja säilyttänyt heidät armonvälineillä uskossa loppuun asti. Kaikki epäuskoiset ovat ikuisesti ulkopuolella voimatta päästä enää myöhemmin sisään, ja kaikki uskossa pysyneet ovat ikuisesti kaupungin sisäpuolella tarvitsematta pelätä joskus joutuvansa heitetyksi sieltä pois. Samalla kun tämä näky varoittaa väärän opin ja jumalattoman elämän viettelyksestä, se lohduttaa ja kannustaa pysymään uskossa loppuun asti, niin että tuomiopäivänä nimemme löytyy Karitsan elämänkirjasta ja saamme käydä helmiportista sisälle taivaan kultakaupunkiin. Sinne saata meidät armossasi, rakas Herra Jeesus Kristus! Aamen.

Raimo Koski-Homi, Johanneksen ilmestys, s. 172–178. Suomen vapaa evankelisluterilainen seurakuntaliitto 2011.

ROOMAN UUSI USKONTO

Tom G. A. Hardt TT, Ruotsi (1934-1998)

Tämä artikkeli on julkaistu lehdes-sämme vuonna 1995, reilu vuosi lehtemme julkaisemisen aloittami-sesta. Hardtin syvälle luotaavalla kirjoituksella on tänäkin päivänä tärkeää sanottavaa vähintään yhtä paljon kuin kolme vuosikymmentä sitten. Hardtin omin sanoin artik-kelin lopussa:

”Esityksellä, joka nyt lähestyy loppuaan, on kuitenkin ollut eräs tärkeä tehtävä. Se on varoittaa kristittyjä ihmisiä, jotka päivittäin vastaanottavat syntiensä anteek-siantamuksen, elämän ja autuuden Sanassa ja sakramenteissa, siitä avarasta sylistä, joka ojen-tautuu meihin päin Rooman istui-melta. Jokainen sana, jonka evan-gelis-luterilainen tunnustuksemme ja tri Martti Luther ovat kohdistaneet Rooman paaviutta vastaan, ei ole vain tosi, vaan on saanut moninkertaisesti suuremman painon. Että kristityt, jotka nojaavat luterilaisen nimeen, puhuvat muutok-sesta parempaan, lämpimämmäs-tä ekumeenisesta ilmapiiiristä, on viittaamista niihin kauniisiin ja vakuuttaviin puheisiin, joista pyhä Paavali varoittaa (Room. 16:18).”

Kun nykyisin vallitsevassa tilanteessa käsitellään Rooman ja evan-gelis-luterilaisen kirkon suhdetta, joutuu kriittinen tarkkailija pian-kin panemaan merkille ylioptimis-tiset väitteet lähentymisestä näi-

den kahden tunnustuksen välillä. Yksimielisyyys, joka jälleen olete-taan saavutetun, näyttää rakentu-van epäselvyyksistä ja kaksimer-kityksisyyksistä, joiden takana to-siasiallisesti säilyvät vanhat, rat-kaisevat eroavaisuudet. Tämä nä-kemys on aiemmin ollut vanhalu-terilaiseen, tunnustukselle uskol-liseen leiriin rajautunut, mutta vii-me aikoina se on saanut tiettyä tu-kea jopa tunnustetulla akateemi-sella taholla. Göttingenin yliopis-ton teologisen tiedekunnan profes-sorit ovat julkaisseet erittäin kriit-tisen kannanoton koskien em. aja-tusta jälleen saavutetusta yksimie-lisyydestä, jonka myötä vanhat vastakkainasettelut kumoutuisi-vat (Lange, Dietz /Hg./: “Überhol-te Verurteilung?”, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1991.)

Tämä näin toivottavasti alkanut herääminen on tarpeellinen katkos aikamme unelmoivaan ekumenis-miin, joka on yksi tuhatvuotisis-ta unelmista, jotka harhakuva ta-voin kerta toisensa jälkeen vaivaa-vat kristikuntaa. On haluttu raken-taa uskonnollista rauhanvaltakun-taa, jossa jännitys evankeliumin ympäriltä on kumottu eikä sana enää ole häiritsemässä mieliä, ei herättämässä vastustusta eikä altiina virhetulkinnoille.

Ylipäättään merkitsee tällainen uudistettu kritiikki roomalais-ka-

tolisesta kirkko-opista, ymmärrettynä lähinnä kuten göttingeniläis-professoreiden tapauksessa Trenton kirkolliskokouksen opinkuvauksena, kaikessa arvokkuudessaan huomion kohdistamista 1500-luvun Roomaan, joka saattaa peittää näkyvistä meidän aikamme katolisen kirkon. Tässä esitettävän näemyksen mukaan on Roomassa Pius XII kuoleman 1958 jälkeen tapahtunut teologinen mullistus, joka on jättänyt taakseen Trenton konsiilin ja tilalle on tullut modernistinen usko, jossa kaikki ihmiset kuuluvat kaikkialla saavutettavissa olevan jumalallisen armon piiriin ("universalismi"). Tämä näkemys saa tukea vakavamielisiltä, konservatiivisilta roomalais-katolisilta teologeilta ja kirkonmiehiltä, mutta heidän piirinsä ulkopuolella sitä ei ole juurikaan huomattu. Tälle artikkelille valittu otsikko "Rooman uusi uskonto" pyrkii sanomaan, että on todellakin tapahtunut totaalinen katkos meneeseen. Vaikka Trenton kokous torjuukin evankelisluterilaisen uskonopin aivan epäröimättä, on se meitä paljon lähempänä kuin se uskonnonmuoto, jota nyt levitetään Roomassa.

Lähtökohdan esityksellemme voimme ottaa Pius XII paaviuden aikana sattuneesta tapahtumasta. Ensyklikassaan "Humani generis" (Denz. 3875ss.) varoittaa tämä paavi 12. elokuuta 1950, juuri ennen Marian taivaaseenastumisen dogmatisointia, kaikista irityksis-

tä sopeuttaa katolinen usko moderniin filosofiseen järjestelmään, kuten esim. eksistentialismiin, niin että sen terminologian sallittaisiin syrjäyttää perinteinen kirkollinen sanasto, joka on vakiinnuttanut asemansa kirkon käytössä (Tähän voidaan verrata Sovinnonkirjaa: "olipa kysymys asiasisällöstä tai muodosta", TK s. 38, "weder in rebus noch phrasibus", BS 14,54s.). Sisällöllisesti ensyklika kohdistuu mm. niitä vastaan, jotka haluavat tulkita olemattomaksi yliluonnollisen järjestyksen "armollisuuden" ("gratuitatem", ominaisuus olla vapaa ja motivoimaton lahja), opettaessaan, että "Jumala ei saattaisi luoda järjellisiä olentoja, ilman että hän määräisi ja kutsuisi heidät autuuden katselun piiriin". Se, mitä nämä Piuksen torjumat teologit haluavat kieltää, on siis Sovinnonkirjassa tunnustettu sanoin: "Koska luontomme on synnin turmelema ja ansaitsee Jumalan vihan ja tuomion, ei siis Jumala ole velvolinen antamaan meille sanaansa, Henkeänsä eikä armoansa" (SKB, s. 667). Pius jatkaa, eikä lainkaan odottamattomasti, puolustamalla samoja teologeja vastaan oppia perisynnistä, sellaisena kuin se tunnustetaan Trenton kokouksen päätöksessä, samoin kuin oppia synnistä yleensä Jumalaa vastaan kohdistuvana loukkauksena, jonka Kristus on sovittanut. Rintamalinja, joka näin vedetään, vaikuttaa ehdottomasti asettavan Trenton kokouksen päätökset samalle puo-

LUTHER-DIVARI

& Kristillinen kirjakauppa

AALTO Miika. Minä M.Luther Lastenr. -19 Sk K5 15e
AALTO Mikko Armo kadoksissa? KRS-89 157s K3 8e
A.Lemmin ja lemmin. Jkl-87 299s Np K3 10e
AALTONEN T.E. Kauni-minä elänt 1996 191s K4 7e
ARDWEG G. Erläinen. Homoseksuaalisia. Sk K5 10e
Aatteiden ja herätysten virassa. Talosen juhlat. K5 15e
ACRENIUS A. Tie taivaaseen. Hki 2023 143s Np K5 15e
AFRAHAT Persialainen Uskon monet värit. 28 448s K5 20e
AERECKSON J. Joni. KRS-94 191s Np K3 7e
AHO G. Elävän veden virtoja ja Sinulla on Jeesus. Saarnoja S-72 vht. 500s Sp K3 7elkp/STLK-08 yhteispainos. K5 15e
A. Evl.Jut Kansalliskirkko. 50 vuotta. Usa -49 Sk K3 25e
A. Katso Jumalan Karitsa. Saarn. 1979 Np 100s K4 8e
A. Piinaoivien henkilöohh. STLK-66 69s Np K3 7e
A. Tiedän lustanajan elävän. STLK-14 400s Sk K5 15e
AVT:n esikuvia Jeesuksesta STLK 1979 36s K4 4e
A Voimattomalle voimaa S2001 603s Sk K3 15e / Np 8e
ÄHTÖLA A. Jeesuksen kaste. Hki-31 239s Sp K3 12e
ÄHVENAINEN M. Islamien haaste. Sro-21 256s Sk K5 20e
Älsim Rtnn valossa. A.M. 15 476s K4 15e
ÄHVENJÄRVI M. Koko perheen hartauskirja. Sro-19 384s Np K5 23e
ÄHVIO J. Avioliitto ja perhe. 2014 132s Np K5 18e
A. Eurooppa ja Suomi islamisoituvat. KIS-15 Np K4 15e
A. Joudustas Rtnn syntynyt. Hl KuvaJS-16-18 Sk K5 20833e
A. Heidelbergin katekismus. Hist. johdantoa reformoit-
 tuun uskonoppiin. STKS 2009 142s Np K5 18e
A. Johdatus kristilliseen dogmatikkaan. KuvaJS-22 Sk
 K5 35e Iosa 233e
A. Kristinnyt Suomen. KuvaJS-19 224s Np 18e
A. Minne menet, Suomessa? KuvaJS-19 22s Np K5 14e
A. Mitä tähän on tullu. Seksuaalivaliok. kultt.manil.
 juuret. K4 20e
A. Raamatun sanoma. KuvaJS-22 142s Np K5 19e
A. Sananvapaus uhattuna Suomessa. KuvaJS Np
 K5 20e
A. Vaarallinen vihreä vaihe. KuvaJS-18 173s Np K5
 20e
A. Venäjän kurhan heräsi. Herääkö Suomi? KuvaJS-
 22Np K5 18e
ÄHVIO J. KESKITALO T. Koranin Allah vai Raamatun
 Jumala. JKSana 2016 Np 122s K5 20e
AITO-IRTO. Odotan sinua CD-levy. 15e
AIJANDER Historiska uppsatningar I-V Sk K3+ 430e
AIK SAHAN-SCHRUPP. Tähtien Alladin puolesta. Sro
 K3 15e
ALAJOKI P. Menneisyys kantaa. Ute-03 2009s K3 12e
A. Naiseus vedonjakajalla. Ute-06 232s Sk K5 15e
A. Pelosta rohkeaan elämään. Ute-10 288s K4 15e
ALANDER A. Myöhemmän herännäisyyden ja F.G.
 HENDERSONin pelastusopit. Gumm. 1927 308s Sp K3 10e
ALANEN J. Luther ja omatunto. Wsoy 1935 190s nd 8e
A. Pyhä kaste. S 1925 51s Np K3 7e
ALBRECHT Jällelän. vai ruumiin ylösnous? Sro
 K3 10e
ALEX & RAVA Augustinus - Kirkkoisä. S 1998 49s
 Sk K4 5e
ANDERSEN Ø. Jeesuksen sielunhoidossa. Sro-88
 117s Sk K3-12e
ANDERSSON C. Jumalan sydämen armo. Rosenik-
 sen elämäkerta. SRO-11 166s Sk K5 12e
ANDERSEN L. Kun Jumala vaikeene. Sro-16 93s
 Np K5 10e

A. Miksi nukut, Herrä? Sro 2005 243s Sk K3 14e
ANDERSEN Ø. Jeesuksen sielunhoidossa. Sro-88
 K3 13e
A. Uskosta uskon 2. Room-9-16. Ute 1979 260s Sp
 K3 6e /1-8.luvut 2008 Sk K4 18eK3 8e
ANTHONY Tuhaajapojan paluu. SLS-75 136s Np
 K3 12e
APOKRYFIKURJAT (VT) -38 käännös Np ja Sk K2 15e
Apostolist isät. Sierroth suom. 1928 256s Np K3
 20e
/Koskeniemen suom. Np K2 20e
APPELBERG H. Lepoa ja lohdusta S2003 100s
 Np K4 12e
APPONEN V. Tieni johdatta taivaaseen STLK-08
 K5 8e
ARFFMAN K. Auttamisen vallankumous. -08 340s
 Np K5 25e
A. Reformaatio vai restitutio? Hist. arg. reform. ja
 kastajajälk. väillä lapsikastista. SKHS-95 240s Np
 K4 12e
A. Sanan jäljet. Kkon hist. merkit. Luth. teol. -93 193s
 Np K4 12e
ARKKILA-KAKKURI. Hedberg-juhlat. S-11 325s
 K5 15e
ARKKILA-NIEMELÄ Elämän veden virrat. S-17 Sk
 K5 15e
ARKKILA-NIEMELÄ Te olette minun todistajani.
 Todistajaseura 100v. S-19 218s K5 10e
ARKKILA R. Evilike Tähti- ja Vaahterailp. maissa.
 S-14 K5 20e
A. Ev. liikkeen sydäntäänä. S 2002 223s Sk K3 6e
A. Jeesuksen haavat ja veni. -03 93s K4 8e
A. Kaikki synnit anteeksi. Puhelista. S-20 Sk K5 15e
A. Kaude, uuden elämän alkua. S-05 28s Np K4 6e
A. Kaste, -uudessyntymän ja lapsen usko. Con-
 cordia-24 125s Np K5 10e
A. Kallis oppi-isiä Martti Luther S-2016 150s Sk 15e
A. Kitiokirja. S-15 15 Sk K4 10e
**A. "Kristillä maailma auttaa luotiin." Koko maail-
 man autuus ja y. vanhurskaut.** S-21 306s K5 15e
A. Sana-kaste-enthoollinen. Concordia-20 80s Np
 K3 8e
A. Luterilaista linjanvetoa. S 1991 160s Np Sk K3 6e
A. Menkää minne äänin asti. S 2010 368s Sk K4 15e
A. Ynnä ristiniippu. Muistikuvia. 2012 400s Sk
 K5 20e
ÄÄHTUNEN Lähetystyö elien, tänään... S-11 K4 15e
ARKKILA-PARVIO Minne menet Suomen kio? 87s
 K4 8e
ARNOT J. Paratiisin yrttilähti. Sro 2013 Sk K5 10e
A. Postilla. Rauma 1899 901s Sk K3-40e
A. Totis. kristillistä. Wsoy 1927 864s Sk K2- 20eLyl-
 hennelmä 10e. Kirja 1916 166s fr Sk K3-18e
ASTU ARKKIIN Arkkien juhlat. L-säätiö-02 Sk K4 15e
AUGSBURGIN TUNNUSTUS STKS-90 68s Np K3 7e
AUGUSTINUS. Herramme vuorossa -89 220s
 Sp 25e
A. Kristinuskosta vasta-alkajille. S-18 Sk K5 20e
A. Päätöspuhelista. S 1985 48s Sk K3 10e
A. Saarnoja. Kopia 2005 142s Np K4 10e
AURANEN A. Lestadiolaisten uspuhdist. konserv.teol.
 Saarnivaaran elämä ja toim. v.1966. 2008 Sk K4 30e
ÄUVINEN M. Kun ovet avautuvat. Päivä -20 172s Np
 K5 15e
ÄUVINEN V. Anteeksianto. Sro 2009 137s Sk K5 10e
A. Armon pisarota. Pihvarkit. S2009 271s Sk K5 10e
A. Jeesus. Sro 2011 170s Sk K5 10e
A. Kristukseen puetaan. S 2013 Sk K5 12e
A. Pääsenkö minä taivaaseen. S-98 51s Sk K4 8e
A. Toivon kipinöitä. S-17 301s Sk K5 15e
A. Uskon semeni. Pihvarkit. Arkki 2012 272s
 Sk K5 12e
BAILEY K. Maalaisjärjellä. Sro-95 Sk K3-4 15e
B. Tuhaajapojan paluu. Sro K3 K5 15e 15e

Toimipiste Helsingissä
 Fabianinkatu 13, 00130 HKI
 ark.10.30-17.30, la 11-15 tai sopimuksen mukaan.
GSM 0440-772233

B. Yhtä juhlaa. Sro-95 206s Sk K3 15e
BAINTON Tässä seison-Lutherin elämä. S-88 K3
 15e
BAKER Kehitysoppi ja Rtnn arvotalla 1990 126s
 K4 10e
BATTEN, CATBOOLE ym. Kysymyksiä ja vasta-
 uksia luomisesta. Luominen ny-18 291s Np K5 20e
BAXTER R. Pyhien iankaikkinen lepo. Sks 1003 fr
 Sk K3 15e
BAUER W. Griechisch-Deutsches Wörterb. NT -52
 816s K3 40e
BEAUMONT Joka kodin raamattuopas S-09 126s
 Sk K5 25e
BECKER S. Kaukainen voittolaulu. Ilmestyskirjan
 selitys. Concordia 2013 410s Np K5 10e
BENTZ E. Idän kirkko Hki-70 271sSk K3 8e
BERGMAN Raamattu myrskyssä Ute-67 130s Sp
 K2 7e
BERGROTH E. M.Lutherus. Wsoy 1883 50s fr Sk
 K2+ 14e
B. Suomen kirkko Hl 1902 yht.518s Sk K2 35e
BERGSTEN G. Kärsimyksen ongelma kirjan val-
 lossa. Aikam.-15 159s Np K5 10e
BIBLIA. SRK 2008 (sis. apokrtk, rekisterit & esiju-
 hetti) mustaruskea keskikoko. Sk K3 48e /Triora-
 mattu 55e
BIBLIA pieni, ei apokrtk.irek. Jesu. Oulu2002 Sk K4 25e
BIBLIA. Sis. apokrtk.ijak. Tku 1896 fr Ns K2+ isokoko
 75e
BIBLIA Ja 1938- käännös rinnakkain UT (pieni/
 iso) 10e
BIBLIA 1642 Näköisp. Wsoy 1801 vaal. ruskea
 K5 80e /Isompi ruskea 100e /Alkuper. koko 1940-1.
 K3-160e
BIBLIA HEBRAICA K4 n 34e /K4 sd 48e/Sk K2 30e
BIBLIA HEBRAICA (Kittel) 2-os. Sk K3 35e
BIBLIA SACRA VULGATA (13x9) Uusi vihr. Sk K4 48e
BLOMSTER. Kärsimys. Päivä-10 160s Sk K4 14e
B. Musta, valkoinen häpeä. Sro-16 93s Np K5 8e
BLUMHARDT C. Rukouskirja. Wsoy 1966 247s K3 10e
B. Voittava rakkaus. Wsoy-48 87s Np K5 10e
BOCKMÜL K. Kristin ilman Kristusta 1971 173s K6
BOGATZY K. Kulta-asteita. 1965 702s Ns K2+ 10e
BOGEDAHL. Mitä ovat apokryfikirjat? Ute-10 121s
 Np K5 10e
BONHOEFFER D. Kirjeitä vankilasta -90 Sk K4- 15e/
 K3-6e
B. Kristill. yhteinen elämä -87 114s Np K4 12e /Sk
 K2 10e
B. Pyhän yön valo. Kirjoituksia. Väyläk.-23 192s Sk
 K5 25e
BOOM C. Kätköpaikka. Romaani K3 7e /Sk K4 10e
BOYD G. Jeesus median myllyssä. Ute 1996 126s
 Np 8e
BREGLIN B. Kuulevin konvin. Pihvarkit. S-80 494s
 Sk K3 8e
BRIEM E. Totuus jhk.todista. Hki 1945 104s Sp K2 6e
BRANTSCHEEN Kristin Jumala salii kärs. S-88 K4 12e
BROSCHKE F. Loppuun palanut. Knelio 185s Np K3 10e
B. Mitä teen särke. suhteelliset. Sro 1991 96s Np K3 8e
B. Mitä teen vihellen? Sro 1990 59s Np K3-10e
BRUCE F. Matkalla Paavalin maisemissa. S 64s Sk
 K3 18e
B. Raamatun juuret. Sro-92 341s Sk K4 15e
BRUNER D. Pyhän Hengen lahja. Sro 1993 234s Sk
 K3 15e
BUSCH Jeesus, Jumalan viimeinen sana. 2015 296s
 Sk K5 10e
BUDZISZEWSKI J. Tätä emme voi olla tietämättä.
 T.Puolimatka suom. Ute 2011 303s Np K5 15e
BUNYAN J. Elämän vesi ja vankilatuoni. Hki-22 128s
 K4 20e
B. Kristityn lesken vaellus. Wsoy 1933 205s K2+ Sk 6e
 /Knelio 1988 167s K4- 10e

B. Kristityn vaellus. SLS 1966 164s Sk K2 8e /TKU
 1828 254s fr K2 40e /1857 30e /HT-sarja K3 12e
B. Ylenpalttinen armo syntisestä suurmalle. Suolahti
 2005 224s Sk K4 9e /SLS 1918 fr Sk K3 20e
B. Pyhä sota. SLS 1904 384s fr Sk K3-12e /Np K3 12e
BACK J. Muukal. vieraspidot. Ehtsta. S-06 114s fr
 Sk K2 7e
BACK J. Muukal. kotielämä S-88 138s Sk K2 5e/K4
 10e /K5 23e
CARIEP H. Sata kuvaa Kristuksesta RV-94 256s sk
 K4 15e
CARLSSON-DAHLBERG. Pyhä Raamattu selityksen
 H.V. Tku 1874-2500s fr Ns K2 8e /ostain a18e /Ute 25e
CARSON D. Jumalalla on suunnitelma. Luomisesta
 viim. tuomioon. Ute 2011 304s Np K5 30e
CARSWELL-WRIGHT En tahdo kosta. Ute-09 Np
 K4 10e
CARY P. Nikean uskontunnustus. S-24 245s Sk
 K5 27e
CANTERBURYLAINEN Jumala ihmisiksi S-91 Sk
 K4 10e
CHARLES E. Luther ja hänen ystävä. Wsoy-31 616s
 K3-12e
CHEMNITZ M. Taivaallisten opintojen käsikirja.
 Enchiridion. Concordia-23 Sk K5 15e
C. Kuninkaan pojan häät. Concordia-22 Np K5 10e
 Concordia. Näytynumeroita. 10 kpl/15e
COPAN P. Onko Jumala moraalilivri? Päivä-16 Sk
 K5 20e
COREN M. Radik. islamin sota krist vastaan. Sro K5
 18e
CRAIG M. Valona pimeydessä. Lyhyitä elämäkertoja,
 mm D. Bonhoeffer. Knelio 1987 306s Sk K3 12e
CROZIER W. Pontius Pilatuksen kirjeet. Gumm-
 38 np K3 12e
C.S.Lewis -ateistista kristityiksi. Päivä 2000 192s np
 K3 10e
DANELL S. Käärinlinnan mies. HY 1979 105s Sp K2+ 5e
DANIEL-ROPS Sellaista oli elämä n ajan palestinas-
 sa. Wsoy 1980 332s Sk K3 12e
D.LIVINGSTONE -lähetyssarnaaja.. Hki 1980 152s
 fr K3-20e
DIALOGOS. Kristillinen tiet. teemalehti. Np 4e
DIETSTELMAN Luther vai Melanchthon? CC-16
 120s K4 10e
DIETRICH M. Mistä ap. masennukseen? S-87 80s
 K3-6e
DÜLMEN Andrea. Martti Luther. Elämä, teot ja kir-
 joitukset. Kron. esitys. Ideanova 2002 441s Sk K3 12e
EARESCON J. Oikeus elää, oikeus kuolla. RV-93 Sk
 K3 8e
EBERLIN MARCOS Elämä kertoo nerokkaasta en-
 nakoinnista. Luominen-23 83s Np K5 15e
EFFRAMIN R. Herrani elää. Hartk. STLK-08 280s
 Sk K5 15e
E. Sovituksen sana Saarnak. STLK-08 350s Sk K5 15e
EDSINGER O. Sodan Raamatussa. Sro 2010 160s
 Sk K5 12e
E. Tuomio. Sro-16 140s Np K5 15e
EGGEHOLM V. Alkua ja vastusteen. Kirja Hillemis-
 taja ja Bonhoefferista. KRS 2005 175s Sk K4 12e
ELIOT E. Oskallisuus vanjoissa. RV-85 284s K2 10e
EGO SUM QUI SUM Martikaisen juhlat. -06 430s
 Sp K4 15e
ELERT Werner Ehtoollinen ja kirkollinen yhteys
 vaihtokirjoissa. Concordia-13 230s Sk K5 15e
ELEVATIS Oskari Teinosen juhlat. -84 K3 12e
ELIOT E. Oskallisuus vanjoissa. RV-85 284s K2 10e
ELSTAD G. Kun elämä saluttua. Sro 2003 158s Sk
 K4 12e
E. Sielunhoito. Sro 2009 147s Sk K5 12e
E. Tunne itseä. Sro 2002 183s Sk K4 10e
E. Yhdessä palvelen. johtajuudesta. Sro-11 165s Sk
 K5 12e
E. Yhteiselämän kiemurat. Sro 2010 212s Sk K5 10e

ENGELSVIKEN Vapaaksi pahal. vallasta SRO-94 148s K3 10e
ENGELL I Grammatici i GT hebreiska. Sk K3 10e
ERIKSON I Jumala on lähellä. S-2014 138s Np K5 10e
E. Teezejä Raamatusta. Sro-16 80s K5 15e
ERKKILÄ L-UIOVINEN Klorus. käsik-03 564s Sk K4 25e
ERLANDSSON S Israel ja juutalainen paluu meidän ajassamme. SLT-24 32s Np K5 6e
E Kirkkoyleis. -97 64s Np K4 8e
E Tunnustuskokous. käytännössä. SLT-08 34s Sp K4 5e
ERIKSUNEN P. Jeesus VT:ssä. Ahaa-elämäysä Messias-ennustusten äärellä. Uite 2004 157s Sk K4 15e
E. Jumalan suunnit. toteutus. Jesaja. Uite-06 306s K5 15e
E. Laulun aika on tullut. Korkeaveisu. Sro-05 122s K4 15e
E. Minä olen teidän kanssanne. Matt. Uite-11 384s K5 15e
E. Vapahtajia veljellä. Hepr. Uite-09 150s Sp K5 10e
ESKOLA T Antikrist. apostolit. 2006 285s Np K4 15e
E. Ateismin sietämättömä keveys. 2009 219s Sk K5 10e
E. Ateistit altitella. Sro-05 224s Sp K4 10e
E. Da Vinci-kodit ja kät. viisaut. 2006 88s Np K4 9e
E. Evankeliumi Paavalin mukaan Sro-03 381s Sk K4 20e
E. Juutalainen nimetä Jeesus. Sro-200 278s Sk K4 15e
E. Merkityksen verkossa. SiS-2018 257s Np 20e
E. Metodin jälkeen - esseitä Rtm lukuvaiosta. SiI-11 248s 10e
E. Oikein väärin ymmärretty Raamattu. Sro-17 Sk K5 15e
E. Paavali, kärsimysksen ja lohdutuksen apostoli S 239s K4 12e
E. Sudet tulevat. Sro-13 130s Np K5 10e
E. Qumran. S-1995 207s Sk K4 12e
ESKOLA-JUNKAALA Mitä uskoa ylönsstä. Uite-94 166s K3 12e
Evankeliumin opit oik. käsittäs-11 S-128s fr K2 6e
EVANS C Jeesus-huipalla paljastuu. Sro-14 336s Np K5 15e
E. Kätkettyntynä. Sro-17 280s Np K5 15e
EvLut. LHPK:n vsk:t 2013-2025 n.150s Sp K5 410e
EVOLUUTIO ja biologinen inform. Datak-14 125s Np K5 25e
EVOLUUTIO, LUOMINEN ja TIEDE. Luominen y-22 Sk K5 25e
EWALDS E Anna hermojesi selvitä. Krs-83 73s Np K3 7e
E. Ihmisen riittä. KuvaJS-90 103s Np K3 8e
E. Kohti elämän ehyttä. Krs-88 126s Sk K3 10e
E. Kuuntelin sinua. Päivä-91 152s Sk K3 12e
E. Lähimmäisenä. Päivä-92 159s Sk K3 12e
E. Matka minuuten. Krs-78 101s Np K3 8e
E. Missä olet ISA? KuvaJS-96 144s Np K3 10e
E. Puheita avoiltoista. KRS-96 96s Np K3 10e
E. Seluhoito ja terapia. 4 p. Krs-90 202s Sk K3 10e
E. Suhteet näköstä. KuvaJS-78 141s Np K3 7e
E. Tahdoko löydä itsesi. Uite-94 219s Sk K3 10e
E. Tule kokonaan uudeksi. KRS-84 142s Np K3 10e
E. Tuntematon murti. 71 101s Np K3 6e
E. Yksin armossa. KuvaJS-84 152s Np K3 10e
EWALDS&BECK-FRIIS. Rajat saakka. Np K3 10e
EWALDS&KUHANEN Mies elämän myllässä 120s Sk K4 8e
EYER R.C. Pyhä Jumala - pyhä elämä. Selvyyttä eettisiin kysymyksiin. L-Säätiö 2007 175s Np K4 6e
FAZAL N. MURRAY K-Ev-Muismi. Päivä-15 Sk K4 14e
FEE G & STUART T. Kirjojen kirja. Sro-96 326s Sk K4 15e
FELIX Octavius. Kristinuskon puolustus. S-07 K4 10e
FIBIGER A. Jumalan Karissa. Vapahtajamme kärsim. ja kuoleman historiaa. SLS 1964 291s Sk K3 8e
FISK 7 sääntöä, jotka joka kristitty... 2014 250s Np K5 15e
FJELLNER Mitä Luth. tod. sanoi 1968 217s Np K4 20e
FILTZERSTEDT Seltittuut Ute IHL 1903 1000s Ns K2 23-a30e
FLACELIERE R. Sellaista oli elämä antiikin Kreikassa. WSOY 1980 295s Sk K3 15e
FLYNN L. Ne katekista. Sro-88 155s Np K3 12e
FRANCE R. Miss, joka muutti maailman SRO-91 177s

K4 10e
FRITCHEN A Rukousk. 1897 155s fr Sk K2 15e
FROSTENSON Rukouks. vanhaishkon ajalta. Krs-89 K3 12e
FUNCKE O Usko ja jokapäiväisyys. Abrahamin vael-luksen mukaan. Wsoy 1887 397s fr Ns K2+ 14e
GASMAN-HENDRIX. Joudutus Luth. Tunnustukseen Kpaia-05 260s Sk K4 25e
GERHARD J. Etän ja kuolen Kristuksessa. Lohdu-tuksen sanoja. LhpK-21 155s Sk K4 20e
G. Jumalan sanasta S-11 530s Sk K5 25e/142 45e
G. Pyhät tutkilemmekit ja jumalisuuden harjoit-us. Pori 1909 369s fr Sk K2 12e/Wsoy 1898 fr 10e
G. Uskon pyhä salaisuus S-2011 300s Np K5 20e
GESENIUS W. Hebr. und Aramaisches Hannwörter-buch über das Alte Testament. Leibzig 1899 1027s Ns K3 35e
GESNER S Psalmin ylistyispue. CC-24 Np K5 10e
GESTRIN E Oletkos pyhä 1970 168s Sk K4 15e
GHISELLI A Sanan kantaja. Lutherin käsitt. Mariasta. STKS-05 203s K4 19e
GIERTZ A Apostolien telt. S Sk K3 15e
G. Apostolien usko elää. S-93 40s K3 6e
G. Elävä kristus. S-19 223s Sk K5 20e
G. Jumalasta voi tietää. S 1971 33s Np K3 4e
G. Luukas. S 1985 215s Sk K3 14e/ Markus 14e/ Matheus 15e
G. Minä olen teidän kanssanne IHL S-07 n.700s Sk K4 41e
G. Omin silmin. S-16 380s Sk K5 20e
G. Ruomalaisk. selitys. KRS-200s Sk K2+ 12e
G. Suuri valhe ja suuri totuus 84s K2 7e/Sro-13 sp K5 18e
G. Tästelu ihmistä. Kpaia 1948 272s Sk K3 8e
G. Tess. ja pastjiri. S-91 105s K4 12e
G. Usko ykityy. S-1996 404s Sk K2+ 7e
G. Viski Paavalin kirjoitella. S-84 135s Sk K3 12e / Korintt. k. 14e
GOSNER Aarearkkunun SLS 1949 395s Sk K3 8e/ K5 12e
GOUGE Sana syntisille ja sana pyhille. 1861 Sk K3 15e
GOWER Rtm ihmisten maailma RV-90 393s Sk K3 30e
GRANE L. Luther ennen luteri. 1978 268s Np K2 8e
GREGORIUS SUURI. Evankeliumissaamat. STKS-22 301s Sk K5 20e
GROLLENBERG L. Raamatun kuvakat. Wsoy-65 Sk K3 14e
GROTEFELT Suomen hist. Uskonp. aika. 1902 480s K5 12e
GRUNDTVIG UUDESSA VALLOSSA. 1989 191s Sk K4 14e
GUMMERUS J M Agriola. Gumm. 1908 167s Sk 15e
GUSTAVSSON Minin uskomme perustuu? -07 272s K4 15e
GYLLENBERG J Luth kreik-suom. Sanak. -39 292s Sk K2 20e
GÄRTNER B Jeesuksen elämä S-82 180s K4 8e
G. Simon Pietari. SRO-200 147s Sk K4 12e
G. VT elää. S 1976 143s Sk K2+ kpo 12e
HAAVIO J. Ukko-Paavon eväät. Kpaia-83 94s Sk K4 10e
HAAVIO M. Opettaja kertoo apostoleista. WSOY 1984 396s Sk K2+ 10e/Vapahtajista Sk K2+ 10e / VTsta K2 12e
HAGERUP E. Martti-historia. 1987 110s Sk K4 10e
HAAPANEN J Et ei ole yksin. Kärsimästä Uite-17 210s Sk K3 25e
HAASE E Rakas Johan Sebstian! Sro-01 125s Sk K3 10e
HAATAJA H. "Tahtoratkaisustamme riippuu lo-pulta kaikki" Väitöskirja Muroman teologiasta. 2020 Np K5 25e
HAIKARAINEN R. Mytinen maestro. Kpaia-18 500s K5 20e
HAKALA E Jumalan lapsi S-92 112s Sk K3 7e
H. Kylyä lähti kylvämään Saarna. -29 493s Sk K3 15e
H. Kuistellen menneitä Elämäk. S-57 112s Sk K3 8e
H. Saarnakirja (1-3.vskt. ev. ja ep-VT). Minä tullen pian /Päivä valkeane /lankaiki. tie/Syntisten ys-tävä tie /Pelast. päivä/Sanomaton lahja S-33 Sk

K2-K3 45e
H. Tanaan auttaa Herra Hart.k. S 1962 562s Sk K2 10e
H. Te myös todistat (saarnaj.). S1955 261s Sk K2 7e
HALLESBY O Henki ja elämä. 1939 237s Sk K2 6e
H. Herran kasvoinen elämä. 1937 256s Sk K2 8e
H. Hänen siipensä suojassa. Sro 2007 211s Sk K5 10e
H. Ihmisluonteet Rtm valossa. Uite-87 85s Sp K3 10e /Sk 12e
H. Korkeimman suojassa. Wsoy 1935 209s Sk K3 8e
H. Rukouksen maailmassa. Wsoy 1973 Sk K5 15e
H. Sydämen elämä Jumalassa. 1976 175s Sk K3 8e
H. Synti ja arm. Sro 1983 62s K4 15e
H. Uskonelämän salaisuuksia. Uite 1979 91s Np K3 8e
H. Valoisia näkök. pimeänä aikana. 1950 250s Sp K3 6e
HAMMERICH F. Krist. kkon historia 1-3. Oulu 1879 Ns 50e
HARDT T Altitarin rakennus 1992 96s K4 10e
H. Luther ja Saarnaton sananispirat. Cöla 2006 58s K5 8e
HART D.B. Ateismin harhat. SRO 2010 339s Sk K5 20e
HARRISON Kirja iloista. Sro-17 208s Sk K5 15e
HASSINEN L. Aikuiskatke. 1984 243s Sp K3 8e
H. Idän uusi aamu. Inkerin kosta. -97 237s Sk K3 18e
H. Kristinuskko ja komm. 1967 122s Sk K2 8e
HAVAS V. Joulusta joulun Luku. SRK-80 299s Sk K3 10e
H. Kristityn kodin aspiin. Sk-30 Sk K3-12e
H. (toim.) Vanhimman ääni. Pvhäht. KuvaJS-53 361s Sk K3 12e
H. Vartion vaihto. Runko K2 8e
HAVERINEN S. JANATUNEM M. Paimenuus, ihmis-arvo ja sukupuoli. Ut 2008 181s Sp K5 10e
HEDBERG F.G. Ainas autuuden tie S 1987 194s Sk K3 10e
H. Autuuden tie S-85 47s Np K3 4e
H. Avaran armotaivaan alla. S2011 34s Np K5 5e
H. Elämän sanaja (hart.k.) S 1935 374s Sk K2 8e/fr 5e /Np K4 10e/S 2006 Sk K4 18e
H. Hedbergin testamentti. 2010 111n k5 K5 12e
H. Ihmeellinen pyhä kaste. S-16 126s Sk K5 15e
H. Oikea ja väärä kristillisyyys. S1926 55s K2 5e
H. Pyhän kasteen puolustus. -11 304s Sk K3 15e
H. Uskonpuoti autuuden S-24 273s Sk fr K2 6e/45 5e/1996 K4 8e/1844 fr K2+ 50e
H. Usko ja tunnustus. S 1961 54s Np K3 6e
H. virvoitusta väsyneille IHL S-1904- Ns fr K3 415e
Hedberg J Utin Kreikka-Suomi sanak 1890 628s Sk K2 18e
HEDEGÅRD D. Pyhän Hengen työ. Hki 1946 42s Np K3-8e
HEDEGÅRD-SAARNIV. Kohi suuta baabelia. -61 K2+ 7e
HEIKEL A. Lat-suomal. sanakirja. Otava 1935 428s Sk K3 25e
HEIKINEN J. Kesytyttyä kuolema. Väylä-17 Sk 504s K5 25e
H. Kuolema - tie elämään. Väylä -16 Sk 221s K5 20e
H. Rakas vinn. päivä. Kuoleman. 1999 238s Sk K4 10e
H. Sinun käsisi. Herra. Väylä-18 464s Sk K5 20e
H. Sinä, Herra, pelastat syvistä vesistä. Sro-22 Sk K5 20e
H. Helikinen-Laato-Lindqvist, Kristitty ja Pyhä maa Sro-17 K3 15e
HEININEN-HEIKILÄ. Suomen kkohist. -05 285s Sk K3 25e
HEINO H. Minin Suomi usko. 1996 400s Sk K3 10e /uud. 15e
HELLSTRÖM I. Ensimmäinen evankeliumi S-84 252s Sk K2 12e
HENGELL. LAULUJA JA VIRSIÄ IHL sävelmisti K2+ 15e
VELI HENRY. Muslimimaailman haaste. Äni-76 116s Np K3 8e
HERRAN SANAT. Wsoy 1958 511s Sk K2+ 8e
HILDEN K. Palestiinassa. Hki-91 272s fr Sk K3 20e
HILLERDAHL G. Simon Pietari. S 1984 190s Sk K4 10e
H. & GUSTAFSSON. He näkivät Jeesuksen. 147s Np K3 10e

HILTUNEN Paavo Daavid ja Jeesus. Pvä 1989 257s Sk K4-14e
H. Daavid Kuningas. Pvä 1993 263s Sk K4 14e
H. Hiltunen, Iain ja evankeliumin mies. Uite-08 170s Sk K4 10e
H. Kaksikert. osa. Prof. Eilsan elämä Päivä-91 218s Sk K3 12e
H. Miten äkäpussi kesytetään. Joonaan k. -96 234s K4 12e
H. Minä en jätä sinua. Ruutin kirja. 2005 128s Sk K4 12e
H. Miia Steiner todella sano. 1990 259s Np 20e
H. Rukous on rakkautta. Pvä-94 237s Sk K3 8e
H. Sinuakissa syydytystä. Sro-16 K3 8e/12e
H. 7 paiminkoa. Sinisonta. Päivä 1994 157s Sk K4-12e
HILTUNEN PETRI. Antikristus. 2022 Np K3 30e
H. Kuin salaman leimaus. Sro-07 K3 12e
H. Paavo Hiltunen - personal. vaikuttaja. KuVJS-23 Sk K5 30e
H. Pauluksen postilla. Saarnoja 2005-2015. 323s Np K5 20e
H. Pimeyden valtakunta. Pahojen valtojen kohtaamisesta. LhpK-24 189s Sk K5 20e
H. Pimeyden voimat. LhpK-25 Np K4 15e
H. Tuhatvuotinen valtakunta. 2023 298s Np K5 30e
HIMANKA M. Kirkkoilmoit. rukoukseen. S Sk K4 10e
HJELT A Israelin kansan hist. -13 137s Sk K3 20e
H. Jeesusilaisista Damaskoon. 1917 183s K2-12e
HOLLAZUUS D. Ammonijärven autuuden. Tku 1826 206s fr Sk K3-60e/147 K3 50e
HOLM T. Hengell. virka ja yl. pappuus. Hki-67 136s 10e
HOLMBERG C.O. Arvaamaton aarre. Kol.sel. fr Sk K2 12e
HOLMEN T. Apokryfi. Sro 197 197s Sk K5 15e
H. Jeesus Wsoy Np K4 15e
HOLMQUIST H. Kirkkohistoria IHLI. 2000s Sk K2 12e/osa
H. Luther. Elämäk. 1917 207s Sp K2 4e/K3 7e
HOLY BIBLE. NRSV with Apocrypha. Np K4 25e
HOLY BIBLE. pienetksti, KJ&NKV-versiot Np K3-4 415e
HOUSTON Kuka on oikea profetta 1990 164s Sk K4 8e
Hovi M. Kaunis pahuus. Uushenkisyödestä. Sro-22 192s Np K5 25e
HOVINIEMI toim 4 evank. kertom. yhdistettyinä. -55 Sk K5 10e
HULME Ylistäyslaulu on pimeästä S-94 136s Sk K3 12e
HUOVINEN E. Enkelit valtaavat. Rakas jouluvirsi. Wsoy-12 166s Sk K3 12e
H. Fides infansium. Luth. käs. lapsen uskosta. STKS-91 231s Sk K3 12e
H. Kuolemattomuudesta osallinen. STKS-82 119s Np K3 8e
HUOVINEN HARRI Rukouskirja. L-säätiö 2019 Np K3 10e
HUOVINEN L. Kaasteen lahja elämälle 67s Np K3 5e
H. Sanan selvytteen. Kasteäskälyksiä. S-54 139s Sp K3 6e
H. Uudestisynt. Rosen. teollissa. S 1962 279s Sp K3 8e
HUSE S.M. Evoluution romahdus. Tre-97 164s Np K3 13e
HUHTANEN P. Jerusalem ja Rooma. Kpaia-89 234s Sk K3 15e
HYDEN A. Armos armosta. Hart.k. jokap. S 386s Np K3 9e/fr-teksti Sk K3 15e
H. Kato Jumaan Karissa! S-36 291s Sk K2 8e
Hallström G. Viesti vainuolista. Sro-21 208s Sk K5 20e
HALLSTRÖM-LAATO-PHIKALA. Joudutus varhaisen kirkon teologiaan. Kpaia 2007 276s Sk K4 25e
HÖRKÖ. Älä ja omega. lapselle. Sro-10 319s Sk K5 15e
Ihmeiden Jumala DVD. Datakirjat 5e
ILBAGIZA I. Eloissa kertoaksen. KuvaJS-07 223s K4 20e
IUSTITIA 14. Lestadiolais. monet kasvot. -01 178s K4 15e
IUSTITIA 30. Elämä ja rajat. Eettisiä kysymyksiä. Si-14 K4 12e
IUSTITIA 18. Tiliä ja uskon teologia. SiI-04 176s Sp K4 10e
IUSTITIA 24. Saarnivaara-herätysteologia. SiI-08 241s

K4 10e
Iust.-9 Kuoleen meren kääröt. -97 Np K3- 10e
IUST. 31 Eskola ja Nummela ödv. artikk. Sk K5 15e
IUSTITIA 35 Kirkon parhaaksi 30v. St-08 29/7s Np K5 15e
IUSTITIA 33 Reformaatio vai restauraatio. 244s Np K5 15e
IÜÄS K ihmisiä olemme. Ihmissuhdek. Sro-05 152s Sk K4 16e
I. OlenNainen. Sro-08 120s Sk K4 12e
IKUINEN BETLEHEM. E. Synnälän hymnyä Kristuksen syntymästä. Tku-22 17/7s Np K5 22e
ISO RAAMATUN TIETOSANAKIRJA 1-10 K3- 70e / a15e
IRT 1-3 punaruk. Sk K2+ 40e / Kokonahka K3 70e
ISSAKAINEN M Toinen vyöttää sinut. Paul Saaren tie papiksi Viroon ja Inkerimäelle. Hik-94 250s Sk K3 10e
JAAKKOLA A Kellonsoittaja Rietrikki. S-41 34s Np K2 8e
J. Pyhäamu J. Päättynyt ennellästensä. Np 8e
JAAKKOLA J. Liskin legenda. Hki -21 299s Np K3 25e
JALONEN A Luther vai Rooma. SVELS-98 150s K4 12e
JANATUNEN M. Anna sanan kiertäjä. Sro-02 127s Np K4 5e
J. Elia ja Elisa. Sro-25 316s Sk K5 27e
J. Elia Tisibäläinen. Sro 2012 163s Sk K5 15e
J. Ihmisen käyttöohjeet. Sro-03 236s Sk K3 15e
J. Ikevä pronssimuuri. Jer. selitys. Utie-05 306s Sk K5 12e
J. Jää luoksemme. Sana joka päivään. Sro-15 431s K3 10e
J. Kaksi Johnasta. Sro-23 232s Sk K5 25e
J. Kaksi naista - yksi usko. Sro-14 272s Np K5 12e
J. Katso minuun pienenhen. Muistoja. Sro-20 Sk K5 25e
J. Koi nimeltä rakkaus. Sro-97 78s Sk K3 10e
J. Mooses. Sro 2017 280s Sk K5 20e
J. Nainen ja hänen miehensä. Sro-01 271 Sk K3+ 14e
J. Paavali Sro 2013 K5 15e
J. Salomo. Sro-19 196s Sk K5 18e
J. Sankareita ja pelureita. Sro K3 18e
J. 10 matkaa Mongolian. Sro-16 300s Sk K5 10e
JANATUNEN & KEKÄLE Sanassa ilosanoma. -89 84s K3 7e
JANATUNEN-NORVANTO Sekalaisen seurakunta. Sro-21 203s Sk K5 23e
JANSSON-LEIMTYINEN Kun luostarin muurit murtautuvat. Sro-98 255s Sk K3 10e
JBL Uskolla alustet. Matkalla yhteen. 1906 213s K4 12e
JEESSUS SIIRAKIN KIRJA Otava 1945 221s Sk K3 6e
JENKINS S Raamatunlukijan kartasto. 228s K3 12e
JEREMIAS Lapsikaste kkon alkuaikoina S-81 61s Np K3 8e
JOHANNES Kirkkoisien perintö. -84 Sk K3 15e
JOHN R Profetointien kieli. RV-90 349s Sk K3- 12e
JOKINEN K Lohduttakaa, lohduttakaa. C-21, 2.p. K5 12e
JOKINEN S. Rikotusta eheä. Jkl-94 170s Sk K3 10e
JOKIRANTA L Jumalan suuri suunnitelma. Ef. Sro-16 K5 12e
J. Maailman kuuluisin saarna. Utie-00 306s Sk K4- 12e
J. Vapauteen. Evank. galk.kirjssä. Utie-06 226s Sk K5 12e
JOLKKONEN J-KOTILA H Kirkon poika Martti Luther tänään. Kneliö 1996 127s Sk K4- 12e
JOLKKONEN ym. Saarnan käsik. Kpaja-01 372s Sk 20e
JONES S Kärsivien Kristus. Wsoy-65 215s Sk K3 7e
JONSON P Evolution maailmankuva Utie-00 159s K3 12e
Joulu Lutherin kotona. 2016 40s Np K3 8e
JUNGKUNTZ Kasteen evankeliumi S-76 128s Np K4 5e
JUNKKAALE A Arkeologian aarteita. Sro-19 220s Sk K3 12e
J Faktat vai fiktiota. Arkeolsta. Utie 2006 139s Sk K3 12e
J. Enäilijöitä & nukkoilijia. Kpaja-98 184s Sk K3 10e
J. Miten rukoulla. Kpaja-03 123s K3- nuuvit. 10e
J. Mitä ajatteli Saatana. S. 1999 64s Sk K4 8e

J. Raamatun suuret linjat. Sro-24 164s Np K5 25e
JUNKKAALE T Hannulan heräty. 1986 424s Sp K3 10e
J. Henki ja lahjat. Sro-12 73s Np K5 5e
J. Oikein väärin ymmärretty Luther. Sro-17 250s Sk K5 15e
J. Olavi Rimpiläinen. Viimeinen vanhuskous. Sro-20 305 Sk K5 35e
J. Osmo Tiihonen - Protestanttii. Sro-04 Sk K3 15e
J. Uho Muroma - Herällyssanaaja. Sro-90 Sk K3 15e
JUNKKAALE T & KUUSANMAKI E Kristinuskon tarina - 100 henkilöä... J. 24 276s Np K5 25e
JUNTUNEN H Lestadiuksen käsit. kosta. -82 317s K4 12e
JUNTUNEN S Horjuuko kkon kivijalka. Hik-02 169 Np K4 13e
J. Jumalasta voi puhua. Sro-15 Np K4 20e
J. Kirkon aatteen teologiala. Kpaja-10 312s K3 15e
J. JUST A Taivas matkalla päällä. Kristuksen lahjat jumal. palvssa. L-säätiö 2012 136s Np K3 10e
JUURMAA E. Kristuksen sisällinen tuntu. P. Ruotsalaisen sanoja. Kpaja 1948 156s Sk K3 14e
KAARTINEN L. Näkeminen Hasaramalla Vuoristoläänän Aftgssa. Sro-07 Sk K4 12e
K. Talebanien takana. Sro-02 168s Sk K3 12e
Kaia L Rtm henkilöitä. Josef. Elia. -34 199s K3 6e
KAKKURI T Suomalainen heräty. Kpaja -14 239s Sk K4- 25e
K. Raamatusta Suomen kanteen. Kpaja-15 K4 25e
KANGASNIEMI Hanna lastenkirjssä UG-02 85s Np K4 10e
K. Ihminen, tunteet ja kärsimys. Utie-04 K4 12e
KANSANAO H. Eräänneittä karolineja. Sro-01 nP K3 12e
KAPANEN T. Unkarin vapauden äännet. Diss. Hik-22 113s Np K5 20e
KAPI B Jumalan harpunoittajia. Elämäntekertarom. P.Gerhardista. Hki 1946 272s Sp K3- 10e
KARES O. Luther. WSOY 1945 521s Sk K2 7e
KARPINEN S Kasvun tie. Ewaldsin elämästä. -91 Sk K2+ 10e
KARGEL J.G. Eskivuat puhuvat. -98 286s Sp K3 15e
KARILAS Y Kristuksen todistaja. SLS-44 166s Np K3 8e
K. Pelastuksen päivä. Hart.k. Wsoy-48 583s Sk K3 8e
KARAKOSKI M Enkeli-piispa Sorolassa -38 K2 8e
K. Nainen hänen nimensä on nainen -76 191s Sk K3 8e
K. Naisen, jonka mielenä anotti. S. 1979 208s Sk K3 8e
KARTTUNEN T. NIKA 325 - jamaatoman kirkon perintö. Väily-24 254s Sk K5 25e
KATEKISMUS. LHPK 1977 227s Sk K5 10e I-1948
Väily-katekismus ja kristinoppi
KATSO JEESSUKSEEN S-90 63s Sp K2 3e K4 9e
KAUPPALA J (toim.) Keski, ja uudenajan marttyrien historia. Wsoy 1927 389s Sk K2 15e
K. Lähtymäsmartti. Hii SLS-30 332s-336s Sp K2 412e
K (toim.) Martti historia Wsoy 1925 284s Sk K2 15e
K. Myöskin ihmemaailma Wsoy 1925 K2+ 12e
KEKÄLE&MURTO Narnia todellisuuden pelinä. Utie 10e
KEKÄLEET & MURROT Parisuhteen ajokoulu. Sro 95s K4 10e
KEKÄLE J Miksi nittelemme? Lhp-25 Sk K5 20e
K. Pyhän Hengen tie. Sro Sk K3 15e
KELLER W Raamatun on oikeassa. 1957 431s Sk K2 8e
KEMPIILÄINEN T. Kristuksen seuraamisesta. Ht-sarja 13 303s Sk K4 12e
KESKITALO T. Risti ja hopea. -17 K4 15e
K. Salaisuuks avautuu. Räm. Utie 15 124s K5 20e
KIERKEGAARD S Kedon kukkia ja taivaan lintu. Np K2 12e
K. Kärsimysten evankeliumi. Wsoy-48 145s Sk K3 12e
KINNUNEN S Isän kauppa. Sro-16 150s Sk K5 15e
K Np pesä tyhjentänyt 2006 177s Sk K4 18e
K. Samassa veneessä. Avioiltoista. Krs-90 138s Sk K3 10e
K. Sivontoon elämän kanssa. Sro-16 Sk K5 18e / Sk 25e
K. Äidin äitiä. Sro-19 238s Sk K5 15e
Kippo H Kuorapöytälaulu S. 2015 258s Sk K4 10e
KIRKKOKÄSIKIRJA HII edell. 8e

KIRKON AARTEITA. Teologinen suurkirjasto: Luther CD-ROM ym. ym. PC ja Mac - versiot. S. 2011 249e
KIRLA M Hänen haavainsa kulta. Tku 2014 47s Np K5 5e
K. Kristillinen kaste. Perea 2016 Np K5 15e
K. Isä meidän. Selystä. Tku 2014 63s Np K4 5e
K. Kirkon painimavika & feministiteol. Perea-20 240s Np K5 20e
KIRKKOKÄSIKIRJA HII. Pieni. 2001. Sk K4- 30e
Kirkkovouden kusta. S-96 71s Sk K3 30e
KITTELSON J. Uskon puolesta. Lutherin elämäntyö. Sro-36 375s Sk K4- 15e Sro-17 Np K5 10e
KIVINEN A Sovinnon suuri salaisuus S-00 127s K4- 10e
KIVIRANTA S Katkelmia. Hiihöst. -09 320s K5 10e
K. Salattu ja ilmoitettu Jumala. St-06 113s Np K4 10e
K. toim. Jumalan lähetys. Lähetyskessä. S-90 154s Sk K4 8e
K. Leuenbergin Konkord. teol. ongelmia. -73 K3 10e
K. toim. Lutherianilais on täänän. S-81 108s Sk K3 9e
K. & T.Laato. Turhentuko uskonpuh. Sro-98 285s Sp K3 10e
KIUKAS U Ristiin. Platuksen aikana. 1983 106s Sp K3 8e
KLEINIG J.W. Armoa armon päälle. Hengellinen elämä yksin armossa. L-säätiö-13 132s Np K5 5e
K. Ihmellisesti tehty. Ruumillisuudesta. Lhp-22 Sk 252s K5 20e
KNUDSEN J Vuorimehen poika. Rom. WSOY-67 413s K3 8e
KOCH K. Onko paholainen olemassa? nP K3 8e
KOCH U. Katharina Luther - Nainen, joka uskalsi elää. SRO-24 216s Np K5 25e
KOHLER E. Katekismuselitys. L-säätiö-04 332s Sk K4- 20e
KOIVISTO J (toim.) Pääasia. M. Väisänen juhlekirja. Opil. artikk. + bibliografia. Utie 2004 334s Sk K4 10e
K. (toim.) Sitä lujempi on sana. Utie-87 Sk K4 10e
KOIVISTO JUSSI. Entolaisnainen jälkikäsitellyt ja teologia. STKS-16 258s Np K5 20e
KOIVULA V. Alfa ja Omega. Kristilliset symbolit, merkit ja tulkukset. Väily 2011 156s Sk K5 25e
K. KIRKONENNOT. Väily-2009 120s Sk K5 25e
KOKOA KANSASI Kristikunnan rukouksia. 1977 154s K3 7e
KOLDE Th. Martti Luther. 1901 532s fr K3- 25e
KOMMENTAARIRAAMATU. Aikam.-18 n.200s Ns K3 235e
KOPPEN L. M. Lutherin Käthe rva. S-06 170s Sk K4 6e
KOPPERI K. Paradoksien teologia. STKS-97 307s Np K3 20e
K. Renessanssin Luther. Yo-94 170s Np K3 20e
Koraalikirjat ed. painos 25e lusuin K3 80e
KORPINEN A Pyhän kasteen puolesta. 1991 30s Np K4 3e
KORPINEN S. Vanhauskouksen pääläpää. Np K4 10e
KORRI M Evank. rakkauden mukana. S-18 K5 15e
KOSKELAT Aviol. aj-ohejia. 2005 129s sid K4 10e
KOSKENNIEMI E. Kiitoslauluksi matka muuttui. Pvä.hart.k. Arki-24 427s Sk K3 30e
K. Markusen evankeliumi. S-89 153s K3 8e
KOSKENNIEMI H. Hukattu aarre. Ripistä. S. 15s Np K3 4e
K. Veren ja tulen läpi. Sro-05 184s Sk K5 15e
KOSKENNIEMI L. Armo on ensin-usko sitten S-17 Sk K5 18e
K. Avara ja tinkimätön. K.V.Tammien. Sley Sk K3 15e
K. Taisteleva julistaja. J.Bäck 1850-01. S-98 277s K4- 20e
KOSKI-HOMI R. Hepralaikirja. Svels-16 Np K5 15e
K. Johanneksen ilmestys Svels-11 195s Np K5 18e
KOSKINEN J. M. Lutherin elämä ja vaik. S-02 170s fr K3- 12e
J. Pyhän Raamatun käsitt. sel. Tku-97 403s fr Sk K2- 15e
KOSONEN L. M-T Tolamo. Taiteilija ja taistelija. Elämä / Sro Sk 30e
K. Pentti Olkonen -Surmaajasta sunnitsiksi. Sro-23 101s Np K5 15e
KOTILA H. Eukaristinen rukous. STKS-96 354s Np K4 15e

K. Isä meidän -rukouksesta. Kpaja 2011 62s Sk K5 14e
KOTIMATKALLA-AVUUSKIRJA (hyviä artikk. ym) S. alk. 1901-30 a10-15e / 1931-2015 a5e 60kpl enit. yht. 90e
KOTIRANTA M. Kuvan teologia. STKS-97 188s Np K4 12e
KREIKAN OPISKELUJAT. Ut. 2020 668s K5 30e
KRISTINUSKON HISTORIA 2000 Osaat 1-3. -99 213s Sid K3 a20e / 1-3 osat 50e
KRISTUS JA HÄNEN USKOA SEURAKUNTANSAA. Hart.kirja. tod.seura 2005 304s Sid K4 10e
KRISTUS KUTSUU JA LAHETTAA S-13 213s Sk K5 15e
KRISTUS MEIDÄN KESKELLEMMÄ. Avain j:n liturgian. LRSY 2008 122s Np K4 10e
KRÖNBORG U. Kristusmystiikka. Sro 2011 229s Np K5 15e
KRONHOLM T. Hän avasi heidän mielensä ymmärtämään. Kneliö 1987 107s Np K3 12e
KRONOLOGISEN RAAMATTU. Datauvin 2007 Sk K4 35e
KRUMMACHER F.W. Elisa Tisibäläinen. Rauma 1982 496s Sk K3 kpo 12e / 1900 fr K2+ 11e
K. Silmäyksinä armon valtakuntaan -56 89s K2 8e
KRUIUS A. Armo vai ansio S. 1968 217s Sk K3 6e
KUHANEN M&P Iloa ja onnea avoit. 1993 133s K3 12e
KUNINKAANI ON TIENI Martikaisen juhlat. 2011 319s K5 15e
KUNNAS U. K. Syväntö - Tienraivaaja. Rv-79 272s Sk K3- 10e
KUOKKANEN A. Teejää vanhursk:sta. Sro-16 80s K5 15e
KUOKKANEN A. Aloitettava alusta. S. 1972 217s Sp K2 5e
K. Klossa - keskityksi. - korvessa. S. 1965 328s Sk K2 8e
K. Inkerin kirkon vaikeita vuosia. S. 1963 176s Sk K2+ 7e
K. Juhana Inkerinsuomalainen. S-66 280s Sk K2+ 8e
K. Tapahuitti Inkerissä. S. 1966 201s Sk K3 6e
K. Veljen sotavangit. S. 1990 185s K3 10e
KUORTTI-ARKKILA Inkerin kyon y ja aamu S-90 K4- 20e
KURVINEN P. Armo ja lahja. Tku 1884 96s fr K3 10e / K4- 20e
K. Autuus pankonille, vskt S-08 fr Sk K3 412e
K. Aututemme aamunkoi. (saarn. VT:n tekst.) Hki 1914 200s fr K2 12e / Sk K5 15e
K. Elämäni alusta. Hki 1913 167s fr Sk K3 15e
K. Ihmellisiä salauksia. Tie. 1922 96s fr Sk K3 15e
K. Marttyyreja ja Kristuksen tunnustajia. 09 343s fr K3 12e
K. Pyhä lepö HII (expost.) ja Pyhä Sota HII (epist. post.) fr Sk a12e
Kutsuvat siellä rakkaudeksi. S-18 83s Np K5 5e
KUSTER S. Lutherin elämäkerta. HML 1851 Np fr K3 30e
KUUSI J. Russelin oppi Rtm valossa 1921 Sk K2 5e
KYRILLOS. Jerusl. uskontunnustus. Sro-13 327s Np K3 15e
KYRÖLÄINEN R. Kuka ot, tuomari? Kirja Kosken Marasta. Uusi R. 1947 191s Np K3 15e
KÄHKÖNEN S. Hyvään avioliittoon. Utie-02 126s Sk K3 15e
K. Jobin kirjan tarkoitus 2005 368s Sk K4 15e
KÄRKI P. Matkiammeiä kertomus. S-57 93s Sp K3 8e
KARKKINEN P. toim. Jouduttu Lutherin teologiaan. Kpaja-01 344s Sk K5 25e
KARSIVALLEST. ADHISTUKSESSA. Lohduttu sairaille ja masentuneille. STLK 2012 213s Np K5 6e
KYYHKYNEN M. (toim.) Ajankok. Isläm. -92 168s Sk K3 10e
LAASONEN P. Joh. Gezelius vanh. ja suomal. täysortodoksa. SKHS 1977 512s Sp K3 12e
L. Lahti. Rooman ja Geneven välissä. Sro-22 32e
L. Luoto A. Emmauksen tienä. Sro-12 10 Np K4 25e
L. Kaste kirkon alkuaikoina. Abo-08 162s Np K4 12e
L. Kun nämä alkavat tapahtua. S-91 K2 alev. 12e
L. Risti, sydän ja ruusu. Tku-06 116s Np K4 12e
L. Synty Neliäsi. Marasta. S-94 142s Np K3 15e
L. V.T:n selitysraamattu HV Sro 2017-24 Sk K5 a58e
LAATO A.M. Matres Ecclesiae. Sro 2011 189s Sk

K5 15e
L. Teesejä kirkosta. Sro-16 Np K5 15e
LAATO T Vanhan käsik. jumalanpölv. 56s K4 8e
LAESTADIUS L.L. Crapula mundi 1965 46sK3 K3 10e
L. Katto Jumalan Karissa. Kpaia-78 130s Sk K3 10e
LAGUS J Evank. äänt. -61 184s Sk K2 8e /2010 np K4 8e
LATINEN A Muistoja lapin kristillistä. Oulu -66 Np K3 14e
LALLUKKA J. Ahdistus. Epäuskota vai ota elämä. Sro-22 279s Sk K2 25e
LAMPINEN T Aava messun ymmärt. Väylä-16 132s K4 6e
LAPPALAINEN O Puhu elämä minuun. Runok.-21 96s K5 15e
LATVUS P. Ymmärrykseen siivet. Vsa 2002 2.p 517s Sk K4 15e
LATVUS S Leminen-aron matkamies. -94 K4 12e
LAUNONEN L Nina Aström-toisin silmin. AII-16 Sk K5 30e
LAUNONEN L ym. toim. Yksin uskosta - yksin armosta. Uskonto. merkityksellistä. AII-17 313s Np K5 20e
LAURILA K.S. Tolsjoi ja Luther vuoris. sel Wsoy-44 103s 8e
LAURILA S Naulan kantaan! Lapsille. S-16 47s K5 15e
LEHTINEN K Rakkautta loppun asti. Krs-89 192s Np K2 8e
LEHTONEN M&A (toim.) Ole turvallisella mielellä. Lutherin ajatuksia. Sro-195 204s Sk K3 10e
LEHTONEN S Saarna, sanaja vai sanomaa S 149s K3 6e
L. Yhteisesti ja yhteen ääneen. Jpsta. Hki-73 161s Np K3 8e
LEISOLA M Darwin erehtyi - erehtykö Einsteinin. -23 117s 20e
L. Emme hävenneet evankeliumia. Luominen-25 140s Sk K5 25s
L. Evolutiioonin ihmeessä. Datak-13 216s K5 20e
LEMINEN E Ei hän sinusta luovu. Krs-99 120s Sk K4-8e
L. Laupauden varassa. Krs-87 121s Sk K3 8e
LEMPINEN P. Kastelajälki Suomen krossa 1500- ja 1800-luvulla. SKHS-65 272s Np K3 15e
L. Kuvien kieli. Wsoy 146s Sk K4 25e
L. Kuvat puhuvat. 1981 44s Sk K2 8e
L. Pyhänt ääri. Kpaia-60 K4 K3 20e
L. Pyhänt toimitukset. -74 274s Sk K3 12e /2004 K4 20e
L. Ripikäläläntö Suomen kirkossa uskonpuhstusta 1600-luvun loppuun. Hki 1963 Sk K3 10e
LENNOK J Tähtämässä Jumala. Uite 2014 Np K5 25e
LEPP J Alkaimie aieism. kasvot 1966 223s Sk K3 8e
LEPPÄNEN S. Kävleläv sissilissöta. Uite 1999 91s Sk K4 14e
LEWIS C.S. Ihmeet. SRO-24 246s Sk K5 27e
L. Ihmissyöden tuho. Sro-25 127s Sk K5 27e
L. Mustinpaajota surun ajalta. Kneliö Sk K5 Np 12e
LILJEQVIST M. Hebea-suomi, aramea-suomi VT:n sanakirja Aikam 2004 554s Sp K4 30e /IRS:n oia Sk K4 30e
L. Kreikka-suomi UT:n sanak. IRS:n oia SK K4 35e
L. Torri ja temppeli. Jeh.tod.morm. Sro-04 136s Sk K4 10e
LINDGREN J. Ilo lähteelle. Ristin ystävä ja vihollisia Filippi. ssa. SRO-204 262s Sk K4 15e
L. Jumala ja jumalat. Sro-02 290s Np K4 15e
L. Lähtökys 2001. Sro-199 288s np K5 12e
L. Seurakunta myrkkyssä. 2.kor. sel. Sro-99 339s Sk K4 15e
LINDQVIST P. Juutalaisuus. Sro 2011 170s Sk K5 15e
L. Synti. SRO 2009 170s Sk K5 10e
LINKOMIES E Latinan kielipöhi. Gaud.-124s Np K2-12e
LISTOV Luterus kodissana. Hki1883 r 301s Sk K2-12e
LITZEL K.E. Kristus se hyvä paimen. Ps 23 johd. Tku 1860 96s r Sk jk 5+ 12e/1881 K2-5e
LIVSON A Israel - luvattu maa. Gumm.-01 597s K4 15e
LOESCHEN J. Panisk. Lutherin kanssa. S-77 167s K3 12e
LOUHIUORI M Pyhien Perpetuan ja Felitaks mart-

tyynkertomus. Äbo Ak. -17 Np K4 20e
L. Via Dolorosa S-15 196s Sk K5 12e
L & JÄRVINEN Ihmeellinen Pyhä maa. S-14 181s Sk K5 20e
LOUNAJA A Vangin tie vapauteen. Kuolemasta elämään. 110s K4 15e
LUBENOW M.L. Myytti apinaihmisestä. Kiista fossiilien ajatuksista. Datak.-05 380s Np K4 25e
LUJANEN T Paavilain apulais. SLS 1917 Np K2-8e
LUJOLA J. Keitä me olemme? Ihmissen Jumalan luomuksen maailmassa. 1995 191s Np K3 8e
L. Meidän ovat isot Kait. -87 207s Np K3 15e
L. Sana ja veri. Vanhaiskrist. martt. usko. Wsoy-91 217s K3 12e
LUOMINEN varhaiskrist. ajattelussa. Patr.s. -16 117s K4 23e
LUTERILAISIA VIRSIIÄ. Lhpk-15 Sk K5 20e/Sävelmistä K5 10e
LUTHARDT Apol. esit. kristinusk. perustusta. Hki 1891 349s 10e
LUTHER M. Ahdistuksesta ylösnousemukseen. Sana sananselitystä. S-19 295s Sk K5 20e
L. Ahitisaarnoja S 1900 234s r Sk K2 15e
L. Ajatuksia elämästä, ilosta ja onnesta 2005 77s Sk K4 10e
L. Armahda minua Jumala. Psalmi 51 sel. Co-22 128s Np K5 10e
L. Armon välähdyksiä Luth. seurassa. 2003 112s Sk K4 15e
L. Autuuden lähteillä. Seitä VT:sta. S-17 400s r Sk K3 28e
L. Avoiliotusta. 1.Kor. 7. sel. Sro 2014 127s Sk K5 10e
L. Elämän taistelussa. S. Sk K2+ 10e
L. En minä kuole vaan elän. Antol. S-67 331s Sk K3 10e
L. Esiupheet Raamattuun. Oulu-18 157s Np K4 12e
L. Evank. postilla S 1684 359s r Ns K2+ 20e/S 16 K5 23e
L. Etä eläisimme. S 1984 62s Sk K2+ 14e
L. Galatalaispist. sel. Lyhen. S 1887 335s r Ns K2 12e
L. Galatalaiskirjeen sel (Thurén) S 2003 665s Sk K4 35e
L. Galatalaisk. sel. (A.E.Koskeniemi) 1980-25e/1932 632s K3 20e
L. Galatalaisk. sel. S 1903 622s r Ns K2+ 15e
L. Hengellinen aarreaitta. Pvhärt.kirja. S-16 236s Sk K5 25e
L. Hengellinen virvoittaja. 1875 Ns K2 Fr-painos 25e /Koskeniemi suom. S 1903 622s r Ns K2+ 15e
L. Hengellinen k. S 1927 812s r Ns K3 30e /S1945 Sk nykkykirjainn K2+10e/30e
L. HUONEPOSTILLA Sley 2009 n.600s Sk K5 65e Tarjous!
L. Huonepostilla (Lilius s.) Hki 1878 612s r Sk K2 45e
L. Häälähja. S 1881 148s Ns K2-15e
L. Häälähju eli. Ss. pelitys. S 1907 188s r Sk K2 12e
L. Ilonien kärsimys. Saarnoja. 1994 124s Sk K3 15e
L. Illosta ja armosta. Lahjakirja. S 2009 96s Sk K4 12e
L. Isä meidän selitys. Lapua 1925 109s r Sp K3 8e /S Np K4 12e
L. Isokatek. Koskeniemi suom. 2010 nid K5 12e / Sk K2+ 12e
L. Jaakobin uuti. Lästätö-01 14s Np K4 4e
L. Jaakobin kokeilu. Aunink.-17 316s Sk K5 15e
L. Jesaja 53. S 1922 78s r sk K2-8e /S K4 12e
L. Jumalan voimallain elämä. S-17. S-06 71s r Sk K2+ 15e
L. Kaste ja usko. (suom. E. Huovinen) Hy Sk K4 15e
L. Katekismus. Vähäk-kristinoppi perint. 1923 4e /1948 3-4e
L. Kirjeitä paimenille. 1.Tim., Tit ja Filem. Concordia -23 340s Sk K5 15e
L. Kirkolliskok. ja kirkosta. r K4 Se /Arki-11 Np K3 10e
L. Kirjojen sananpölv. asettamisesta. Cdia-09 56s Np K5 8e
L. KIRKKOPOSTILLAT I-II. Sley 2009 n.2000s Sk K5 30e/Kp tarjous! /Huonepostillan kanssa 120e/toim. L. KIRKKOPOSTILLA I-III. S 1950- K2+ Sk 50e / K3 70e

L. KIRKKOPOSTILLA. 1.osa. (Durchman-Dahlberg wsoy) Te 1896 751s r Ns K2+ 45e
L. Kirkkopostilla 1.osa. evank.post. S 1883 710s r Ns K2 30e
L. Kirkkopostilla. (lyh. Rechardt) Hki 1883 563s Sk K2 23e
L. Kolme kehoitt. kirjaista (sota-aset. toivo, kuolema) S 1886 232s r Sk K2+ 12e /Tku 1846 yht.300s Ns K2+ 45e
L. Korkean veisun selitys. Concordia 2011 120s Np K5 10e
L. Kristiinin vapaudesta 1970 40s Np K4 3e /S 1986 K4 8e
L. Kristuksen ansio. Jes. 53 sel. S 1902 68s r Sk K3 12e /Tku 1874 (Carlsson suom.) K2 15e
L. Kristuksen ehtoollisesta - suuri tunnustus. Suom. S.Kiviranta L-äätiö 2006 224s Sk K4 15e
L. Kristuksen kallis lunastusjy. S 1924 136s r Sp K3-8e /Rauma 1941 106s r Sp K2-10e
L. Kristus on Raamatin Herra ja Kuningas. Sk K3 15e
L. Kuolletien ylösnouseminen. S 282s r Np K2 20e
L. Lilla kateksen och dess förklaring - Den kristna läran. STLK 2008 291s Sk K4 12e
L. Laki ja evankeliumi. -17 np K4 15e
L. Lohdutus sairaille ja kuoleville. S 1892 55s r Sk K3-12e Hki 1853 40s r Sk K3 3s 30e
L. Lohdutususkota elämän taistelussa 1906 321s r K2 12e
L. Luentoja 1. Joh. kirj. S 2009 235s Sk K5 25e
L. Lutherin käsitys munkkiliustusta. 1910 157s r Np K3 8e
L. Lutherus-saava. s-1892 296s r Sk K3-14e
L. Lyhyt epistolapöytäkirja. S 1910 406s r Sk K2 23e
L. MÄNNÄÄ JUMALAN LAPSILLE -äänikirja S-11 K5 15e
L. Manna Jumalan lapsille. S 2008 Sk K5 15e / Sk K2+ 8e
L. Marian ylityslaulu. S 1986 136s Np K3 12e
L. M. Lutherin katekirja. Lahjakirja. S 2020 Sk K5 15e
L. Matkaevästä (hart.k) Vsa-93 375s Sk K4 12e /S-40 K2 10e
L. Minä tunnustin syntini 1966 214s Sk K3 15e / K2+ 10e
L. Mitin Jumala uudistaa kirkkoa. S 1996 64s Np K4 8e
L. 1. Moos. kirjan selitys 1-6 osat, yht. n 2500s L-äätiö 2004. (suom. H.Koskeniemi) Sk K4 äätiö
L. Neuvo ja lohdutus kuolemaa vast. -31 186s r Sk K2 10e
L. Neuvoja nuorisolle S-29 44s K3 10e
L. Paimen ja lammis. S 1900 56s r Sk K3 12e
L. Paimenk. Böömien vieli. 1523 1986 82s Np K3 5e
L. Puhe hyviä teoista. (Val.t. osa) SLS 1908 106s r Sp K3 7e /HY 1984 Sp K4 8e
L. Pääsiäiskirja. S 1985 146s Sk K3 12e
L. Pöytäpuheita. SLS 1937 69s Sk K3-8e/83 12e
L. Raamatus luterilainen. Hark. l. Arki-13 300s Sk K5 25e
L. Riekkuvuitto. Lahjakirja. Aunink.-19 Sk K5 15e
L. Rukouksemme Lutherin kanssa tänään. S 1983 68s Np K3 5e /S 2006 Sk K4 10e
L. Rukouksia. Wsoy-98 94s K3-8e
L. Rukouskirjan. Wsoy-08 213s r Sp K3-12e
L. Rumsas lunastus. S 1929 48s r Sk K3 10e
L. Saarnoja 1. Moos. kirj. Vsa 1912 613s Sk K2 25e
L. Saarnoja vanh. 1.vsk:n ev. Wsoy-05 631s r Sk K2 15e
L. Saarnoja ja sel. 2.vsk S 1892 494s r Sk K3 22e
L. Saarnoja ja sel. 3.vsk S 1895 568s r Sk K3 25e
L. Sana ja armo. Oulu 1946 44s Sk K2+ 15e
L. Small Catechism with explanation. -66 275s Sk K3-14e
L. Suurempi katekismus S 1899 r Sp K3 12e/1831 K3 48e
L. Ylydyestä minä huudan. Wsoy 1964 235s Sk K3-12e
L. Tienviittoja. Hark. jopok. Sro 2009 434s Sk K3 15e
L. Uskon koetus. 1.Ms.32:6-12 sel. Tku 1845 34s fe Np K2+ 18e
L. Uskonpuhd. koskevia kirjoja. (riipisti. Baby.

vankeudesta. Suuri tunnustus ehtista) n.450s r Ns K2+ 25e
L. Uskonpuhd. kosk. kirj. Ripistä. S 1890 77s r Sk K3 10e
L. Usk.puhd. kosk. kirj. Paavista sekoituksista ja Srk:n Babylonil. vanksta. S 1890 132s r Sp K2 10e
L. Valitulle muukalaisille. S 1931 235s Sk K3 20e
L. Valitut teokset I-III. Wsoy 1952 n.2000s Ns K3 50e /irto-osa 415e
L. Valitut teokset I-II SLS 1908 599s r Sk K3 yht. 30e /a15e
L. Viinipuu ja oksat. Joh. 15 sel. Por 1907 100s r Sk K2 23e
L. Viisauden lähteillä Lutherin seur. Uite 125s Sk K4 12e
L. Vähä katekismus ja kristinoppi STLK-90 295s Sk K4 12e /wron.- latvian.- venäj.- ja ukrain. ä12e / STLK 1941 K3 15e
L. Yksin armosta Hart. jopok. 1910 365s Sk K5 15e
L. Yksin armosta. Luthenia vuoden jokaisella viikolla. Kpaia-96 K4 12e
L. Ylimmäspäpälinen rukous. S 1903 168s r K2-12e
L. 95-tessein selitys. Concordia-18 1603 K5 12e
L. LUTHER, reformaatio ja kirja. SShs-12 209s Np K5 20e
LUTHER-DOVO. video-elokuva. 19e
LUTHER JA YHTEISKUNTA. Antikk. STKS-83 74s K3 8e
LUTHER OPASTAA. Ln neuvoja.. Hki-43 Np K2 103s 8e
LUTHER RALF UT:n sanakirja. Kneliö 1993 220s Sk K4 15e
LUTTINEN T Voiko raamatunkritiikki. luottaa. 224s Sp K3 10e
L. LUUKKALA P. Kirjoitukset todistavat minusta. 2020 161s Sk K5 29e
LYBECK Rippi ja Herran ehtoolliskirja. 1880 294s r Sk K3 12e
LYTYKÄINEN-GAMZU Op. hepreaa. Nykyheprean oppikirja. Aunink.-17 Np 28e
LYTYNEN K. Ehtoollisen muk. katekismien ravinto" Luth. mukaan. Pmaki 1962 Sp K4 12e
LYTYNEN EAPATIALA Lasten saarna. S-09 324s r Sp K2 15e
LHPK:n vskst 2013-2019 n.150-200s Sp K5 ä5-10e
Lähetyksen kaikki vuosikymmentä 1984-2004. Ruok. läh. työn juhla. LSRV 2004 221s Sk K4 15e
LÄHTEENMAKI O. Selville vesille. Kesäkuusta katekismyskysymyksiä. S 1982 122s Np K2-9e
LÖSCHER W Pietismin ongelmat luterilaisen tunnustuksen mukaan. SLTK 2012 255s Np K5 15e
MAC INTOSH C.H. Laaksolaan Jä. Korkeaveisun selitys 1-4 luvut. 185s Sk K4 12e
M. 1-5s. Moosksen kirja. RV 1982- 288s Np/Sk K3 10-15e/klpi
MADSEN P. Alkaen Mooskestasta... Uite 1983 208 Sp K2+ 8e
M. Armoa armon päälle. Joh. ev. sel. Sro 1976 127s Np K3 7e
MAHARAJ Gurun kuolema KRS-79 207s K3-10e/ K5 20e
MAKARIOS SYMEON. Hengessä ja totuudessa. Homillat. Ruk.veli. 1915 176s Sk K5 20e
MALJANEN Pääsin irti mormoneista S-82 132s Sp K2+ 8e
MALK P-O Jeesuksen jäähyväisru. Uite-10 163s K5 15e
M. Jesaja 53. JKL 2009 54s Np Joona. SRO-94 160s Sk K4 15e
M. Elämä suurempi armo Sro 2000 229s. Sk K4 12e
M. Suurinta on anteeksiantamus. Sro Sk K3 12e
MALMIVAARA W. Kaita tie Joonaan kirjan valossa. HY 1946 132s Sk K3 kpa 8e
M. Salattu voima. Seurapuheita. Hy 1930 294s Ns K5 15e
MALMIVAARA V. Kristuksen rakkaus. Puhetta. Kuva/S 1946 105s Sk K3 12e
MALTZAN Se on totinen toti (rom.) Olava-48 368s Sp K2 5e
MANGALVADI Kirja, joka muutti maailmaa Pv-17 K4 20e
MANNERMAA T Kaksi rakkautta. Wsoy -83 99s Sk

K3 15e
M. Kristillisen opin vaiheet Gumm.-77 Np K2 15e
M. Paraleleja. STKS -93 287s Np K3 10e
MANNIS-LOOSE. Martti Luther. S 1982 120s Sk K3 12e
MARJOKORPI L. Kkon kuoleman sairaus. -71 125s Np K2 5e
M. Levitanin valtakunta. S-15 Sk K5 18e
MARTIKAINEN J&MIKAMA A Kirkkovuosi ja sen pyhien tunnuskuva. Väylä. -19 203s Sk K5 25e
M. & Vatanen O Muistopäivien kirja - Sanctorale. Väylä. -24 Sk K5 25e
MARTLING C Puhuva hiljaisuus. S 1993 128s Np K4 12e
M. Ystävät tapaavat. Liturg. ulottuvuudet. S-90 84s Sp K4 8e
MATIKAINEN T. Paavali - pakanain apostoli. Lapsile/nuorille STLK 2011 136s Np K5 10e
MACARTHUR J. Terrorismi, pyhä sota ja Raamattu. Kuvalasana-01 96s Np K3 10e
M. Totuus keilailupöydästä. -96 161s Np K3 12e
M. Vierasta tulla. Datatari-17 320s Sk K5 20e
McRATH A C.S. LEWIS - ELÄMÄ. Sro-13 542s Sk K5 15e
M Dawkinsin jumala. Kpaia 2006 204s Sk K5 18e
M. Epäily ja sen rehellisen kohtaaminen. Sro 128s Sk K3 12e
M. Kristinuskon perusteet. Kpaia Sk K2 20e
M. Modernin teologian ensyklopedia. Kpaia-00 898s Sk K4 20e
M. Tieteen ja uskonnon dialogi. Kpaia 2016 297s Sk K5 27e
M. Tälä on teologia. Kpaia-10 210s Sk K4 20e
MARTY M. Martti Luther. Gumm.-06 205s Sk K3 15e
MELANCHTON P Ydinkohdat. S-80 Sk K3 15e
MELANEN V Armosta osallinen. Hart.k. S-19 308s Sk K5 20e
M. Kristus on luonamme tänäänkin. Saarnak. S-21 Sk K5 22e
MESIAINEN. Maria Kajanvan pitkä traivi Sro-90 334s K3 12e
MESSORI Jeesus Nasaret. arvoitus. Kpaia-81 220s Sk K3 8e
METAXAS E. Bonhoeffer - Pastori, marttyyri, näkijä, vekoia. Uite 2013 591s Sk K5 20e
M. 7 MIESTÄ. Uite 239s Sk K5 25e
METZKE E Jumala ja materia S1968 76s Np K3 5e
MEYENDORF J Eysanin teologia. 1987 148s Np K3. 16e
MEYER B. Ihmisten kalastaja. Ap.Pietarista. SLS-29 Sk K2. 8e
M. MAGRICOLASTA Pakkalan. WSOY-47 777s Sk K2 15e
MIETTINEN D Hän kutsui minua. Päivä-16 201s Np K4 10e
M. Päivi Räsänen - valtakunnan syytetyt. Sro-22 258s Np K5 15e
M. Rashid-Jumalan taisteilja. Uite-12 79s Np K5 6e
MIETTINEN E. Astui alas tuonelaan. Uskontunn. vaikea kohta avautui. Hki-22 Sk K5 20e
MIETTINEN H Inkeriläiset. Maaton kansa. 1989 247s K3 15e
Miten pidättä rakkauteen elävänä. 101 vinkkiä. Uite-08 205s K3 10e
Mitä ihmett! Polttavia kysymyksiä Raamatusta. Vastaa Fernström, Nummela ym. Uite 2009 Sk K4 50e
MOODY D.L. Veri Vetsa ja Utsaa. 2 saanaa. 45s Np K4 4e
MOSEBACH M. Koptimarttyyt. Sro-23 246s Np K3 15e
MURTORINNE E Suomen kirkon historia I. Autonomian kausi 1809-1899. Wsoy 1992 410s Sk K4 50e
M. Suomal. teologia autonomian kautena. 344s Sp K3 15e
MUSTAKALLIO A. Paavali. Wsoy 2007 142s Np K3 18e
MUSTONEN Orjasta piispaaksi 1968 124s Sk K3 12e
M. Vanhaskirkon ajojohdanto ja kirkon isien käsitys valtiosta ja esivalista. STKS 1948 284s Sp K2+ 12e
MUSTONEN I Vuorilla krunnutut. Uite 2009 88s Sp K5 10e
MÄKELÄ R. Jeesuksen kanssa kaikki päivät. SRO-24 660s Sk K5 30e

M. Väitöskirja. Valen-Senstadin laki- ja evakulimikäsityksestä. Sro-21 300s Np K5 20e
M. Murtunutta hän ei muressa. Sro 2006 196s Sp K4 12e
M. Sydämen haava. Naisnar. miesuhri SRO 102s K5 10e
M. Naamiona terve mieli. Kuinka kohtaan luonnehäiriöisen. Sro 2007 71s K4 15e/K2 10e
M. Teesaja laista ja evankista. Sro-17 Np K5 15e
MÄKELÄ Simo Ansaitsematon armo. S-16 213s Np K3 25e
MÄKELÄINEN J Konfirmaatio. Lahjak. Sro-23 55s Sk K5 10e
M. Lupauksia joka päivälle. Uite-06 365s Sk 12e
M. Virsihakemisto. Kpaia-87 Sk K3 12e
MÄKILÄ P. TURUNEN P. (toim.) Jumalan sana. Inspiroitu ja erehtymättä. K3Sana 2011 220s Np K5 20e
MÄKINEN JUUSO. Autuas toivo. Lopunajoista. STLK-22 184s Sk K5 20e
M. Avaintenvalta. Sro-25 180s Sk K5 20e
M. Naikassessa valitut pelastukseen. Pelastusvarmuus ja ennalattääräminen. LHPK-23 259s Sk K5 20e
MÄKINEN V toim. Johd. keskiajan teol. Kpaia-17 230s K5 42e
MÖLLER C Miid evankeliumi on. Sley 39s Np K3 5e
MÖLLER L. Veturit, ja kuvia evankista. 122s Np K3 8e
NÄSSEN A asetta kirkossa. SLTK-83 23s Np 4e
NAISPAAPPEUS. Artikla. Sley 1968 140s Sk K3 8e
NATHANSO B. Antikaa minun elämä. Abortista. 1998 K3 10e
NEWMAN & WIESTER Sattumatko täällä ollaan. K5 8e
NIEMINEN MARI Loputon lokakuu. Lhp-19 110s K5 15e
NIINKUIN SE KIRJOITETTU ON. Anssi Simojen juhlat. K5 20e
Nikolaian A Tunnustamme yhden kasteen. -81 84s Sp K4 15e
NISULA T. Augustinus. Sro-2008 233s Np K5 15e
N.K. Malmbergin kirjeet. HY 1986 143s Sk K3 8e
NOHRBORG A Postilla. Hki 1987 2 p. 881s fr Ns j K2 40e
NORDLANDER A Kristill. elämäntapa. OPKO-86 68s Np K3 15e
N. Ristin salaisuus. Opko-82 241s Sk K3 15e
NORVANTO J. Aadamista alkaen. Hart.k. Sro-15 Sk K5 25e
N. Aamen Raamatussa. Sro-25 132s Np K5 14e
N. Eedenistä itään ja takaisin. Sro-17 Np K3 15e
N. Eevan perhettä. Rttun ihmisiä. Sro-16 100s Sk K5 25e
N. Genesis. Evank. Moos. mukaan. Sro-14 203s Sk K5 15e
N. Hedelmästään puu tunnetaan. Sro-19 55s Np K3 15e
N. Herran siunaus. Sro-23 Np K5 5e
N. Lujken merkitys Raamatussa. Sro-22 Np K5 15e
N. Paavaliin ensim. lähetysmatka. Sro-17 Np K3 15e
N. Postilla. Sro-21 500s Sk K5 25e
N. Raamatta elämään -kommentaarit Sro.150-250s Np K4 415e
N. Rukous Raamatussa. Sro-22 216s Sk K5 25e
N. Taivastehtä. Päivähart.k. Sro-21 372s Sk K5 25e
NORVANTO J&P Aivankielet. Sro-2008 76s Sk K5 12e
NOVUM TESTAM. GRACE (Nestle-Aland) Stuttg. 665s Sk K4 33e luusin Sro-16 K4 38e/K2 7e
NOVUM TESTAMENTUM LATINE (Nestle-Aland) Germany 2002 680s Sk K5 35e/K2 10e
NUMMELA L. Alkaen Mooseksesta. Jeesus jokaisessa Vt:n kirjassa. Uite 2008 282s Sk K5 20e
N. Jeesus. Uite 1988 132s Sk K3 10e
N. Laskettu aika (1-2.Tess.) Uite 1999 177s Nk K4 15e
N. Mitä meidän -pintaa syvemmällä. Uite K2+ 6e
N. Raamattun puolesta laian. Uite 2006 225s Np K4 15e
NUORISON YSTÄVÄ, Auvon pakanoilta ja SS:n vskrt 410-15e
NYBERG H.S. Hebreisk Grammatik. 1997 368s Np K3 25e
NYGREN A Kristus ja hänen kirkkonsa. -66 117s Sk K3 8e

NYMAN H Ruotsalaisen odottava usko Vsa-77 138 Sp K3 8e
N. Toinenlainen evankeliumi. KRS-88 187s Np K3 10e
NYMAN M. Naisia kaivolla. KRS-01 199s Sk K3 12e
Np K5 10e
OARD M Syvän ajan petos. Pohdintaa pitkästä ajanjaksoista. Luomun-20 K5 25e
ODEBERG H. Jumalall. ja inhim. Rttu. Sro-85 142s K3-12e
O. Farisealais. ja kristinusk. 1947-85 80s K2 8e/K4 25e
O. Kristus VT:ssa. Concordia-14 58s Np K5 10e
OJALA-PALINEN-REINKAINEN. Usko ja tie. 218s K4 25e
OJALA J. L.L. Laestadius. Tiedemies ja pappi. Ideanova-07 361s Sk K5 15e
OJANEN M Hyvään elämään II. Uite 2000 376s Sk K4 18e
O. Kuulikas ihmiselämä. Sro-18 Np K4 20e
O. Miten elää kristittyä. Sro-25 Sk 27e
O. Paha, hyvä ja ihminen. Sro 2006 Sk K4 12e
O. Terapia ja sielunhoito. Uite-98 Sk K3 12e
OLLI V. Kirkkoisä Augustin, syntikäsitys. 2014 241s K5 40e
OLILAINEN V Elämä ja evankeliumi. Uite-14 Np K3 15e
O. Ihmeet ja äänikirjamatitisuus. Uite-17 118s Np K3 15e
O. Jeesuksen ihmetteet. Uite 2011 200s Sk K5 15e
O. Jeesuksen vertaukset. Uite 2009 Sk K5 15e
O. Kesyttämisen. Evankeliumi jälkikirj. ajassa. Sro-20 220s Sk K5 15e
O. Luonastus. Sro 2010 163s Sk K5 10e
O. Taivas ja helvetti. Sro-14 173s Sk K5 15e
OLSON B. Tämän ristin tähden tapen sinut. Sro-10 Np K4 16e
OPIN JA USKON TUNNUSTUSK. S 1897 742s fr K2+ 20e
ORAVA S - LAPPALAINEN T. Elämäni urheilukirjuri. Päivä-21 256s K5 25e
ORAVALA A. Erämaan profeetta. Hist. ja elämäk. romaani. Uite 1946 477s Sk j K3-15e
OTTOSEN A Minun homoseks. ystäväni. Uite-11 Np K4 10e
PAAVALI JUUSTEN. Se Pyhä Messu. SKS 1978 Sk K3 18e
PAKKANEN J Sortavalan renqvistiäisyys -60 171s K2 12e
PAJAMO-TUPPURAINEN Kirkkomusiikki. Wsoy 729s K4 30e
PAKARINEN W. Kreik. kielipoli. Hki-17 132s Sp K2 8e
PALEARIO A. Ristinnalluuttu Kristus ja hänen armoityönsä. Sro 2011 108s Sk K5 10e Ifr 6e
Palva H. Raamattun tietosanoja (kirja) 2006 Nid K4 35e/Wsoy:n vanha p. 1970-25e ICD-ROM K3 35e
PARANTAINEN P. Piomies ja Israel. P.Holm tarina. Päivä-13 Sk K4 15e
PARTANEN L. Nyt on autuuden päivä 1903 48s fr Sk K3 12e
PARVIAINEN Kodin kirkko. juhlat. S-87 239s Sk K3 10e
PARVIAINEN PÄIVÖ Parhaista paljoja. Puhetta. 210s 192s Sk K5 19e
PARVIO E. Kirkon tuntomerkit. S 2008 139s Sk K4 10e
P. Pinaakko minun tehdä parannus. LHPK-02 80s Sp K3 5e
PARVIO M toim. Confessio fidei SKHS-93 242s (fr) K3 6e
P. Paavali Juusten ja hänen messunsa. Hki-78 140s Np K3 12e
PAUNU E. Kirkkohist. lähelukumisto. Gumm-61 Sk K3 12e
PEKKANEN S. Selkenevät tiet S1963 262s Sk K3 6e
PELTOLA M. Martti Rautanen. SLS 1994 417s Sk K3 18e
PELTOLA O Kristus kaikki kaikkessa. Sro-90 209s Sk K3 10e
P. Löytöretki VT:in. Sro-01 391s Sk K4 12e /91 K4 10e
P. Löytöretki uskon perustin. Sro-25 Sk K5 25e
PELTONEN A. Alkukrist. spkt. STKS-22 108s Sp K2-8e
PENKIPSAALTARI. Väylä-15 Sk K5 12e

PENTTIKAINEN J - PULKKINEN R Lars Levi Laestadius. Yksi mies, seitsemän elämää. Kpaia 2011 205s Sk K5 20e
PERHERAAMATTU Apokrifit. +kuvat. Wsoy-59 Np K3-70e
PFITZNER V Pyhä Henki ja armolahjat S 149s Np K3 8e
PIEPER F. Kristillinen dogmatikka. Arkki -08 Sk K3 50e
P. Oikea maailmankatsomus. HML 1925 37s Np K3 15e
PIETILÄ H Hannulan aika. Pmäki 1985 194s Sk K3 8e
PIHKALA Jorma Valo voittaa pimey. Uite-11 352s K3 15e
PIHKALA Ju Armonväline vai armon lupaus -86 279s K4 10e
P. Johdatus dogmatikkaan. Wsoy 1992 272s Np K3 18e
PIIRONEN P. Heterodoksit ja ortodoksit -83 276s Sk K3 23e
PIKKUKANNEL. Lasten evaaluok. S-16 Sk K5 15e
PINOMAA L. Jumalan valtak. ja maail. yhteisö August. teoksessa De Civitate Dei. Hki 1941 Sp K3 7e
P. Lutheriutelmia. Helsinki 1939 140s Nid K2 8e
P. Lutherin kiiloitteleva usko. Wsoy 1952 174s Sp K2 8e
P. Voittava usko. Tutk. L:n aatelmasta. Wsoy-79 314s K3 10e
PIRINEN K. 7-päinen Luther. S-84 138s Np K3 8e
P. Schaumannin kirkkol. synti SKHS 1985 279s Sp K3 8e
PITKARANTA R. Suomen kirkkojen latina SKS 701s K5 25e
PLESS J. Miten jakaa totuuden sanaa? L-säätiö-05 Np K4 5e
PLITT K. Suomalaista luterilaisuutta Australiassa. Luther-Kirjat Oy 2024 283s Sk K5 20e
POHJOLA J. Eht. raamatull. juuret. Lhp-21 191s K4 20e
P. Kutsuminen, siunaaminen ja lähettäminen. Väitösk. Hki-14 347s Np K5 20e
POKKI T. Uskon empirismi. STKS-05 397s Np K4 15e
PONTOPIDIN Totuus Jumalan tuntemista. Sro-11 261s K5 10e
P. Kauris uskon peili. Tku 1851 252s fr j K3-25e / K4 7e
POUKKA P. Kasvuvaanmaahan muuttaminen. SRO-24 320s Np K5 25e
PRENTER R. Martti Luther. Knelhö 1982 82s Np K3 5e
P. Uhattu luterilaisuus. S 1965 116s Sk K3 5e
PREUS D. Yksin Kristus. L-Säätiö-08 186s Np K3 15e
PREUS JACOB. TOINEN MARTTI - Martin Chemnitzin elämä ja teologia, Concordia-22 352s Sk K5 15e
PREUS R. Raamatun inspiraatio. Concordia 192s Np K4 10e
P. Sisälle tunnustukseen. Concordia-17 122s Np K3 10e
P. Vanhurskauttamisoppi. klass. lut. ortodoksien teologia. S-95 45s 5e
P. Vanhurskautt. ja Rooma. Cedia-04 124s Np K5 10e
PRATORIS S. Hengeli. aarreja. S 1925 519s Sk fr K3 7e/Tod.suora 1986 517s Sk K4 12e /Sley 517s K5 15e
PSALTARI. Tku 1844 136s fr Ns K3 15e
PUNKARI L. P.Parviainen kirjal. elämä. Sis-01 168s K4 15e
PUOLIMATKA M. Minkä arvoinen on ihminen? 2013 K5 15e
Puolimatka T. Astui ylös taivasiin. Kristus kaikkeen valittuina. Väylä-25 239s Sk K5 25e
P. Kasvatuksen mahd. ja rajat. 2010 336s Np K5 20e
P. Kasvat. arvot ja tunteet. Suunta 2010 367s Np K5 20e
P. Kun ennustukset toteutuvat. Päivä-22 144s Np K5 20e
P. Laittomuuden salainen vaikutus. Sro-21 Np K5 20e
P. Lapsen ihmisoikeus. Oikeus isään ja äitiin. K5 15e
P. Saanko luvata sanaa. Sananp. vast. Sro-20 20e
P. Seksuaalivallankum. Sro-17 190s Np K5 15e
P. Seksuaalivallankum. usk. juuret. KJMK-18 Np

K5 20e
P. Usko, tiede ja evoluutio. Uite 2008 600s Sk K4 15e
P. Usko, tiede ja Raamattu. Uite 2007 550s Sk K4 12e
P. Usko, tieto ja myytti. Uite 2009 376s Sp K4 15e
P. Tiedekeskustelun avoimuus. Uite 2010 546s Sk K5 15e
P. Yhteiskuntakoe lapsilla? KuvaJS 2016 192s Np K5 19e
P. Ylösnoussen seurajärvi. Päivä-23 191s Np K5 20e
PYÖNTIÄ Homoseksuaalisuus. Hämmennyksestä selkeyteen. Mistä on kysymys. Uite 2004 311s ntd K4 10e
P. Suhteista sinuunseen - homoseksuaalisuus, teoreettinen sielunhoito ja Raamattu. Uite 2010 229s Np K5 14e
Pyhä Henki varh.krist. teol.ssa. Hki-20 Np 20e
PYHÄ RAAMATTU. STLK:n uusi suomennos! 2017 K5 45e
PYHÄ RAAMATTU, sis. apokrifit (Dorén kuv.) Perherkoko, rusk. t. (1 p.USA:ssa). SRK 1967 fr Ns K2 65e
PAIVÄNSALO H. Evangelistien rannolla & Jerusalemissa. Wsoy 1926 123+120s Sk K3-19e
PAIVÄNSALO H. Anttanien salaisuus KRS-87 104s K3 6e
PÄLIKÖ K. KuvaRaamattu. STLK 2019 Sk K5 45e
P. Taustaa 2 - Kehityksen kulleisista. KP-art 2004 Sk K4 12e
P. Taustaa 3. Alusta viimeiseen aikaan. 2012 288s Np K5 12e
PÄLIKÖ K.-SÄRELÄ M. TAUSTAA I - Tekijän oikeudesta maailmaan. STLK 1999 240s Sk K4 12e
PÄTÄLÄ H. Matkan varrella. Muistelmia. Ks 6e
P. Päiväpäivä. Päivähart.kirja. Sley Sk K3 12e
PÄTÄLÄ H.-KURVINEN P. Raamatullinen uskonoppi. Cda-20 167s Sp K3 10e /1920-4. p. 15e
PÖHLMAN H. Dogmatikan pääkohdat. -74 287s Sk K3 15e
P. Piitukksen virhi. Asiakirjat. Hki-72 Sk K3 10e
PYÖHÖNEN H. Homoseksuaalisuus ortodoksisen perinteen valossa. Jysk-88 104s Np K3 13e
QUOIST M. Rukouksia elämän ajasta. 204s Sk K3 8e
QUMRAN (toim. Haapa). Kuuleen meren löydöt 1950-luvun tutkimuksista. Wsoy 1950 168s Sp K3 15e
QURESHI N. Totuus ihladista. Sro-17 219s Np K3 15e
Q. Etsin Allahia, löysin Jeesuksen. Np K4 18e
Q. Väin yksi Jumala. Allah vai Jeesus? Sro-20 K5 20e
QVIRSELDOT Taivaallinen yrittäjä. Tre-03 384s fr K2 15e
RAAMATTU ei tunnne evoluutiota. Luomenn-20 135s Sk K5 20e
RAAMATTUKÄRÄJÄT, Marjokorpi, Räsänen, Pohjoja ym. KuvaJS-21 19e
RAAMATTU. Raamattu kansalle n:n painos 2012. Useita värjäre, pieni nahka vetokö 65el keskikoko 75e, vetok. 85el/marginaaliraamattu 115e, vetok. 125e/Np 30e /Sk K3 38e
RAAMATTU. 38x21x5cm musta/valk. K2 ä12-15e
RAAMATTUUTUS (julk.) Piilias 2008-38 kään. Ns mustal sin/viinip. Koko: pieni, keskik. Mahd. myös lousu/ kutsuysja (nimipainatus +12e) K4 alk. 49e-58-66-83-92e
PYHÄ RAAMATTU. suom. M.Särelä Sk musta 40e
RAAMATTU pieni farkkumall+vetoköju -92 kään. K5 20e
RAAMATTU ns. DUORAAMATTU (38 ja -92 laites rannan) 2008 Mustaruskea 58e
RAAMATTU (UT+P+ Pätiälä suom) SVELS-83 Sk K4 17e
RAAMATTUT. 1938-lait. nahka pienkoko K5 58e /sis. vetoköju 68e
Raamattu 1992 useita kokoja ns K4-45 20e-95e
Raamattu 1938 Sk viinip./musta peruskoko K5 16e / valk. viikiraamattu. K5 20e /Piilias. 1962- valk. K3-12el/sama, uusi kään. 12e
RAAMATTUN TIETOKIRJA. Hl. 675-673s 1931 Ns K3 15e/osa
RAAMATTUN KUVAETIÖ Hl. 60-680s Sk K3 25e
RAAMATTUJA JA TUNNUSTUS Oskava PERIATELAUSUNTO. STLK 1980-63s Np K3 4e
RAAMATTUUN VOIMME LUOTTAA. Odeberg, Hede-gård ym. (artikk.) Uite 1971 119s Np K2 6e

RAAMATTUN AVAIN. Raamatull. asia- ja nimisanasto S 1928 317s fr K2-8e
RAAMATTUN HAKUSANAK. Hl, UT (Vuorela toim.) Wsoy 1962 553s K3-15e/VT K3-15e
RAAMATTUN MAAN KASVEJA (Suomela,Louhivuori ym) SLS-96 198s Sk K3 12e
RAAMATTUN OPAS Raamatun käsittelistä. 1891 168s Sk K2 8e
RAHKONEN P Israel, heprean k. ja Raamattu K4 12e
RAINERMA K Antsalta ja avaralla. 60v Sro-10 322s K3 15e
K. Elämän valo. Joh. ev. sel. Sro-06 248s Sk K4 15e
R. Eteenpäin. Paavalista ja pelastusk.sta. Room.sel. Sro-20 Sk K5 25e
R. Johannes. Sro 2015 250s Sk K5 20e
R. Laupias Samarilaanien. Sro-20 Sk K5 25e
R. On Jeesus. Saarnajainpöytä. 2005 271s Sk K4 10e
R. Paimen juhla. Sro 2000 311s Sk K3 15e
R. Rakentaja ystäviä. Joh. k. sel. Sro-07 117s Sk K4 12e
R. Sana päiväisi. Sro-10 432s Sk K4 15e
R. Ylös, ylös ja lenkille. Uskonoppi. Sro 1989 132s Np K3+7e
RAITILA P. Lestadiol. matkikel ja bibliogr. SKHS-67 Sp K4 15e
R. Lestadiol. P.-Amer.ssa vuoteen 1885. -82 244s Sp K4 12e
RAJAINEN M. Luterilaisissa Venäjän valitkian alaisena. SKS 1972 166s Sp K3 12e
RAMBACH Kristus Mooseksessa. 1896 1173s fr Ns K3 35e /K2-20e
RANKINEN J. Evankeliumin tähden. S-08 99s Sk K4 10e
RANTA E. Ilosanoma ylä rajojen. Apt.-sel. Sro-07 373s Sk K4 18e
R. Kahden tulen välissä. Jer. komm. Sro-02 448s Sk K4 15e
R. Karttaa ja leijona. Sro-15 226s Sk K5 20e
R. Punainen lanka. Silat Vsta Utlain. Sro-04 205s Sk K4 15e
R. Raamatta suuresta illosta. Sro-96 517s K3+15e
R. Valo loistaa pimeydessä. Joh. sel. Sro-12 410s Sk K5 20e
R. Viesti vuorilla. Matt. selitys. Sro 2009 557s Sk K5 15e
RAPELI T. Kovissa kahleissa. Lutn käs. Jumalan vihasta. 8e
R. Luth. Saksaasta puvain Roomaan-85 229s Sk K3 8e
RAUTA H. Ei muuta tietä. S-47 182s Np K3 8e
R. Kesä jota odotettiin. S-93 186s Sk K4 12e
R. Meidän ajat. I. 1948 229s Sk K3 5e
R. Nähty ja koettu. SVELS 1976 184s Sp K4 8e
R. Rautekannel. 1-äännevan evank. laulukirja ja bibliogr. julk. H. Raudan laulusta. Svets 2007 478s Sk K4 15e
R. Sipiväärin kasvatti. Romaani kaikenikäisille! S K3+12e /K2 8e
R. Toivontalo. S-52 246s Sk K3 8e
R. Vanha ja uusi kirkko. S K2 8e /K3+12e
R. Vähäpään väkeä. S-49 224s Sk K2 8e
R. RAWLINGS M. Kuoleman tuolta puolen. Sro-86 Sk K4 12e
REDPATH A. Jumalan mieheksi valmist. Rv-77 331s K3 14e
R. Jumalan suuri suunnitelma, osall Jns. Rv-81 152s Sk K3 10e
R. Jumalan suuri profeetta, osal Jns. Rv-81 145s Sk K3 10e
REFORMAATIO. Henkilökuvia ja tutkimussuuntia. Toim. J. Salminen. Henkio-2008 210s Sp K4 15e
REFORMAATION TUNNISTUKSET. R. Saarnen toim. STKS 2009 292s Np K3 15e
REINKAINEN P. Darvin vai älykäs suunnitelma. Uite 2011 104s Np K5 12e
R. Dinosauukset. KuvaJS-20 Sk K3 27e
R. Dinosauusten arvotus ja Raamattu. 2004 168s Sk K4 20e
R. Eutanasia. Lopullinen ratkaisu? TV 7-17 Np K4 20e
R. Koski päiväjä käsky kristityt. TV7-20 244s Np K4 15e
R. Lootin päivät ym. KuvaJS-17 283s Np K4 22e
R. Mieheksi ja naiseksi hän loi heidät. Luom-24 58s K3 10e
R. Miikä on totuus? KuvaJS-20 172s Np K5 24e

R. Noitouden paluu lääketieteeseen. KuvaJS-18 Np K5 20e
R. Nooan päivät. Saari. 2003 208s Np K3 12e
R. Onko Jumala olemassa? Tv7-13 Np K5 20e
R. Sukupolvi, joka hyökkäsi Jeesuksen. KuvaJS-18 Np K5 22e
R. Unohdettu Genesis. Uite 1994 456s Sk K3 15e
REINKAINEN-RANTANEN Parantajat. -92 200s Np K3 8e
REMES V. Ruotsalainen. Viisas neuvoja Kpaja 325s Sk K3 20e
RENDIC Pia ihmiskuvan kasvot. Uite-15 Np K5 15e
R. Rikottu luottamus. Sro-18 Np K5 23e
RENTOLA A. Jumalan kunniaksi. Rukouksia. Hki 1916 141s K3-14e
RESTON J. Lutherin linna - uskonp. uhkan alla 2016 K5 15e
RICHARDSON D. Iankaikkisuus heidän sydämissään. RV 1986 258s Sk K4-10e
RIBER A.M. Lina Sandell. Sley 1953 205s Sk K3 12e
RIIKONEN L.V. Isäni mies? Kpaja 1996 96s Sk K3 15e
R. Hei matkiaan. Markuksen komm. Uite-99 216s Sk K3 25e
RIMPLÄINEN O. Eppäilemättä. S 2000 227s Sk K3+10e
R. Kun Jumala tuli ihmiseksi. S 2012 65s Sk K5 10e
R. Oot vapasta. Puhetta. S 2002 167s Sk K4 10e
R. Sanallasi ravitset. Saarnoja. Väylä-24 255s Np K5 25e
R. Sanon enkä peruu. S 2011 148s Sk K5 14e
RINNE J. P.Henrik. Piispa ja marttyri. 1932 462 Ns K3 25e
RINNE R. Talon tärki. Sro-17 208s Sk K5 25e
RINTANEN PIIRJO RIIITA. Karjalain työntö polku - varjoista valoon. Hki-22 289s Np K5 20e
ROBERTSON Bonhoeffer-elämä ja julistus. Srs 372s K3 25e
ROBERTSON D. Kirj. ti Dawkinsille. K4 12e
RONESS A. Mitä tne ahdontussellen? Sro 1992 63s Np K4 8e
RONKONEN L. Ilon ja itkun Inkeri. Katri Kukkonen elämä. S-95 224s Sk K4 12e
ROSENDAHL. Kirkollinen uudistus. S-74 148s Np K3 5e
ROSENDAL M. Heränn. historia HV. Oulu 1902- n.2000s Sk K2+45e lrt-osaat ä15e
ROSENDAHL M. Silmäyksinä nstlin tien salaisuus. Wsoy 1940 225 Np K3 7e /1890 fr K5 12e /K2 12e
ROSENICUS C.O. Elämän leikkauk (Kalla suom.) 1932 848s Sk K2 20e /S 1980 Sk K2 25e /S 2011 Np K5 25e /S-12 K5 25e
R. Herran kannan kivoitus. SLS 1931 103s Sk K3 9e
R. Isä meidän. Mitä ja miten rukoukset. Rauma-89 216s fr K2+14e /Uite 2010 K5 15e
R. Jumala on - synti se on. S 1999 125s Sk K3 12e
R. Jumalan Henki ja sana. S 1977 125s Sp K3 7e
R. Kukka voittoa. Sro 1948 125s Np K4 10e
R. Leipäsest. Sro-90 368s Sk K3 15e
R. Sydämen ainoa lohdutus. Room. 1-5. S-18 Sk K5 25e
R. Synti se on. S 1975 124s Np K2 allav. 6e
R. Tie rauhaan. Knelö 1984 160s K3 8e
R. Usko yhdistää. S-177 334s Np K3 7e
ROTHSTEN Lattina suoraan. SKS 1884 831s fr Sk 25e
RUOKOLEIVA KIRKKO S 1979 430s Sk K3 8e /Juusi p. K4 15e
Rukoleiva koti (toim. Ahtolonen) S-92 62s Sk K3 6e / K5 8e
RUNDLE E. Martti Lutherus. Kertomus usk.puhd. ajalta. HML 1939 538s Sk K2+15e
RUOKANEN M. Ydinohdat. Wsoy 1993 93 246s K3 12e
RUOKANEN T. Paavo Ruotsalainen. Wsoy-89 368s Sk K4 15e
RUOTSALAINEEN P. Kirjeet. Hy 1986 109s Np K3 10e
R. Sisälie työkäymäsen neuvot. Hy-64 102s Np K3 5e
RUUTH M. Luther-tutk. ja Luther-kuva. Itäva 166s Sp K2+8e
R. Martti Luther. A. Gummio. 17-np K2 10e
RÄSÄNEN P. Luovin. Uite-16 Np K5 5e
RÄSÄNEN P. Abortti. Uite-18 94s K5 Np K5 5e

R. Eutanasia. Uite-17 Np K5 5e
R. Jumala loi naisen. Uite 1991 124s K3 12e
R. Kutsuuta elämään. Ihmissuoritus... Uite-02 229s Sk K4 13e
R. Syyys ja syli. Masennuksesta. Uite-95 81s Sk K3 10e
RÄSÄNEN-MYLLYKANGAS Mitä maksaa ihmishen- k? Kpaja-06 Sk K2 12e
RÄSÄNEN-REINKAINEN-PÖYHIÄ. Eutanasia - vastaus kärsimyksen ongelmaan? Uite 1993 129 Np K4 6e
SADA TASS. Taistelein Aarartin joukoissa. Sro-18 Np K5 15e
SAARI L. Haavoitettu planeetta. Uite-11 252s Np K5 10e
SAARISALO A. Astarten uhri Wsoy-29 372s Sp/Sk K2 15e
S. Asuttu puolikuu. Wsoy-34 223s Sk K3 18e
S. Elämäni mosaikkia. Wsoy 1975 270s Sk K3 8e
S. Eletäinmies. M.Rautanen. WSOY-71 242s Sk K3 10e
S. Hyvä opettaja. WSOY 1957 267s Sk K2 8e
S. Messiaskirjurgas. Lomaan 2006 190s Sk K4 15e / Np K3 18e
S. Muuttuva pyhämaa. Wsoy-1980 250s Sk K3 10e
S. Neljä evankelst. Wsoy-61 250s Sk K2 K3 10e
S. Pietari Kuivinen. Wsoy 1978 205s Sk K3 12e
S. Pietari suuri kalastaja. WSOY 1977 221s Sk K3 10e
S. Puulikunnan mailia. Wsoy 1947 127s Sk K3 15e
S. Pyhä maa. Wsoy 1970 230s Sp K3 15e
S. Pyhän maan muinaisuus. Wsoy-38 383s Sk K3 16e
S. Raamatun sanakirja. 2004 n.700s Np K4 30e /Sk K2+18e
S. Rosenius - evank. uskon mies. Wsoy-73 Sk K3 5e
S. Rymälylä räätälin poika. Wsoy 1975 246s Sk K3 8e
S. Salmi ja johti kirja. Hki 1971 180s Sk K3 12e
S. Suuri parantaja. WSOY 1956 184s Sk K2 8e
S. (toim.) Uusi testamentti. -78 555s Sk K4 12e /2-0s. K2 9elosa
SAARNIVAARA U. He elivät Jumalan voimassa I-II Keskipäät. Lyy. elämäkerta-88 503s Sk K4 10e /osa III P-maat. K4 10e
S. Kaikkeuden lunt. Lahti 1953 194s Sk K2 14e
S. Luther ja Lind. Kakkola 1955 112s Sp K3-7e
S. Mormonit. SKLS 1961 165s Sp K3 7e
S. Pelastus ja pyhiys Lutherin mukaan. Uite-08 296s Sk K4 15e
S. Suuri luopumus. Modernismi ja ekumenia Rtn ja lut. tunnustuksen valossa. Uite 1967 247s Np K5 15e
S. Syniti. Ite vanhusk. ja perhyk. Luom. Hl. SLS 1947 275-291s Sk K2 25e /S 1957. Eteenk. äde
S. Voiko Raamatulla luottaa. 2002 n. 800s Sk K4 20e /K2+15e
SALAMINUS M. Ilolaalu Jeesuksesta. 1886 98s fr K3-10e
SALMI-LINKOMIES latina-suomi -sanak. Sk K2 muov. 12e
SALOHEIMO V. Eino Sorjonen - tutkija, esipaimen, kulttuurinkirjuri. 1990 130s Sk K4 14e
SALOMIES I. Henkilähtäjä kirkossa. 1937 122s K2 8e
S. Jumalan luter. Wsoy-64 82s Sk K3 9e
S. Ruk. ja taisteluun mies. Renqvististä. K3 10e
S. Suomen kirkkohistoria I-II. Wsoy Sk K3-30e / 10e/kpl
SALOMIES-TIILLÄ O. UT:n ajanhistoria. -40 154s Sk K3 15e
SALONEN K. Lutherin uskonoppi. S 1927 216s Sk K2 10e
S. Pastoraalikirjeet. Ironwood 1920 448s fr Sk K2 15e
S. Raamatun pääajatuksia. S 1946 131s Sp K3 10e
S. Ryöväriin kutsu. S 1950 16s Np K3 10e
S. Yl. vanhuskauttaminen... S-48 20s Np K3 3e
SANFORD J. Eliömaailma rappeutuu. Data-15 160s Np K5 18e
SANKAMO J. Alkukirkon salaisuus. Sro-18 Sk K5 20e
S. Henkilvasto. Sro-15 164s Sk K5 15e
S. Israelin kuninkaiden maailma. Sro 2015 266s Sk K5 25e
S. Taivasolento. Ihmissä. Sro-21 208s Sk K5 25e
SANO VAIN SANA Päivähart.k. LHPK-17 425s Sp K5 20e
SANTAKARI E. Evank. liikkeen synti. S-03 366s Sk K5 20e

S. Evankeliumi aamunkoitossa. Hedbergistä S-61 183s K2 5e

S. **"Niin se tapahtui"** F.G.H. 1840-42. S-96 199s Np K3 15e

SANTALA R. Eilhu. Vapauteutuja. KuvaJs Np K3 15e

S. Elämäni perintö. SLS 1997 223s Sk K4 15e

S. Kenenäk te sanotte minun olevan. Sro 2008 169s Sk K4 15e

S. Kirkkoluvamme pohjakoketus 2003 106s Sp K4 12e

S. Kristus UT:ssa KRS 1977 166s Sp K2+ 10e K5 15e

S. Messiaan ante. Käsana -99 143s Sk K4 25e

S. Naatan kyyhkypöytä -72 177s Sp K3 6e 40e Sp K3 15e

S. Paavali ihmisenä ja opettajana. Sro 206s 1994 Sk K4- 16e

S. **Pieni asti pyhässä maassa.** Sro-09 155s Sk K3 8e

S. Raamatusa taistellaan. Sro 1984 48s Sp K3 8e

S. Rukouksen juurilla. Isä meidän. KuvaJS-04 154s K4 16e

S. **Savesta astiaksi.** Hki-79 10s Sk K3 7e

S. Suudella hunun jälki. Rintu kääntä. K&Sana-11 n. 200s Np K5 15e

S. Särkymisen siunaus. Sro 1997 74s Sk K3 12e / K5 15e

S. **VT:n Messias-odotus.** Sro-95 269s Sk K4 15e

SASSE H. Jeesus Kristus - Herrä. S 1992 46s Np K4 14e

S. **Olen luterilainen.** S 1992 212s Nk K3 8e

S. **"Tämä on minun ruumiini".** Lutherin taistelu ehtoollisen reaaliopereessin puolesta. Concordia 2011 384s Sk K3 15e

SAPHRA A Kirje hebrealaisille. Wsoy 1939 Sk K3 20e

SIMO/JOKI I. Uusi painos 2020-21 Sk K5 12 osat a25e

SARJOLA J. Ystäväni Seija. Uite-15 Sk K5 15e

SARJOLA Y. Jumalan kunnaksi ja mielen rakennukseksi. S-86 141s Sk K3 12e

S. Jumalan sanan saama. JKL-67 128s Sp K2 10e

S. Jumalan messian. Käsana. Joka-01 320s Sk K4 20e

S. Mennään aappuun. Johd. Kpaja-98 164s Sk K4 10e

S. SAUER E. Lunastuksen aamuruko. Uite Np K3-10e

S. Ristiinmuuttolien riemuvoitu. Uite 1976 307s Sk K3 12e

S. Uskon kilparadalla. LPR 1959 198s Sp K3 10e

S. SAVOLA A Kuvausja Ondaongasta 1899 24s fr K3 12e

S. SAVOLA S Milen Tunnukskirjojen opit. sisältyi syntyi. SIVELIN-17 60s Np K5 10e

S. **SAVOLAINEN V Elämisen ja kuoleamisen taito.** Concordia-21 112s Np K5 12e/Sk 15e

S. Taivas on kannassani. S-18 123s Sk K5 15e

S. **Turva- ja lepokaipaa Kristuksessa** Cc-24 Np K5 12e /Sk 15e

S. SAVOLIN E. Ritukitiin erheytisistä. S 1915 55s Np K3 15e

S. **SCAER D. Pyhä Kaste.** Concordia-18 176s Sk K5 15e

S. **Sisälle tunnustuksen** hist. Cc-18 112s K5 10e

S. SELNECCER N. Isä meidän. Concordia-25 40s K5 10e

S. SHAH H Imaaniin tyttären raju pako vapauteen. KuvaJS 2010 235s Np K4 10e

S. SCHAEFFER E Perhe on... Sro 1986 143s Sk K3 8e

S. SCHAEFFER F Kuolema kaupungissa. 1970 70s Np K3 8e

S. Taide ja Raamattu. Sro-13 99s Np K5 12e

S. SCHEIB A. Katharina - karamun nanna. Sro-96 214s Sk K4 15e

S. SCHERER S-JUNKER R. **Evoluutio - kriittinen analyysi.** Datatarkat 1997 333s Np K20e /Sk 4e

S. SCHMIDT WA Hedberg. Elämäk. S-51 422s Sk K2 8e /K3 12e

S. Kristill. kkon alkuaikojta. Wsoy 1943 124s Sp K3-10e

S. Paavali Juusten ja piispan kronikka. 1943 130s Np K3 10e

S. SCHLATTER A Johd. Raamattuun. Hki 1904 604s K3 12e

S. SCHLUNK M. Krist. lähetyst. hist. SLS-73 398s Sk K4 15e

S. SCHMIDT W. Krist. kkon alkuaikojta. Wsoy-43 124s Np K3 10e

S. SCHNELLER L. Tunnelko pyhää maata? Kuvausja Palestiinasta. Gumm. 1912 455s Sk K2 10e

S. SCRIVER C Sielun aarre osa 1-3 fr sk K3-35e

S. SCRIVER C Hartelle sielulle. Lapus-76 87s Sk K3 9e

S. Syntien anteeksiäminen. Lapua-60 131s np K3 10e

SE UUSI TESTAMENTTI 1548. Agricolan suomennoksen kääntö. Wsoy 1944 Sk K3 35e /Ns K3 30e

SENKBEIL H. Tätä elämäni janoisin. Lhpk-06 254s 6e

SEPPÖ J Kirkonmiehen ja muuttuva maailma. M.Simjoesta 1-2. Wsoy 2013 623s Sk K5 a15e

SEPPÄNEN A Tunnuks kkon oikeutena. -07 312s Sp K3 20e

SEURAA MINUA. Kirkkovuosi Jeesuksen seurassa. LHPK-18 422s Sk K3 15e

SEURAKUNTA VSK -33-36 (Päätälä toim.) 580s Sk K4 25e

SEURAKUNTA LÄHELLÄ JA KAUKANA. Piispa Soramiehen juhla. L-säätiö-16 Sk K5 25e

SIONIN KANNEL pieni nieltäni sinuitten. K4 5e / nuotti. pun. Sk K4 15e /isompi nuotti. 15e /nahkalehti. 30e/S2015 K5 20e

SIONIN KANNEL -sävelmistö. S 1964 559s Sk K3-20e /1948 426s Sk K3 10e /S 2000 40e

SIONIN VIREET ja HALULL. Siel. HENGELLISSET LAULUT. Sävelmistö. 1988 361s Sk K4 48e /1-ään. nuotti. sk K4 20e

SIONIN VIREET 1849 (222 vrtä) 303s fr Ns K2+ 35e /Ouluusa 1829 (223 vrtä) K3-85e

SIONS HARPAN 1-ään. Slef-02 701s K5 15e /Sävelm. 40e

SIVONEN M Jumalan kauneus kirkko. W. Löhen kirkkokäsitys. STKS 1980 146s Sp K4 10e

SILTANEN R. Matti - Jeesuksen pappi. KuvaJS-04 K3 15e

SINUN SANASI ON TOTUUS Saarnaavaan 75v-juhla. Uite 1983 207s Sk K3 8e

SIMO/JOKI I. Herran Kristuksen seuraaminen. Kuinka eteemp. Suomen kirkon kanta. L-säätiö 2004 89s Np K4-5e

S. Paimenkirje. S 1993 236s Sp K3 15e

S. (toim.) Herran Käsä. S-84 237s Sp K3 12e

S. Yölinen. Runokirja. S-88 340 Sp K4 10e

SIMO/JOKI I. Isä meidän joka... Kpaja-80 143s K3 10e

S. Kristinopin opetus Kpaja 1950 260s Sk K2 12e

S. Luteril. uskon tienviittoja. C&N sel. Wsoy-80 126s Np K3 12e

S. Kristinopin pääkäypä. Kpaja-66 Sk K3 12e

S. Päivän sana. Kpaja 1953 538s Sk K2+ 8e

S. Sinun edestäsi. HPE:sta. JKL 1983 102s Sk K3 7e

SIMO/JOKI P Anna sydäntemme soida. 200s Np K5 25e

SINEMÄKI M Heränn. kansan äitaja. Hki-33 174s Np K3-10e

S. Raamatun sitaattiansakin. Olava-77 Sk K3-4 12e/15e

S. Sanan valossa. Kpaja 1963 538s Sk K3 8e

S. JUNAUSTA KANTAVA MUISTO. H.Renqvististä. Ota-va 1936 113s Sp K4 20e

SJÖDIN T Se tapahtu kun lepää. Sro-15 143s Sk K5 15e

SJÖGREN P-O Rukouskoulu. L-säätiö 2003 105s Np K4 5e

S. SKARLUND G Aqua ahdistuneille KRS-74 95s Sp K3 7e

S. SKARSAUNE O Ihmiskesitölu ihme. SRO-90 213s K4 10e

S. Uuden elämän avain. OPKO 1984 56s Sp K3 6e

S. SNYDER A. Juutal. eivät usko evankeliumiin. Sro-20 K5 24e

S. SONS R Sielunhoidon sydämessä. Luther ja vapauttava usko Sro-17 300s Sk K5 20e

SOPANEN T Vainiotu. Roomani tulevasta. Sro-21 Sk K5 10e

S. SORAMIES R Islami ja evankeliumi. St-05 145s K3 10e

S. Islam ovelleminen. Mistä on kysymys Uite-02 90s K4 15e

S. Vanhursuuskaitamen. Uite 48s Np K3 5e

S. SORMUNEN E. Altari ja palvelu. Tutkielmia alkukirkon elämästä. Wsoy 1953 73s K2+ 8e

S. Sogdomistioria. Wsoy 1952 298s Np K2-30e

S. Elämän tie. Krist. pelastusajut. Sro-39 188s Sk K3-8e

S. Etsivä aarno. Wsoy 1933 137s Sp K2+ 6e

S. Jumalan aarno Hii. Dogmistin. Sts-32 n.500s Sp K3 a14e

S. Jumalan edessä. Puheita. Hki 1935 106s Sp K2+ 7e

S. Jeräljäläisiä me olemme. 1947 203s Sk K2 8e

S. Kärsimys. Hki 1939 15s Np K3 10e

S. Lutherin siiveysoppi ja nykyä Wsoy-36 103s K2 8e

S. Meidän edestämme. Hki 1941 128s Np K3-6e

S. Sana pyhä. KuvaJSana 1952 85s Sk K3 8e

S. Silloaan hiljaa virtaavat vedet. KRS-61 89s Sp K2 7e

S. Uskon mies. Lutherin elämäk. 120s K5 10e/Sk K2+ 7e

S. Yksin armosta. Kristoppi. Kpaja 1949 210s Sk K2 8e

SPRACHLICHER Schlüssel ZUM NT 793s Sk K3 10e

SPROUL-SALEEB Kristitt ja muslimien Jumala Sro-10 K5 10e

SPURGEON CH. Shekivinkho uskon pankkion. Pvähärk. KJMKJM-04 379s Sk K4 12e

S. Valtakunnan evankeliumi. Matt. koon. KJMKJM-03 444s Sk K4 15e

STALLMAN H Kristillinen perhe-elämä... S-49 155s Np K3-12e

STANFORD Rakkaus, seksi, seurustelu. Uite-93 181s K3 12e

STEIN A. Francke. Kuvasu pietiesin ajoilta. -04 354s Sk K3 15e

STEINHOFFER F Saarnakirja. SLS 1986 589s fr Ns K3 15e

STEPHENSON J. Eskatologia. Concordia -18 176s Sk K5 15e

STETTER M. LUTHER -sarjakuvakirja. 166s Np K5 10e

STINISSEN W Rippi-anteekstin. sakr. Väylä-12 80s Sk K5 15e

St. JOHN P. Lumen aarteet. Päivä-88 266s Np K3 8e

STOTT J Kristinuskon perustet. 1968 164s Np K2 6e

S. Milen ymmärtäminen Raamatusta. Opko 1980 260s Sp K2 7e

S. Vastavirtaan. Vuorisaauna sanomaa. Sro 1991 255s Sk K3 12e

STÖCKHARDT G. Apostoli Paavalin Roomalaiskirjeen selitys. (suom. M.Särälä) STLK 2011 588s Sk K5 25e

S. 1.Pietarin kirj. selitys. STLK-12 240s K5 18e

SUOKUNNAS S. F.G.HEDBERG. Elämäk. S-11 Sk K5 25e

S. Hengellinen riemuvaluu. Hedbergin It S-12 89s K5 8e

S. Jumalan sanan tuuvassa. Hartk. 2013 Sk K4 15e

S. Virsivirtat. Virsien taustaa. Auninko. -17 Sk K5 30e

SUOLAHTI G Suomen papitall 1700-1. 1912 243s K3 35e

SUOMAL. ÄÄNIRAAAMATTU 92-kään Mp3 kpl-levyä K3 29e

SUNDEMO H Riton tasukanajaja. 1983 254s Sp K3 8e

S. SUNDEKVIST M Vanhaist kristityt. Sro 2011 170s Sk K3 10e

SUNDEKVIST A J Bunyan-kristitty veltajaja. -79 254s K3 10e

Suomen teollist 1999 Sk K4 15e /2010 20e

SURAKKA A Patologia. Kuopio -59 343s Np K3 20e

SURVO A. Neljäs tuuli. saarnoja. Gumm-89 77s Sk K3 8e

S. SUURI VÄIRÄAAMATTU 4+1 Wsoy-71 Ns K4-50e

S. SYBILILIS O. Katesismus. Tod.suura 1985 151s Sk K4 6e /fr K2 Seluukip. 8e /esk.kest. 2003 K4 8e /S-50 216s Sk K3 8e /S 1995 K2 10e

SYVÄNNE N. Kanti ehjetä. S 1977 102s Np K2 5e

S. SÄILÄ T Mitin tullen uskon. S-98 53s Sk K4 7e

S. SÄRELA M Kristuksen kuulaisuus -99 K4 Sk K4 8e

S. Kristus meidän edestämme. Teesaja vanhursk. sta. STLK 1998 256s Sk K4 15e

S. Lapsikaste on raamatullinen STLK-75 Np K4 5e

S. "Rauha teille!" Saarnakirjat 1-4. STLK-07-08 Sk K5 a15e

S. Saarnavirka on Kristuksen käsky STLK-01 192s K4 15e

S. Sana on elämän lähde STLK 1974 199s Np K4 8e

S. (suom.) Pyhä Raamattu. STLK 2017 Sk K4 8e

S. SAARTO Kristilliset vertauskuvat. Wsoy-63 K3 10e

S. SYTTYNEITÄ SYDÄMIÄ. Aritikk. vanhurskaustiestä. Concordia 1996 304s Sk K4 10e /Np 5e

TAKALA L. Hedbergin suhde armonajut. S-23 16s Np K3 3e

T. Mitä me uskomme ja tunnustamme. S 1930 31 Np K3 4e

T. Pelastustustajärjestys. S-26 299s Sk K3 25e

T. Aamun sana. S 1944 103s K2+ 8e

T. Suomen evank. liikk. hist. Hii N-29 Ns K3 35e

TAKALA V. Herätyks ja kääntym. S-62 147s K3 8e

TALASNIEMI J Onnellinen vaihtokappu. Kp-84 109s Sk K3 8e

T. Sielun pelastus. Schriver-tutk. 1975 164s Np K3 6e

T. Yksin armosta. Lutheria v:n joka pylvä. Sk K3 12e

TAMMINEN K.V. Ensimmäinen synti. S-47 Sp K3 5e

T. Hävystä turvassa. S 1982 133s Sk K3 8e

T. Yllätyttävät kädet. Saarnoja S 1947 5pSk K3-5e

T. Matin matka maailmalle. S-65 88s Np K4 10e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKKAIEN V&M N. Augsburgia. Suomen uskonpuhdistajaja. Olava 352s Sk K4 20e

T. Pyhällä paikalla (3.vsk teksti). S 1940-3 Sk K2 8e

T. Ristin ihme. (1.vsk. ev.saam.). S 1948 342s Sk K3 8e

T. Sanan valossa (2.vsk.n ev.) S-57 304s Sk K2 10e

TAPANINEN M. Lutherin kirkkonäk. -42 118s Sp K3-12e

TARKK

TOKUZEN Y M Luther. Sanan varassa S-17 139s Np K3 25e

TOPP P Huutavaan ääni korvessa. Hki 1836 136s fr SK K2+ 25e/1958 10e

TOTUUS VAI TEHTÄVÄ. 33 kys. ja vast. Sley-24 182s K5 15e

TRIDENTINUM. Vammala 1984 206s Np K4- 20e

TRIO RAAMATTU Biblia-38/92 rinnakkain. SRK 2011 K5 55e

TRIO UUSI TESTAMENTTI. Biblia -138/92 -kään. rinnai. SRK 2010 760s SK K5 20e

TROBISCH W. Rakasta itseäsi. Hki 1984 63s Sp K3 K4e

T. Rakastin tyttäi. SLS 1965 123s Sp K2 5e

T. Kukaan on tunne, joka on opittava. 1985 44s Sp K3 4e

T. Tahtoisin rakastaa. Krs 1982 160s Np K3 8e

T. Tästä eteenpäin. Yksinäijämisestä. -85 118s Np K4 7e

TUNNUSTUSKIRJAT S 2003 654s SK K3-4 48-65e /2013 K5 58e /48-630s SK K3 35e

TUNNUSTUSKIRJA (venäjänki). STLK 1999 1087s SK K4 32e

TUNNUSTUSK. PÄHKINÄNK. S-79 81s Np K3 9e/ K5 10e

TUNTOMERKKIEN KIRKKO L-säätiö-09 221s Np K4 10e

TUULIRANTA M Evoluutio-tieteen harha-askele 180s SK K3 10e

T. Elämä ja evoluutio. Analyysiä. Luominen-18 Np K5 10e

T. Paljon melua tyhjästä. Luominen-18 104s Np K4 16e

TUNNEMOKSA N Kristukseen siirtäjä -85 171s K3 12e

T. Kristusta kohti. KRS-58 192s Np K3 8e

T. Lepää sadaksi päiväksi. KRS-80 106s SK K3 12e

T. Raavatti -vanki ja vapaa. Krs-70 304s Np K3- 7e

T. Raamatin nauttia H. Krs-65 119-122s Np K3- 47e

T. Valokaset syntii. Gumm-61 112s SK K3 10e

TURUNEN M Käänneytne. Ex-musi.painostus. Uite-17 148s Np K5 15e

TURUNEN P. Homoseksualismi - rakkautta ja rajoja. Kuvaaja 2002 106s Np K4- 8e

T. Kolmityhteyden Jumala. KuvaJS-20 187s SK K4 20e

T. Varlotorni. Valtakunta uud. valossa. 2005 2 p 276s K4- 20e

UPPALA A.A. Kirkkokysymys. STLK 2008 496s SK K4 20e

U. Tunn. srkt syntynyt. STLK 1976 374s SK K4 15e

USKO JA TIEDE. Toim. P.Ojaja. Tre 2014 214s SK K5 20e

USKONPUHDISTUKSEN MUISTO. 1917 116s fr Sp K3 15e

UUSI TESTAMENTTI JA PS (pienik)-38 tai -92 k. 457s K4 4e

UUSI TESTAMENTTI K-asetteina. K4 25e

UUSI TESTAMENTTI jhl. selit. S-08 Sp K4 25e /ed. p. K2 15e

USITALO V. Tämän vielä haluaisin sanoa. -10 243s K4 10e

VAHTORANTA M. Ilmoitus ja inkam. 77s Np K4 8e

V. Jumalan kuvan uudistuminen. STI-17 238s K5 20e

VAIHO O-P Ihmiskesi tuleminen. Kierkegaardin teologia. Kpaia 160s Ouaa SK K4 10e

V.(toim.) Johd. luteril. spiritual. teol. Kpaia-03 259s SK K4 20e

V. Kolminaisuudesta osallinen. Piirteitä M. Chem-nitizin teologiasta. Sii 2005 78s Sp K4 10e

V. Luteril. vanh. opin kehitys. STKS-04 Np 312s 15e

V. Ääriäviivoja. Essettä krist. opin ydinistä. STKS-20 181s Np K5 24e

V. Luther. Kpaia 2017 160s Np K5 10e

V. Postmoderni filosofia... Siks-13 Np K3 12e

VALEN-SENSTAD A Jäähyv. uskonnotte. Sro-88 128s K3 8e

V. Kristillinen dogmatikka. Sro 1985 438s SK K3 10e

Tarjous!

VALEN-SENSTAD A Lina Sandell. Päivä vain S-04 K4 15e

VALEN-SENSTAD Q. Ihminen kohtaa Jumalan. Sro 2004 147s Np K3 12e/1972 K2+ 2e

V. Olenko kristitty? Tuntemokit. SRO 2008 71s Np K4 8e

V Pistin lihassa SRO-01 206s SK K4 15e /Sp K2+ 6e

V Sovinto Jumalan kanssa Sro 1976 189s Np K2 8e

V. Uelina vapaasta tahdosta. Sro 1986 176s SK K4 10e

V Uskosta vanhurskas. Sro 1978 179s Np K3 8e

VALLSKEDY D.J. Me uskomme - sen tähden me puhumme. Luter. evankelioim. teologia. SLTK-00 190s Np K5 10e

VANHA SUOMAL. VIRSI- JA EVKIRJA -00 919s SK K4 22e

VANHA SUOM. VK (v.1701) 2001 musta SK K4 12e

VANHAIN SUOMEN PIISPAIN LAULUT Olava-27 SK K3 14e

VANHURSKAS ON ELÄVÄ USKOSTA Antikk. 12kpl. mm. Onko ehtoollinen unohtettu? S-70 n200s K3 10e

VARTIAINEN Saarnaa sanaa. 1985 253s K3 14e

VEIKOLA T Dekalogi. Hki-93 253s K3 14e

VEIKOLA T. Elämäni ja työni. 2011 206s K4 15e

VEITH G Löysin luterilisen. J. 2003 114s Np K4 5e

V.1701 VIRSIJÄSEN SAVELMI. LSRV2001 SK K4 40e

VIERKOSKI P. Herran on minun parantajani - lääkärin muistikirja. Sro-89 93s Np K4 10e

VIISAUDEN LAITEILÄ -Lahjat. Uite-08 126s K5 15e

Viisikielinen Laulu. Sro-13 SK K5 18e

VILJANEN P Wäinö Havas - hengen ja miekan mies. K3 12e

VILLA J Hengellinen väkivalta. Kpaia-13 K3 allev. 15e

VIROHNHOVI Vapaaksi vaik. vaiheen verkosta. SK K3 12e

VIRKKALA Gästrin ja satakuntal. Pyhä-ilke S-30 183s K3 8e

VIRKKUNEN P (toim.) Rukouskirja. Olava-44 454s SK K3-9e

VIRSIKIRJA. Uusin laitos sis. lisäiv. 10x18cm. Kp-17 SK K4- 20e

Vkn: LISÄVIHKO Sknp K5 10e

Virsi- ja evankeliumikirja. 1876 fr Ns K2+ soljet 45e

VOSKAMP A Lahjoista suurin. Uite-15 283s SK 15e

VOULANNE M. Kuusi Jeesus? KuvaJS 2005 155s SK K4 15e

V. Miksi ihmisen? KuvaJS SK K4 15e

VÄHASARJA J Avara kuin taivas -07 133s SK K5 12e

V. Huolta vailla. Päivähartk. SRO-12 334s SK K5 15e

V. Joka päivä armon suojassa. S-08 317s SK K4 15e

V. Joka päivä elävää vertä. Hki-21 320s SK K5 20e

V. Joka päivä lapsen lailla. Sro-15 320s SK K5 15e

V. Joka päivä ihon ihminen. Symb-25 K5 20e

V. Joka päivä olet lähellä. Symb-23 SK K5 20e

V. Joka päivä varjellet tiet Symbolum-18 341s K5 15e

V. Jumalan kämmennellä. (Hartk. jokap.) S 2004 319s SK K3 15e /Äänkirja CD-levynä (8kpl) 25e

V. Keskeillä elämää. Hartk. S-19 15e

V. Lupaus kantaa. Hartk. jokap. Sro 2010 SK K5 15e

V. Olet lähellä. Symb-23 346s SK K5 20e

V. Taivasta maan päällä. Rukous. SRO 2007 48s Sp K4 5e

V. Teejää ristien teologiasta. SRO-17 np K4 15e

V. Vapaa. Hartkirja. Sro-17 127s Np K5 12e

V. Varjellet tiet. Päivähartk. Symbolum-18 SK K5 25e

VAISÄNEN L Kristilliset symbolit. SK K5 20e

VAISÄNEN M-OLLILAINEN V. (toim.) Kristus Vanhas-sa Testamentissa. Sley 2013 550s SK K4 30e

VAISÄNEN M En tiedä -käsit. vertailutaulukko. Lhp-23 43s Np K5 10e

V. Hänen Henkensä. Uite SK K3 6e

V. Hänen nimensä. Uite 1999 108s Sp K3 6e

V. Hänen omansa. Uite 1990 123s SK K3 6e

V. Hänen tekonsa. Uite 1989 116s SK K3 6e

V. Jumala ja ihminen. Myllyp. 2005 32s Np 4e

V. Jumalle keipaaminen. 2021 72s Np K5 10e

V. Kaste, uute ja pelastus. S 2013 Np K5 15e

V. Kestäkö Raamattu? Uite-21 240s SK K5 15e

V. Maailmankatkumisen tie. Uite 1996 47s Np K3 5e

V. Minä pelkään Jumalaa. Myllyp.-05 42s Np K4 4e

V. Oletko kastetessani. Uite 1977 59s Np K2+ 3e

V. Pelastuksesta osalliseksi LHPK-17 263s K5 10e

V. Pyhä evankeliumi Room:ssä ill Uite-04 n.800s SK K4 15e

V. Pyhä kaste kirkossa LS 2001 350s SK K4 15e

V. Pyhä kaste Raamatussa LS-08 425s SK K4 15e

V. Savastia. Olemääkin. LHPK-19 340s SK K5 15e

V. Vedestä vai hengestä. Uuras Saarnivaaran kaste-teologia. Anki 2007 424s SK K5 15e

VÄLIMÄKI P Agape. Kun rakkaus kestää. 144s Np K2 8e

V. Elämän vapauten. KuvaJS-03 208s Np K4 12e

V. Lähellä ihmistä. Sielunh. opas. Uite-06 SK K4 20e

V. Massenuksesta voi toipua. KuvaJS-12 191s Np K3 18e

V. Rakkauten parantava voima. Aikam-15 158s K3 12e

V. Särkyneen toivo. KuvaJS 2002 144s Np K5 15e

V. Tartu elämään. Virkka. STLK 1998 400s SK K4 8e

WALLENDORFF Taivasten valtak. salais. Sro-87 183s K3 10e

WALTER C Jumalan kyllä ja Jumalan ei S K4 12e

W. Kirkko ja virka. STLK 1998 400s SK K4 8e

W. Kotihartaus. STLK 1988 787s SK K5 45e

W. Kristus herätetty kuolleista HML-24 18e Np K3- 5e

W. Laki ja evankeliumi. STLK-07 480s SK K4 18e / K2+ 12e

W. Oikea näkyvä kirkko. STLK 1999 200s SK K4 15e

W. Paikallisuuskirkko. STLK 2003 SK K4 15e

Wartijanjäännä Suomen Sionista. Vuosikertasaamaja H.II. Uite 1886 66s SK K2 412e

WATSON Elämän synty -sattumaa vai suunn. 136s Np 8e

WEGELIUS J Postilla I.Hi. Rma 1895 n.1500s Sk js K3 60e

WEGENER 6000v ja yksi kirja. -59 266s SK K3 15e

WELLMAN Bunyan-kristityn vakuuksen tekijä. -01 174s Np K4 8e

WENNERSTRÖM L Hedbergin elämä ja vaik. S1897 272s fr SK K2+ 15e

WERNER R Toisenlainen rakkaus. Homoseks.sta. Sro-93 8e

WESTBERG G Surun matka Sro-16 70s SK K5 15e

WESTBACK J Krist.kehitys. Tku 1882 368s fr SK K3- 25e

W. Raamaton tutkinnoita. Tku 1869 1144s fr Ns K3- 45e

WEYER R. Alussa oli sana. S 1998 127s SK K4 12e

WHITE J. Nehemia-rakentava johtaja. Sro-86 39s SK K4 12e

W. Raamaton rukoukitoja. Opko 1983 192s SK K4- 12e

W. Rakkauden rajuja. Opko 1986 150s SK K3 8e

W. Uskon taistelu. Opko 1987 192s Np K4- 8e

WIELAND Kirja ja luita. Evol. vastaan. 36s SK K5 15e

WILCOX T Kalin huumajansiparia. S202 62s K3 4-5e

WILDER-SMITH A Ajatellen, siis uskon. Uite-81 67s Np K2 8e

WILHELMS E Päiväjum. palv. SLS-57 230s Sp K2 8e

WILSON I Äänin. anovitus. Wsoy-79 271s SK K3 10e

WIREN E. Eskartanoissa (Vtn sel.) WSOY-24 473s 12e

W Kun hän avasi kirjan. SK K2 15e

W. Pyhäät juhlat. Wsoy 1933 178s Sp K3 8e

W. Sinaus. Wsoy 1944 168s Sp K2+ 6e

WISLOFF C.F. Elämän koulu. Uite 1988 182s SK K3 10e

W Minä tiedän kenen uskon S1965 179s SK K3 8e

W Kaikki eivät pääse taivaaseen 88s Np K4 6e

W Tätä Luther opetti. Sro SK K3 10e

WISLOFF F. Antikristus. SLS 1965 131s Ns K2+ 6e

W. Elämän taide. Uite 1977 145s SK K2+ allev 7e

W. Herran helmassa. SLS 1957 132s SK K2 4e

W. Hänen kansaan Golgatale 1980 126s SK K3 6e

W. Hänen kansaan joka päivä 1947 173s SK K3 5e

W. Kirkon arvonväläimet. Linkki 1980s 32s Np K4 8e

W. Levähtäkää vähän. Sk K2 8e /Kpaia SK K3- 12e

W. Maria. SLS 1952 261s SK K2 8e

W Minä rakastan P. Henken SLS-42 371s SK 2 5e /97 K4 12e

W. Raamatuntutkist. rukouksesta. 1944 64s K3 5e

W. Raitis usko. SRO 2003 136s SK K4 10e

W. Sinulle, joka olet menettänyt läheisesi. 71s K5- 6e

W. Sinä voit voittaa ahdistuksen 1952 134s K2 7e

W. Surusta kirkkulaueen. Sro 1988 118s SK K4- 8e

W. Taivas. SLS 1945 130s SK K2 6e /K3 10e

W. Uskontunnustus. Linkki 1979 172s Sp K3 8e

W. Voimallinen on hänen omansa. 1970 272s SK K3 7e

WISLOFF H. Hiljaisia hetkiä. Hart. -84 356s K3 7e

W. Kirkkotala elämäni arjessa 1963 133s SK K3 7e

W. Tunnassa kaikista huolimatta 1965 97s SK K2 8e

WURMBRAND R Kidutettu Kristuksen tähden. 2008 126s Np K4 10e

W. Kirkko kahdeksan. KuvaJS-75 125s Np K3 8e

W. Kristus juhlaileja tiellä. KuvaJa -90 184s Np K3- 12e

W. Kristus rautasäripun takana Uite-73 125s K3- 5e

W. Kärsimyksistä voittoon. 1996 162s Np K3 9e

W. Miksi uskon? KuvaJS-78 134s SK K3 8e

W. Miksi Kristus yhä kärsii. Suol. 1987 187s Np K3 10e

W. Voittoisus usko. Uite -70 SK K3 8e

WRIGHT J Kuka olet Jeesus? S-98 115s 15e

WYATT J. Elämänkuoleman kysym. Uite-15 300s K5 10e

ZORN Koko kristillinen oppi I Moos 1-5. STLK-24 158s SK K5 10e

Z. Psalmitt 1-42. STLK-24 158s SK K5 10e

Z. Täksi päivänkielä STLK-08 511s SK K4 18e /K2 8e

Yhdeksi ruumiiksi kastettuna. L-säätiö-14 218s Np K5 15e

YKSIMIELIS. OHJE H. STKS 1947 398s Np K2 44e

ABERG H Nykyajan Baabelin orjat. Kneliö-72 144s Np K3 7e

ÖSTERBACKA OA Majajäntäryt. Elämäkertaomaani. 2022 246s Np K5 15e/Majajodot 15e

Merkintöjen selitykset:

Sk = sidottu kovakantainen, Np = nidottu/liimattu pehmeäkantainen, Sp = sidottu pehmeäkantainen, fr =vanhalla fraktuura-tekstytyypillä, Ns =mahakdisos (vähint. selkä), Js =jälkisidos, kpo =kirjastopisto, K4-5 =uusi myyntikirja (sopiva lahjakirjaksi), K3 =varastokappale tai lähes uutta vastaava, K2 =normaali antikvariaattiversio, Hki =kulunut antikvariaattikappale (puutteett mainittu), -/+ =suuntaa-antavia kuntoisuusmerkkejä, S =SLEY

TILAUKSET JA YHTYEIDENOTOT:

Luther-Kirjat Oy / Luther-divari

Päätoimipiste Helsingissä Fabianink. 13 A 1b, 00130 Hki. Ark. 10.30-17.30. La 11-15. Myös opiskelusta! Puh. 0440772233. Uusi sivutoimipiste Helsingissä avattu os. Mannerheimintie 43. Auki pe-ke 12-17.

Liiketilä Velissää Koulutie 77, auki opiskuksen mukaan.

Sähköposti: hannu.halonen@concordia.fi

Internet: www.lutherdivari.fi www.concordia.fi

Luther-Kirjat Oy:n tili: OP FI93 5512 0202 0098 82

Y-tunnus 17929281-2 ALV.rek

Luther-divari myös ostaa, vaihtaa ja etsii luterilaista kirjallisuutta. Noudamme suuremmat erät. Loppumyyntidystä kirjoista voi jättää varauksia ja puutelistoja. Luettelomme sisältää vain osan kirjoistamme. Tilauten postikulut maks 4-6€. Pyydettyäsi kotipaketti 20€. Ulkomaille kulujen mukaan. Huom! Useimmista krist. kustantajien kirjoista noin 10% alennus ovi:sta. Kirjoilla palautusohjeen. ILMOTA JOS KIIRE! Ota yhteyttä! p. 0440 772233 /Hannu Halonen

lelle Sovinnonkirjan kanssa. Tässä yhteydessä kulkevat rajalinjat toisin kuin aikaisemmin on piirretty.

Tästä ristiriidasta käsin voidaan Rooman uutta uskontoa ryhtyä tarkastelemaan.

1. ”Minä kumarran pääni isä Henri de Lubacille”

Kun nykyinen paavi Johannes Paavali II yhdellä lukuisista matkoistaan vieraili Ranskassa, havaitsi hän eräässä tilaisuudessa läsnäolijoiden joukossa vanhemman jesuiitta-isän ja keskeytti esityksensä sanoen: ”Minä kumarran pääni isä Henri de Lubacille jolla ennen (toista Vatikaanin konsiilia) oli vaikeuksia Rooman kanssa”. Vuonna 1983 korotettiin Henri de Lubac (1896-1991) kardinaaliksi. Johannes Paavali oli jo kauan aikaisemmin oppinut tuntemaan de Lubacin, jonka kanssa hän oli ollut yhteistyössä Vatikaanin toisessa konsiilissa, johon Johannes XXIII oli kutsunut de Lubacin teologise-
na neuvonantajana. Paavali VI antoi kutsua hänet esitelmöitsijäksi Roomaan puhumaan modernistina tunnetusta ja de Lubacille läheisestä jesuiitasta ja luonnontieteilijästä Pierre Teilhard de Chardinista (1881-1955), johon tässä artikkelissa palataan myöhemmin.

Tämä katolisen kirkon suuri poika, jolle virallinen Rooma kaikin tavoin on osoittanut kunnioitustaan, olisi siis joskus ollut vaikeuksissa saman Rooman kanssa.

Näistä vaikeuksista on jo puhuttu, sillä de Lubac oli juuri se mies, jota tarkoitettiin Pius XII varoittavissa sanoissa niistä, jotka kieltävät armon ansaitsemattomuuden – ”gratuitas”. Mikään ei voi paremmin kuvata sitä mullistusta, jonka Rooma on läpikäynyt viimeisten neljän, de facto, kolmen paavin aikana: Johannes XXIII, Paavali VI, (Johannes Paavali I) ja Johannes Paavali II.

Teos, joka aiheutti Pius XII terävät sanat, oli vuonna 1946 julkaistu de Lubacin kirjoitus ”*Sur-naturel*”, joka kuitenkin oli valmis jo 1942. Sen pääteesi on juuri ajatus ihmisestä, joka luomisessa on kutsuttu yhteyteen Jumalan kanssa niin, että myös armo on annettu alusta saakka. Hän työskentelee tässä skolastisen materiaalin kanssa ja haluaa esittää paremman tulokinnan Tuomas Akvinolaisesta. Ajatuksenkulku voi vaikuttaa vaikeaselkoiselta ja haetulta, mutta se voidaan kuitenkin käsitteittävästi kuvata, mikäli olemme ymmärtäneet keskiaikaisen opin langenneesta ihmisestä. Voidaan sanoa, että skolastiikka säilytti kellarissaan sen ihmishyvyyden, jonka de Lubac aikanaan päästäisi irti ja lopulta esittäisi luonnostaan hyvänä ihmisenä. Syntiinlankeemuksen Aadam on skolastiikassa keinolla tai toisella yhdistettävä pakkailisen filosofian väitettyyn ”hyvään ihmiseen”, mikä tapahtuu siten, että ihmisen selitettiin omaavan luonnolliset voimavaransa ja

niiden kanssa tietyn taipuvaisuuden syntiin, samalla kun hän oli menettänyt pyhittävän armon ja sen vuoksi oikeuden taivaaseen. Pyhittävästä armosta tulee täten jotakin Jumalan mielivaltaisesti säättämää, joka merkillistä kylä on olemassa jopa ennen syntiintulankemusta, eikä siis ole kutsuttu vasta anteeksiantamuksena ihmisen syntiin. Luterilaisen on helppo tuomita tämä oppi epäraamatullisena, mutta ei pidä unohtaa, että se on käytännössä kuitenkin monet kerrat ollut kristillisen kääntymyksen pohjana: paratiisista karkotetun on Jumalan hyvyydestä otettava vastaan lahja, jota hän ei omista, ja jonka Kristus on hänelle ansainnut satisfactio vicariánsa (sijaishyvityksensä) kautta.

De Lubac päästää nyt irti häiriintymättömillä voimillansa varustetun vanhan Aadamin vankilasta, jonka skolastiikka sille pysytti. Hän sallii ihmisen pelkän luomisen merkitä kiinnitystä taivaaseen. Uudestisyntymättömän ihmisen luonnollista Jumala-kai-pausta, mikä on psykologinen tosiasia, täytyy de Lubacin mielestä vastata Jumalan tahdon kohdata hänet. Kaikki tämä on seurausta skolastiikan kyvyttömyydestä tuomita ihminen pahaksi, raamatullisesti lihaksi, ja nähdä että jopa tosiasiallisesti olemassa oleva kaippuu Jumalan puoleen lähtee omavanhurskauden pohjalta. De Lubac ratkaisee nyt skolastiikan vastaväitteet, jotka ovat läsnäolevia ja

Trenton kirkolliskokouksen dogmatisoimia; armosta, jota vaaditaan, mutta joka on poissa – luomakunnan odotuksen hetkessä – tuleekin jotakin, mikä on annettu samanaikaisesti turmeltumattoman luonnon mukana. Vanha ihminen oli nyt aloittanut voittokulkunsa jumalankaltaisena ja sellaiseksi hänet pian Rooman paavi julistaisikin, kunhan Pius XII olisi kuollut.

Pius XII aikana de Lubacilta kuitenkin riistettiin hänen oikeutensa opettaa, hänet siirrettiin pois oppilaitoksestaan (Lyon) ja hän sai nähdä kirjojensa katoavan kirkollisilta kirjamyyntihyllyiltä. Erikoista kyllä häntä ei koskaan näytä edes aiotun asettaa henkilökoh-taiseen kuulusteluun ja opilliseen nuhteluun. De Lubacin kriitikko ja vastustaja ennen muita oli tunnettu tomisti ja dominikaani, isä Réginalde Garrigou-Lagrange, teologian professori Roomassa. Hän käytti ilmausta “uusi teologia”, “nouvelle théologie”, de Lubacista ja tämän koulukunnasta. Ilmaisu on täysin ajankohtainen ja vastaa meidän ”neologiaamme”. Sillä oli alun perin kielteinen sävy, joka de Lubacin taholla pian käänettiin vastakohdakseen.

Eräs hänen tärkeimmistä teoksistaan oli kuitenkin jo tähän aikaan ollut kauan tunnettu, nimittäin “Catholicisme. Les aspects sociaux du dogme”, Edition de Cerf, Paris 1938, jonka käänsi 1943 saksaksi Hans-Urs von Balthasar ni-

mellä “Katholizismus als Gemeinschaft”. Tässä kirjassa ovat tosiasiallisesti esillä kaikki näkökohdat, joista ajan myötä muodostuisi pohja la nouvelle théologie’lle, Rooman uudelle uskonnolle.

Kirjan sanoman ymmärtämiseksi on tartuttava otsikon toiseen osaan, joka tähdentää katolisuuden sosiaalista yhteenkuuluvuusluonnetta. Tämä erityiskorostus nousee esiin, kun tarkastellaan sen antiteesiä, jonka löydämme lainauksessa kristinuskonkriitikolta ja luopiolta Ernest Renanilta (1823-92). Kunnianosoituksessaan samanimieliselle stoalaiselle keisari Marcus Aureliukselle (121-180) kutsumuu Renan halveksien lapsuutensa uskoa “uskonnoksi, joka on luotu pienen valittujen ryhmän sisäiseksi lohdutukseksi” (s. 235-271). Koko de Lubacin teologia voidaan nähdä yrityksenä osoittaa vääräksi Renanin määritelmä kristinuskosta. Katolisuus on kaikkien uskontoa, ja se on suuressa määrin yhteiskunnallinen tekijä. Kun de Lubac pyrkii osoittamaan tämän, tulee hän luopuneeksi uskon perustekijöistä, joita Renan halveksii. On luotava uusi uskonto, jonka täytyy olla yhteiskunnallinen, ei vain ”ilmauksissaan luonnollisen elämän alueilla”, vaan myös ”dogmaattisessa keskuksessaan” (s. IX-15).

Tämä uskon uudelleenahmotus käsittelee ensimmäisessä osassaan uskontunnustusta, kirkon perustusta ja sakramentaalista järjestelmää, jatkaa toisessa osassaan kris-

tinuskon kannasta historiaan, siirtyä kolmannessa osassaan ratkaisevaksi kuvattuun kysymykseen pyhien kirjoitusten hengellisestä tulkinnasta ja päättyy neljanteen osaan pakanoiden roolista.

Dogmaattinen osuus alkaa puolustaen antiikin, stoalaisuuden ja platonilaisuuden perintöä ja sen kykyä nähdä yksilö osana kosmosta, josta juuri Marcus Aurelius esitetään todistuksena (vrt. yllä Renan). Protestanttinen pelko hellenistisestä vaikutuksesta ja keskityminen raamatulliseen ilmoitukseen esitetään naiiveina (s. 15-37). “Ihmiskunta on orgaaninen ykseys jumalallisen rakentumisensa kautta, ja kirkon kutsumus on ilmaista ihmisille uudelleen se alkuperäinen ykseys, jonka se on menettänyt, palauttaa se alkuperäiseen muotoonsa ja viedä se päätökseen” (s. 27/48). Kirkollinen sakramentaalinen järjestelmä saa täten ennen kaikkea ykseyttä luovan ja ykseyttä demonstroivan tehtävän; itse armonvälinekäsité on muuttunut epäkiinnostavaksi. Kun se tulee esille, on se yhteyden hedelmä eikä sen syy, toissijainen näkökohdata, ei pääasia. Sen vuoksi katoaa ajatus Kristuksen tosi ruumiin todellisesta läsnäolosta sakramentissa ajatukseen kirkosta Kristuksen ruumiina, jopa niin, että Kristuksen ruumis sakramentissa ja kirkon nimityksenä ovat yksi ja sama (s. 67/91); skolastikko, johon tässä vedotaan, sanoo tosin päinvastoin kuin de Lubac, että kirkko

Kristuksen ruumiina on Kristuksen tosi ehtoollisuusruumiin vaikutusta (s. 313/356!). Varoitukset reaalipreesensin ylikorostumisesta, joita nykyisin tavataan, eivät pohjaudu lainkaan vähäisessä määrin tähän ja de Lubacin myöhemmän kirjoitukseen “Corpus christi. L’eucharistie et l’église au moyen âge”, Aubier, Paris 1944; kirjoitus, joka todennäköisesti myös lienee ollut Pius XII ajatuksissa, kun hän puhuu vaarasta sallia todellisen läsnäolon sulautua omaan vaikutukseensa (Denz. 3891).

Jaksossa kristinuskosta ja historiasta vahvistetaan, että kirkon historia on “Kristuksen läpitunkeutuminen ihmiskuntaan” (s. 98/124). Tämä ykseys luomisen ja pelastuksen välillä merkitsee, että “koko ihmiskunta on Jumalan lapsia”, joita Jumalan johdattava käsi vääjäämättömästi (!) ohjaa päämääräänsä. De Lubacin mielestä tämä on kristillisen tradition yksimielinen merkitys! Kolmas osa, jossa käsitellään pyhien kirjoitusten hengellistä tulkintaa, näyttölee ratkaisevan tärkeää roolia tämän universalistisen kristinuskontulkinnan läpiviemisessä, kuten kirjoittaja myöntää. Keskushahmona on kuvallisen tulkinnan eli allegoreesin muita päätään pitempi edustaja, varhaiskirkossa harhaoppiseksi tuomittu Origenes (185-n. 254). Hänen yleisellä rehabilitoinnillaan, joka viime aikoina on tapahtunut, on tässä alkuperänsä: “Me olemme pitäneet kiinni Origeneen esi-

kuvallisesta asemasta, sillä hänellä on perustavaa laatua oleva merkitys... tällä suurella hengenmiehellä, joka oli myös suuri kirkonmies” (s. 155/185). Origenes piti Vanhaa Testamenttia Uuden testamentin pääasiallisten totuuksien suhteen vieraana, mutta antaa Kristuksen tehdä kristillisen uudelleentulkinnan tästä puhtaasti inhimillisestä kirjoituksesta: “Hän toimi evankeliumin kautta niin, että kaikesta tuli evankeliumin kaltaista” (s. 131/159). Tässä uudelleentulkinnassa, joka vaikuttaa vääristelyltä, on löydetty avain, joka sopii kaikkiin lukkoihin. Seuraavassa esityksessä on leegio sitaatteja Origeneelta. Esitys palaa jatkuvasti Raamatun sanojen kaksimerkityksisyyteen, jonka kautta niin ihmisuvun historia kuin sielun kokemukset piiloutuvat ulkoisen sanan yksiselitteisen merkityksen taakse (s. 151/181). Tämä hengellinen uudelleentulkinta ei kuitenkaan saa olla yksityisen ihmisen tehtävä: “Ei yksinäinen tie, vaan ... sielunelämän sopeutuminen kirkon elämänrytmiin”, “kaikkien asioiden alussa pysyy pyhä katolinen kirkko” (s. 158/188). Myöhemmissä teoksissaan de Lubac polemisoi voimakkaasti Nikolaus Lyralaista (1270-1349) ja hänen oppiaan pyhiin kirjoitusten yhdestä, kirjaimellisesta merkityksestä, periaatetta, jonka varaan Luther ja reformaatio myöhemmin rakensivat. Kun Lyra ja hänen seuraajansa (“imitoijat”) kieltävät mystisen merkityksen,

osoittavat he de Lubacin mielestä puutteellista uskonnöyryyttä, joka tarkoittaa kirkon tulkinnan seuraamista ja sitten hurskaasti liittymistä suurempaan kollektiiviin, siihen ykseysliittymään, joka on historian, luomisen ja pelastuksen päämäärä.

Se kirkon rooli, joka näin on kuvattu, ei kuitenkaan lainkaan tarkoita, että historiallinen kristikunta olisi pelastuksen välittäjä josakin eksklusiivisessa [poissulkevassa] merkityksessä. Neljännessä osassa ilmoitetaan selvin sanoin, että ”jumalallinen armollisuus on aina toiminut kansojen keskuudessa, ja että vieläpä pakanoillakin on ’kätkeyt pyhimyksensä’ ja profeettansa” (s. 161/191). Kristikunnasta tulee nyt korkeintaan ”ainoa normaali pelastustie” (s. 163/194). Kirkon tehtävänä on yhdistää kaikki kätkeyt pyhät, aktivoida ihminen vaikuttamaan vapautukseensa, ”ei ulkonaisen anteeksiantamuksen saamiseksi – tämä oli jo periaatteellisesti pantu täytäntöön ja oli lihaksi tulemisen edellytyksenä, sillä lunastus on rakkauden ja armollisuuden salaisuus – vaan jotta me kääntyisimme kohti sisäistä. Ihmiskunnan on siksi aktiivisesti vaikutettava pelastukseen, ja sen vuoksi Kristus on uhrinsa tekoon liittänyt näkyvän ilmoituksen persoonassaan ja kirkkonsa perustamisessa” (s. 167/198).

Tässä annetaan selitys sille, miksi armonvälineiden kuvauksessa syntien anteeksiantamus ei näytte-

le mitään roolia; se on pelkästään ääneen lausumaton edellytys sille, minkä Kristuksen uhri vaikuttaa jopa ilman meidän uskoamme. Kaikessa on kyse siitä, että voimallisesti vaikutetaan ihmiskunnan yhdentymiseen kollektiivisessa sulautumisessa kirkkoon.

Ihmiskunnan historiassa on kristikunta huippukohtana. Kuten biologinen kehitys on vaatinut joukon elämän ilmenemismuotoja ihmisen ruumiin luomiseksi, niin on myös ollut oltava vastaava joukko uskonnollisia ilmiöitä, ennen kuin kristinuskosta saattoi muotoutua (s. 172/203). Äkkiä sukeltaa Renan esiin ajatuskuluksi; hän on sanonut, että kaikki muut ihmiset ainoastaan palvelevat yli-ihmisen synnyttämistä. Kyseessä on siis kristinuskosta evolutionistisesta perspektiivistä, jossa ihmiskunnan kehitys merkitsee kristinuskoa, ja jossa kristinuskosta täydellistää ihmiskunnan sen enenevässä täydelliseksi tulemisessa.

Aineisto, johon de Lubac tukeutuu, on joukko lainauksia kirkkoi-siltä. Tarkastelussa ne voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Yksi ryhmä koostuu Origeneen ja hänen hengenheimolaistensa lainauksista, joihin de Lubac oikeutetusti vetoaa. Toisessa ryhmässä on kaksi tunnettua nimeä, Augustinus (354-430) ja Irenaeus (n. 130-200), joiden lainaukset on tarkastettu tätä artikkelia varten. Kolmas ryhmä, joka koostuu jäljelle jäävistä lainauksista, on liian suuri täl-

laiseen kontrollointiin. On kuitenkin oikeutettua syytä epäillä, saako de Lubac lainkaan tukea kahdelta suurelta nimeltä, vai edustavatko he aivan päinvastaista näkemystä. Kun esimerkiksi Augustinus sanoo teoksessaan *De Civitate*, lib. 18. c. 47, että jopa Israelin ulkopuolella on ollut tosi jumalatioutta, esittää de Lubac pitkän lainauksen (s. 161/191), joka kuitenkin pannaan poikki ennen sanoja, joissa Augustinus selvästi rajoittaa tämän ilmoituksen niihin tapauksiin, joissa ihmiseksi tuleminen ja sovitustyö ovat olleet tunnettuja. Niin otaksutaan pakana Jobin uskoneen. Tällä ei ole mitään tekemistä de Lubacin universalismin kanssa. Kun de Lubac edelleen kertoo Irenaeuksen sanovan teoksessaan *Adversus Haereses* IV,27, että Kristus laskeutuessaan tuonelaan kohtasi ”pakanallisia pyhiä hahmoja”, ei tällä ole tukea tekstissä. Irenaeus puhuu tässä ”vanhurskaista, patriarkoista ja profeetoista” ja kuvailee, miksi heidän tekonsa on muistiin merkitty pyhiin kirjoituksiin. Pakanallisista sankareista ei kerrota mitään.

Kerta toisensa jälkeen ilmenee selvästi, että de Lubacin lähtökohdana on niiden pakanallisten kristinuskonkriitikkojen paine, jotka ovat innoittaneet ranskalaista radikalismia. Hän haluaa vanhurskauttaa itsensä näiden nuoruutensa vastustajien edessä – heidän omien premissiensä ulkopuolelta. ”Mistä kantoikaan suuri Kaitselmus huol-

ta menneiden vuosisatojen aikana (ennen Kristusta) Niin esitti pohdintojaan kerran Celsus ja hänen jälkeensä Porphyrius, ja sitten, ei juurikaan poikkeavasti, edelleen Symmachus, ja vieläpä monet tänäänkin – kaikki enemmän tai vähemmän tietoisesti kannattaen ideaa.... ‘platonilaisesta jaloudesta’, ja kuten Julianus Luopio totesi...”. Juuri näille antiikin ylpeille hengille, jotka ovat torjuneet kristinuskon, sen eksklusiviteettivaatimuksen, sen tuomion synnille, sen vaatimuksen kääntymisestä ja uudestisyntymisestä, heille de Lubac vastaa: ”Katolisuus on Uskonto. Se on hahmo, joka ihmiskunnan on otettava ylleen ollakseen lopulta oma itsensä. Se on ainoa todellisuus, joka ollakseen olemassa ei tarvitse mitään vastakohtaa, ja joka siis on ‘suljetun yhteisön’ vasta-kohta” (s. 229/263).

Augustinukseen vetoaminen ei varsinaisesti ole ilmaus de Lubacin todellisesta vakaumuksesta. Hän valittaa Augustinuksen roomalaiskirjeen selityksen puhuvan ihmisluvun jakamisesta ja asettuu oppositioon 1600-luvun jansenisteja vastaan, jotka tämän kirkkoisän raamatuntulkinnan pohjalta torjuivat jesuiittojen, ja siis myös de Lubacin pinnallisen synti- ja armokäsityksen (s. 209/242).

De Lubac joutui vanhoilla päivillään kokemaan veljeskuntansa lisääntyvän poliittisen radikalisoitumisen, mikä oli hänelle täysin vierasta. Hän ei siis lukeudu

nk. vapautuksen teologian piiriin. Hänen tutkimuksistaan uskonnon-historiassa, mikä hänelle oli kät-kettyä kirkkohistoriaa, ei puutu selviä ansioita. Hän havaitsi, ettei buddhalaisuuden yleisesti levinnyt muoto todennäköisesti ole kätkettyä armousskontoa, kuten usein sanotaan, vaan se on ateistista tyhjyyttä. Ilmeisesti Johannes Paavali II ei kuitenkaan kumartanutkaan päätään juuri näiden näkemysten edessä.

2. Kardinaali Wojtyla

Mies, jota kirkollisissa yhteyksissä tänään kutsutaan nimellä ”Johannes Paavali II”, on oikeastaan nimeltään Karol Wojtyla. Tämä ei ole vain elämäkerrallinen huomio, vaan myös muistutus siitä, että kirkollisen juhla-asun alla on henkilö, jonka voi olettaa kauan ennen nousuaan tehtävänsä kehittäneen oman ideologisen näkemyksensä, jolle myöhemmin on suotu odottamaton, joskin kenties epäoikeutettu auktoriteetti. Wojtyla osoittautuu tänä varhaisempana kautenaan selvästi radikaaliksi teologiksi. Eräs hänen puolalaisen ystävänsä on kuvannut hänen ambitioitaan ja taustaansa. Päätehtävänään Wojtyla on pitänyt klassisen kirkollisen filosofian yhteen sulattamista sen uuden filosofisen virtauksen kanssa, jota kutsutaan eksistentialismiksi ja jonka argumentoinnin lähtökohtana on ihmisen halu olla vapaa ja puolustaa

omaa olemassaoloaan. Ystäväänsä myönteisesti suhtautuva kirjailija löytää Wojtylan julkaisemista kirjoituksista näkemyksiä, jotka ovat peräisin tähän koulukuntaan kuuluvilta miehiltä, kuten Heideggerilta ja Sartrelta. Ken on pyrkinyt käymään läpi esimerkiksi Wojtylan myöhempiä paavillisia sosiaaliensyklikoita, törmää myös vaikeaselkoiseen esitystapaan, jossa koko ajan pyritään lähtemään eräänlaisesta modernista ihmisen olemuksesta ja tarpeita koskevasta määritelmästä. Tätä on tapana kutsua Wojtylan ”personalismiksi”. Kummallista kyllä tuloksena on lukijan havainto, että silloinkin kun Wojtyla pääasiallisesti seuraa perinteistä roomalaiskatolista sosiaalietiikkaa, vaikuttavat hänen nyttemmin pilkattua skolastiikkaa edustavat edeltäjänsä huomattavasti ymmärrettävämmitä.

Sitä, mihin tämä asenne johtaa hengellisissä kysymyksissä, voi parhaiten demonstroida tarkastelemalla erästä Wojtylan kirjoitusta, joka alunperin on julkaistu italiaksi nimellä ”Segna di Contradiction” (St. Paul Publication, Slough 1979). Sisältö koostuu kardinaali Wojtylan Roomassa eräässä retriittissä paastonaikana 1976 pitämistä esityksistä, Paavali VI ja kuurian jäsenten läsnä ollessa. Tässä hurskaassa ympäristössä ei Wojtyla voi odottaa enempää kuin muuttaman minuutin, ennen kuin hän vetoaa Heideggeriin. Toisessa esityksessä vedotaan de Lubaciin. Jo täs-

sä tulee ratkaiseva isku, kun kardinaali sanoo, että ihminen saavuttaa persoonansa rajat, kun hän kohtaa Absoluuttisen. Tämä Absoluuttinen on Jumala, joka kuitenkin ei ole pelkästään Jerusalemin temppelin kolmiyhteinen Pyhä: "Tätä Jumalaa tunnustaa trap-pisti tai kamaldoliitti (ankaran askeettisten sääntökuntien munkkeja) hiljaisuudessaan. Juuri hänen puoleensa beduiini kääntyy autiomaassa rukoushetkensä aikana. Ja ehkäpä jopa buddhalainen mietiskelyynsä vajonneena, ajatuksiin puhdistautua ja valmistautua tietä Nirvanaan" (engl. kääns. 16). Myös ateistit ovat osallisia hengellisistä kokemuksista, minkä vahvistaa kontemplatiivisten sääntökuntien toiselle Vatikaanin konsiilille kirjoittama kirje, jossa he toteavat yhtäläisyyksiä omien hengen ja mielen pimeyttä koskevien mystisten kokemusien ja ateistien tyhjyyden välillä. Wojtylalle nämä ovat muunnelmia samasta mystisestä temasta "sielun pimeä yö". Jumalankieltäjät, joihin auktoriteetti Heidegger lukeutuu, asettetaan 1500-luvun mystikolta, Ristin Johannekselta, otetun lainauksen alle. Sen jälkeen kardinaali sanoo: "Elävän Jumalan kirkko johdattaa yhteen kaikkia ihmisiä, jotka jollakin tavoin jakavat inhimillisen hengen ylimaallisuuden". Tämän tueksi vedotaan toiseen Vatikaanin konsiiliin, ja todetaan tästä uudesta kaikenkattavasta universaaliuskonnosta: "Meidän ai-

kamme kirkko on tullut erityisen tietoiseksi tästä totuudesta, ja sen valossa onnistui kirkko toisessa Vatikaanin konsiilissa määrittelemään uudelleen oman luontonsa". Formulointi on tärkeä, sillä siitä käy selville, että artikkelimme otsikko "Rooman uusi uskonto" kuvaa jotakin mitä tosiasiallisinta, ja myös tämänhetkisen paavin näkemystä. Sitä kirkkotilaa, jossa Rooman paavi, kardinaalit ja kuurian muut jäsenet valmistivat Kristuksen kuoleman ja ylösnousemuksen juhlanviettoa, ei varmasti ollut rakennettu tällaisia ajatuksia silmällä pitäen.

Myös seuraava on perustavaa opimukaista uudesti luomusta. Jo pian vedotaan Teilhard de Chardinin, jonka evoluutio perustavana teesinään rakentuva maailman näkemys kerrotaan 1. Moos. 2:ssa, jota kutsutaan toiseksi ja vanhemmaksi luomiskertomukseksi. Tämä kaikki luomisen aspektit käsittävä evoluutio johtaa lauseeseen, jonka mukaan "me tänään seisomme uuteen eskatologiaan johtavalla kynnyksellä" (s. 24s.). Tuomiopäivä on Wojtylan mukaan samassa suhteessa luomiseen kuin täysikasvuinen kasvatettavaan; luominen kehittyy siis aina kruunuunsa saakka. Tätä tuomiopäivän uudelleen määritelmää kehitetään lähemmin hurskaan meditaation jatkossa. Kardinaali sanoo kuulijoilleen, että "kristillinen traditio, jossa me olemme kasvaneet", eli siis kristillinen oppi kaikkina aikoina,

on aivan liiaksi sitonut yksittäisen ihmisen autuuden tuomiopäivään, joka nyt sen sijaan olisikin nähtävä kaikkien asioiden täyttymyksenä (s. 174). Yhteiskunnallinen kehityshän johtaa eteenpäin ja kulminoituu “lähes väistämättä” taivaan valtakunnan koittamiseen (s. 175). Tämä (Vatikaani II) konsiilin eskatologia käy läheisesti yksiin inhimillisen kokemuksen so. sivilisaation edistysaskelten kanssa. Tässä voittosaatossa kohti taivasten valtakuntaa on, toisen Vatikaanin konsiilin mukaan, ”Kristus kirkkonsa jäsenten kautta yhä enemmän valaiseva inhimillistä yhteisöä pelastavalla valollaan” (s. 130). Näin tuomiopäivästä tulee lakikivi Rooman johdolla tapahtuvalle sivilisaation edistykselle. Wojtylan ajatuksen ilmaisee parhaiten Teilhard de Chardin, johon hän vetoaa, eräässä kirjeessään ranskalaiselle modernistille Maurice Blondelille (1861-1949): ”Kaikeella työllämme me ponnistamme loppujen lopuksi valmistaaksemme sitä uhrilahjaa, jonka ylle jumalallisen tulen on laskeuduttava”. Kun ihmisestä on tullut riittävän hyvä ja sivistynyt, täytyy Jumalan valtakunnan näkyvästi vuodattaa itsensä. Tämä on se uusioppi, jonka kynnyksen yli kardinaali johdattaa kuulijoitaan, joiden tulisi unohtaa kaikki vanhat opit.

Täten Wojtylalla on edessään kysymys, tuomitaanko pahaa ylipäätään. Vastaus on ymmärrettävä. Kristus tosin on puhunut paho-

jen tuomitsemisesta (s. 181), mutta Origeneen ja muiden “kaiken ennalleen asettamisen” kannattajien mukaan voidaan sanoa: ”Saattaa olla, että sen totuuden valossa, että ‘Jumala on rakkaus’ (1. Joh. 4:8,16) he kurottautuivat kuin haapuillen kohti jotakin pelastushistorian myöhempää vaihetta – jota ei ole paljastettu ilmoituksessa eikä pyhissä kirjoituksissa – jossa tehtäisiin loppu erosta pelastettujen ja tuomittujen välillä”. Viimeinen tuomio ei siis olekaan varma, vaan pelkkä tuomio, joka voidaan – raamatunsanan valossa! – ja kenties täytyy arvioida uudelleen. Tässä epäröi kardinaali kynnyksellä.

Tietyllä tavalla ovat tämän paastonajan meditaation ytimenä sen toteamukset Kristuksen kärsimyksestä. Tässä kardinaali julistaa sumeilematta kaiken pelastuksen oppia. Viitaten toiseen Vatikaanin konsiiliin hän sanoo: “Siten siis kävi kirkon syntymä Kristuksen messiaanisisessa ja pelastavassa kuolemassa yhteen ‘uuden ihmisen’ syntymän kanssa, riippumatta siitä oliko ihminen tietoinen sellaisesta uudestisyntymisestä tai hyväksyikö hän sitä. Ihminen on olemassa ‘Kristuksessa’, ja siten hän on ollut olemassa aina alusta alkaen Jumalan ikuisessa suunnitelmassa, mutta vasta Kristuksen kuoleman ja ylösnousemuksen voimassa tämä ‘olemasaolo Kristuksessa’ tulee historialliseksi tosiasiaksi” (s. 91). “Kristus on kirkkonsa tykönä, jokaisen

miehen, naisen ja lapsen tykönä; hän on koko ihmissuvun tykönä” (s. 93). Kristuksen kuolema muuntuu siis takaisinpäin vaikuttavaksi voimaksi, joka tekee itsensä läsnä olevaksi jo luomisessa, ja joka on kaikissa ihmisissä.

On syytä kiinnittää huomiota siihen, että tämä kuvaus ei ole ainutkertainen. Myös aikaisemmin mainitulla Hans-Urs von Balthasarilla esiintyy samankaltainen painotus universalismiin. Sen seurauksena hän mm. suurella innokkuudella tarttuu romaanikirjailija Bruce Marshallin tiliin pantuihin sanoihin: “On kyllä dogmi, että on olemassa helvetti, mutta se ei ole, että siellä olisi ketään” (Vrt. *Theologische Literaturzeitung* 6/1991, s. 402ss.). Formulointi on kuitenkin vanhempi ja se esiintyy myös pariisilaisella modernistilla abbé Mugnierilla (1853-1944), joka kuului Marcel Proustin piiriin. Tämä on hyödyllinen muistutus siitä, kuinka vuosisadan alun klassinen roomalaiskatolinen modernismi on selviytynyt hengissä ja saanut kokea renessanssinsa tässä kuvatuissa hahmoissa. Myös tunnettu luterilainen teologi Hermann Sasse näki tämän taustan selvästi.

3. Johannes Paavali II

Hyvä katsaus teologiasta, jota kardinaali Wojtyła on edustanut noustuaan paavinistuimelle nimellä Johannes Paavali II, on saatavilla Johannes Dörmannin teoksessa “Der

Theologische Weg Johannes Paulus II zum Weltgebettag der Religionen in Assisi”, I (1990), II/1 (1992), Sitta Verlag, Senden [tilaukset Pro Fide Catholica, Postfach 22, D-8968 Durach, Saksa]. Vuonna 1922 syntynyt kirjoittaja, joka toimi 1970-1984 lähetys- ja uskontotieteen professorina Münsterin yliopistossa, kirjoittaa sellaisesta traditionaalisesta roomalaiskatolisesta näkökulmasta, jota nykyisin pääasiassa edustaa arkkipiispa Marcel Lefebvre (1903-1991) perustama piiri. Kuten Lefebvrelle on myös Dörmannille leimallista suuri vakavuus ja ankkuroituminen perustaviin kristillisiin arvoihin. Tässä seuraava kuvaus liittyy Dörmannin osaan II/1. Tällä kritiikillä omasta yhteisöstä käsin voi katsoa olevan erityisen arvon.

Virkaanastujaistensa yhteydessä 1979 Johannes Paavali II julkaisi ensyklikan *Redemptor Hominis*, joka on Dörmannin kritiikin kohde. Paavi on siinä täsmentänyt lähemmin uuden eskatologiansa, johon on yllä viitattu. Hän astuu yhden askeleen pois päin mainitulta teologiselta kynnykseltä ja sanoo: “Me olemme tietystä määrin uudessa adventin ajassa, odotuksen ajassa”. – “Mitä tulee meidän tehdä, jotta tämä kirkon uusi adventti, joka kulkee paralleelisena toisen vuosituhannen lähestyvän päätöksen kanssa, johtaisi meitä lähemmäs häntä, jota pyhät kirjoitukset kutsuvat ‘ikuiseksi Isäksi’ (‘Pater futuri seculi’), Jes.

9:6?” Latinankielisen käännöksen “futuri seculi” -ilmauksen (“tulevan aikakauden”) avulla sallii paavi siis tekstintulkintansa liukua assosiaatioon “tulevasta vuosisadasta”! Dörmann huomauttaa ajatuskulun merkitsevän, että uusi adventti täytyy ymmärtää tätä maailmaa koskevilla kategorioilla, ja että adventti tähtää eteenpäin kohti “Messiaan maanpäällisen rauhanvaltakunnan koittamista ja kolmatta vuosituhatta” (Dörmann s. 58). Lähemmin määriteltynä adventti on aika Vatikaanin toisen konsiilin ja vuoden 2000 välillä. Dörmann näkee koko ajatuskulun osana paavin eksistentiaalistista raamatuntulkintaa, jonka mukaan raamatullisesti annettu asiointi, lihaksi tuleminen ja tuomiopäivän odotus on siirrettävä ihmisen nyt-tilanteeseen, ja siinä otettava vastaan eksistentiaalistinen sovellutus ”tässä ja nyt”-tilassa. Dörmann olisi samalla voinut lisätä, että meillä on tässä ensimmäistä kertaa kehkeytyneitä paralleelleja niille ajatuksille, jotka ovat kirkkohistoriasa tunnettuja ennen vuoden 1000 koittamista, jolloin hetken aikaa koettiin uudistunutta intomielistä vakuuttuneisuutta tuomiopäivän lähestyvistä saapumisesta.

Tässä sukeltaa esiin myös todellisen “kynnyksen” kuvaus. Kynnyksenä ovat nyt paavit Johannes XXIII ja Paavali VI, joista Johannes Paavali I – jonka paavius aika kesti ainoastaan kolmekymmentäkolme päivää – irtautuu kohti tu-

levaa (s. 67). Paavi ilmeisesti haluaa sanoa, että Vatikaanin toinen konsiili, joka pidettiin näiden kahden ensin mainitun paavin aikana, on juuri tuo suuri avaus tai kynnyks. Tämä käy ilmi siitä, mitä tästä konsiilista jälleen sanotaan Jumalan ilmoituksena: ”... mitä Henki tänään sanoo kirkolle konsiilin kautta”. Konsiilissa on ”kirkon tietoisuus” tai ”jumalankansan tietoisuus”, mikä täsmennetään ”tämänhetkiseksi tietoisuudeksi”, missä selvästi ilmenee vastakohtaisuus menneeseen, vanhentuneeseen ja virheelliseen tietoisuuteen. Konsiilin mukaan nyt tapahtuu ”avaus” koko maailmaan päin, jonka ensyklikan sanat lahjoittavat kirkolle ”täytenä, universaalina itseyttä ymmärryksenä”. Tämä uusi ymmärtämys merkitsee juuri sitä uskontojen välisestä yhteenkuuluvuudesta ja dialogia, jota yllä on kuvattu (Dörmann, s. 83).

Paavi kysyy retorisesti: ”Onko meillä lupa olla uskomatta Heramme armoa, joka viime aikoina on ilmoittanut itsensä Pyhän Hengen sanalla, jonka olemme konsiilissa saaneet kuulla?” Dörmann kiinnittää huomiota siihen, että formulointi on suunnattu niihin vastentahtoihin, jotka eivät ole halukkaita alistumaan uuteen yleisuskontoon.

Formulointi itsessään sisältää kritiikin niitä kohtaan, jotka pitäytyvät ohimenneessä vaiheessa, kirkon entisessä uskossa. Mikä on uutta, on siis todella uutta. Lähin-

nä avaus tähtää tässä uuteen eku-
meniikkaan, jonka tuntomerkinä
on – paavin sanoin – “yhteenkuu-
luvaisuudessa etsiä totuutta täy-
dessä, raamatullisessa merkityk-
sessä”. Se, että totuus olisi annet-
tu yhden kerran kaikille, on siis Jo-
hannes Paavali II:lle vierasta, sa-
noo Dörmann. Puhe niistä ”kyn-
nyksistä”, joita alituisesti on ylitet-
tävä, sallii kyllä monia uudelleen-
määrittelyjä.

Avaus suuntautuu samanaikai-
sesti pakanauskontoihin, joita paa-
vin mukaan olisi kutsuttava dia-
logiin, yhteyteen, “yhteiseen ru-
koukseen ja ihmisen hengellisyy-
den aarteiden etsimiseen”. Kuten
Dörmann oikein huomauttaa, val-
misteltiin tällaisilla sanoilla suur-
ta kaikkien uskontojen yhteistilai-
suutta Assisissa. Siellä järjestettiin
vuonna 1989 kaikki ensyklikan
(paavin teologisia asioita käsittele-
vä kiertokirje, toim. huom.) sano-
jen mukaisesti. San Pietron tabe-
rnaakkeliin (ehtoollisleivän [Kris-
tuksen ruumiin] säilytyspaikka)
istutettiin silloin buddhankuva,
samalla kun pakanapapit kokoon-
tuivat Johannes Paavali II:n ympä-
rille, mikä tapahtui noudattaen hä-
nen teologista ohjelmaansa maail-
man uskontojen yhdentymiseksi.

On paikallaan tähdentää, että
Dörmann on taipuvainen erotta-
maan Johannes Paavali II kannan-
konssiilin näkemyksestä, joka hä-
nen mielestään ei ole mennyt aivan
yhtä pitkälle kuin paavi. On myös
mahdollista, etteivät kaikki konsii-

li-isät ole oivaltaneet, mitä ja mil-
laisin ilmaisukeinoin radikaalisiipi
on esittänyt. Tämä ei kuitenkaan
merkitse mitään uutta kirkkohis-
toriassa. Martin Chemnitz viittaa
mm. siihen, että Trenton kokouk-
sen päätökset ovat usein kaksimer-
kityksisiä, ja että jesuiittojen tul-
kinta on usein näistä radikaalim-
pi. Nyt käsillä olevassa tapaukses-
sa vaikuttaisi kohtuulliselta antaa
Johannes Paavaliin tulkintatavalle
etusija, kun kyse on konsiilidoku-
mentista.

4. Päätöskommentaari

Pitkän luvun loppu on varsin ly-
hyt. Sen, joka on seurannut täs-
sä annettua esitystä, voisi arvel-
la joutuneen suuren väsymyksen
valtaan. Kun Rooman uuden opin
lähtökohdat kerran on todettu, on
johdonmukaiset seuraukset help-
po osoittaa, ja selonteko niistä voi
vaikuttaa tarpeettomalta. Niillä on
korkeintaan tehtävänsä esimerk-
keinä, joiden määrää ei pidä liikaa
lisätä.

Lisäksi on toinenkin, tärkeäm-
pi näkökohta. Mitä tässä on kuvat-
tu peilauksineen 1800-luvun Rans-
kaan, viittauksineen antiikin filo-
sofeihin ja muuhun oppineisuu-
teen, on niin ihmeteltävän hyvin
tunnettua. Sen tunnottomuus syn-
nin vakavuudelle, sen hengelli-
nen kopeus ja tärkeilevyys, se et-
tä se torjuu syntien anteeksi saami-
sen yksin uskon kautta Jeesuksen
Kristuksen tähden, sekä Sanan yk-

siselitteisyyden hylkääminen eivät ole mitään muuta kuin sitä, mitä uudestisyntymätön ihminen kaikin aikoina, se vanha Aadam, maailman lapset ympärillämme, ja myös oma lihamme uskoo ja tar koittaa. Samaa tarkoittivat Vanhan testamentin valheprofeetat, ne monet, jotka löysivät syvän sukulaisuuden Herran ja Baalin välillä, eivätkä tarvinneet mitään parannusta. Samaa tarkoitti valistus sotahuudollaan: “Jumala, hyve ja kuolemattomuus”. Samaa tarkoittaa hyvin kasvatettu eurooppalainen porvaristo, joka määrää hyvän uskonnollisuuden rytmin ja sävyn meidän aikanamme. Kenenkään ei ole tarvinnut lukea ainoatakaan Johannes Paavali II:n tai kardinaali de Lubacin sanaa heidän ajatus- tensa esittämiseksi.

Esityksellä, joka nyt lähes- tyy loppuaan, on kuitenkin ollut

eräs tärkeä tehtävä. Se on varoit- taa kristittyjä ihmisiä, jotka päivit- täin vastaanottavat syntiensä an- teeksiantamuksen, elämän ja au- tuuden Sanassa ja sakramenteissa, siitä avarasta sylistä, joka ojentau- tuu meihin päin Rooman istuimel- ta. Jokainen sana, jonka evankelis- luterilainen tunnustuksemme ja tri Martti Luther ovat kohdistaneet Rooman paaviutta vastaan, ei ole vain tosi, vaan on saanut monin- kertaisesti suuremman painon. Et- tä kristityt, jotka nojaavat luterilai- sen nimeen, puhuvat muutoksesta parempaan, lämpimämmästä eku- meenisesta ilmapiiristä, on viittaa- mista niihin kauniisiin ja vakuut- taviin puheisiin, joista pyhä Paava- li varoittaa (Room. 16:18).

Suomentanut Kai Takkula.

Julkaistu: Concordia 3/1995,ss. 9-22.

www.gen.fi Heprean-, aramean- ja kreikankurssit!

Tutustu! www.luterilainen.net

Tiedoksi!

Tätä Concordia-lehteä on lähetetty tilaajille, kirja- asiakkaille ja ystäville yhdessä Lähetyshiippakunnan jouluisen Pyhäkön lamppu -lehden kanssa.

Kiitollisin terveisin, toimitus

TODELLINEN USKO. SAARNA REFORMAATION ELI USKONPUHDISTUKSEN MUISTOPÄIVÄNÄ

Kalle Pajala, pastori, Helsinki

”Niin hän tuli taas Galilean Kaanaan, jossa hän oli tehnyt veden viiniksi. Ja Kapernaumissa oli eräs kuninkaan virkamies, jonka poika sairasti. Kun hän kuuli Jeesuksen tulleen Juudeasta Galileaan, meni hän hänen luoksensa ja pyysi häntä tulemaan ja parantamaan hänen poikansa; sillä tämä oli kuolemaisillaan. Niin Jeesus sanoi hänelle: ’Ellette näe merkkejä ja ihmeitä, te ette usko’. Kuninkaan virkamies sanoi hänelle: ’Herra, tule, ennen kuin minun lapseni kuolee.’ Jeesus sanoi hänelle: ’Mene, sinun poikasi elää’. Ja mies uskoi sanan, jonka Jeesus sanoi hänelle, ja meni. Ja jo hänen ollessaan paluumatkalla hänen palvelijansa kohtasivat hänet ja sanoivat, että hänen poikansa eli. Niin hän tiedusteli heiltä, millä hetkellä hän oli alkanut toipua. Ja he sanoivat hänelle: ’Eilen seitsemännellä hetkellä kuume lähti hänestä.’ Niin isä ymmärsi, että se oli tapahtunut sillä hetkellä, jolloin Jeesus oli sanonut hänelle: ’Sinun poikasi elää’. Ja hän uskoi, hän ja koko hänen huonekuntansa.” Joh. 4:46–53

Evankeliumissa me kohtaamme virkamiehen, jonka sydän on murtumaisillaan. Hänen poikansa on kuolemaisillaan. Kaikki inhimillinen apu on käytetty. Mutta hän on kuullut Jeesuksesta — miehestä, joka on tehnyt ihmeitä. Niinpä hän lähtee matkalle, toivon ja epätoivon sekaisin ajatuksin. Hän ei tiedä, mitä odottaa, mutta yksi ajatus kantaa häntä: *jospa Jeesus vielä ehtisi auttaa.*

Kun hän vihdoin kohtaa Jeesuksen, hän rukoilee yksinkertaisesti: *”Herra, tule ennen kuin poikani kuolee.”* Mutta Jeesus vastaa sanoilla, jotka ensi kuulemalta tuntuvat tylyiltä: *”Ellette näe ihmeitä ja merkkejä, te ette usko.”*

Kuinka moni meistä on ollut vastaavanlaisessa tilanteessa? Me rukoilemme, ja Jumala vaikenee. Me pyydämme, ja vastaus viipyy. Me odotamme ihmettä – ja tunnemme vain hiljaisuuden.

Juuri tällaisessa tilanteessa virkamiehen usko joutuu koetukselle. Hän joutuu luopumaan siitä, että näkisi tai tuntisi jotakin. Hänellä on enää vain Kristuksen sana. Ja kun Jeesus sanoo: *”Mene, sinun poikasi elää”*, mies **uskoo sanaan** ja lähtee. Hän ei tiedä, onko sana

totta. Hän ei näe mitään merkkiä. Mutta hän luottaa häneen, joka sanan lausui. Ja juuri tämä on todellinen usko.

1. Usko on elävä, ei jähmettynyt tila

Moni ajattelee, että usko on jotakin, joka kerran saadaan – kuin jäsenkortti taivaaseen, jonka voi laittaa talteen. Usko ei kuitenkaan ole esine, vaan elävä voima sydämessä. Se on kuin tuli, joka joko kasvaa tai hiipuu.

Usko elää liikkeessä: se on jatkuvaa kasvua, oppimista, uudistumista. Jos usko ei liiku, se alkaa tukehtua. Jos se ei kohtaa vastustusta, se menettää voimansa. Jumalan koulussa usko ei saa jäädä lapsen asteelle, vaan sen täytyy kasvavaa koetusten ja kokemusten kautta yhä vahvemmaksi.

Siksi Jumala ei varjele meitä kaikilta vaikeuksilta. Hän ei tee elämästä sileää tietä. Hän sallii meitä koeteltavan, jotta oppisimme luottamaan häneen emmekä itseemme.

2. Perkele ei nuku

Kun ihminen alkaa uskoa, hän ei astu rauhan vyöhykkeelle vaan sotatantereelle. Pietari sanoo: *”Teidän vastustajanne, perkele, käy ympäri kuin kiljuva jalopeura, etsien, kenet saisi niellä. Vastustakaa häntä lujina uskossa”* (1. Piet. 5:8-9)

Koska perkele ei ole joutilas, ei kristittykään saa olla. Saatana yrittää estää ihmistä tulemasta uskoon, ja jos se ei onnistu, se yrittää repiä hänet pois siitä. Se käyttää siihen monia aseita: houkutuksia, pelkoa, väsymystä, hengellistä ylpeyttä ja jopa hurskautta, joka kääntyy väärään suuntaan.

Meidän pahin vihollisemme ei ole avoin vaino, vaan välinpitämättömyys. Kun mikään ei tunnu uhkaavan, usko alkaa nukahdtaa. Mutta Jumala sallii herätteitä — kipua, epävarmuutta, levottomuutta — jotta heräisimme jälleen etsimään häntä.

3. Uskon tie kulkee koetuksen kautta

Jumala ei koettele meitä tuhoakseen, vaan kasvattaakseen. Ajattele, miten Raamatussa usko aina joutuu ahdinkoon:

Israel uskoi Jumalaan Punaisella merellä, mutta pian he valittivat erämaassa.

Mooses, joka puhui Jumalan kanssa, epäili kuitenkin kalliota lyödessään.

Pietari käveli veden päällä, mutta vajosi heti, kun tuuli nousi.

Näissä kertomuksissa me näemme, että usko ei ole kerralla valmis. Se on elämänmittainen koulu. Jokaisessa koetuksessa Jumala opettaa meitä siirtämään katseemme pois itsestämme ja takaisin Kristukseen.

Kun virkamies kuuli sanat *“Me-ne, sinun poikasi elää”*, hänellä ei ollut mitään muuta kuin sana. Hän uskoi, ja se riitti. Niin uskokin oppii vähitellen jättämään näkyvän ja turvautumaan näkymättömään Jumalaan.

4. Uskon pienuus ei tee sitä arvottomaksi

Kristus ei etsi suurta, vaan todellista uskoa. Hän sanoo: *“Jos teillä olisi uskoa sinapinsiemenenkään verran...”* (Matt. 17:20). Sinapinsiemen on lähes huomaamaton — mutta olemassa.

Samoin pienikin usko, joka tarttuu Kristukseen, on arvokkaampi kuin suuri itsevarmuus, joka turvaa omaan voimaan. Ryöväri ristillä ehti uskoa vain hetken, mutta Kristus sanoi hänelle: *“Tänä päivänä olet kanssani paratiisissa.”*

Niin myös me saamme turvautua siihen, että uskon voima ei ole meissä, vaan Kristuksessa. Hän kantaa silloinkin, kun oma uskomme on horjuvaa ja heikkoa.

5. Jumalan voima ilmenee heikkoudessa

Paavali käyttää kaunista kuvaa: me olemme saviastioita, joihin Jumala on kätkenyt aarteensa. Jumalan evankeliumi kulkee hauraiden ihmisten kautta, jotta yksin hän saisi kunnian kaikesta.

Saatana halveksii tätä — että Jumala kukistaa hänet heikon li-

han ja veren kautta. Mutta juuri niin Jumala toimii: Kristus voittaa kuoleman ristin häpeässä ja kärsimyksessä.

Siksi meidän ei pidä hävetä omaa vajavuuttamme. Jumala ei käytä meitä siksi, että olisimme vahvoja, vaan siksi, että hän on vahva meissä, jotka olemme heikkoja. Heikkous ei ole este uskolle, vaan sen edellytys. Se on paikka, jossa Jumalan voima saa tilaa toimia.

6. Päivittäinen uskon uudistuminen

Luther sanoo: *“Meidän sydämemme täytyy olla aina sellaisessa tilassa kuin tänään alkaisimme uskoa, ja meillä olkoon joka päivä sellainen mieli, kuin emme vielä milloinkaan olisi evankeliumia kuulleet.”*

Tämä tarkoittaa, että usko ei ole menneisyyden muisto, vaan jatkuvaa palaamista kasteen armoon. Joka päivä me tarvitsemme evankeliumia yhtä paljon kuin ensimmäisenä päivänä, jolloin sen kuulimme. Joka päivä me tarvitsemme sanan: *“Sinun syntisi on annettu anteeksi.”* Yhä uudelleen me tarvitsemme ehtoollisen ja siihen liitetyn lupauksen: *“Tämä on minun ruumiini, tämä on minun veren, joka annetaan ja vuodetaan teidän edestänne syntien anteeksiantamiseksi.”* Kristitty ei elä eiliselä uskolla, vaan tämän päivän armosta.

7. Lopuksi – Jumalan koulu

Virkamiehen usko kasvoi matkalla. Hän lähti Jeesuksen sanan varassa, ja kun palvelijat tulivat vastaan, hän sai tietää, että poika oli parantunut juuri siinä hetkenä, kun Jeesus oli sanonut: *“Sinun poikasi elää.”* Näin Jumalan sana osoittautui todeksi.

Samoin meidänkin elämämme on matka. Usein Jumalan sana kulkee edellämme, ja vasta myöhemmin näemme, miten se on toteutunut. Mutta usko elää siitä, et-

tä Jumala on puhunut – ja hänen sanansa ei tyhjänä palaa.

Rukoilkaamme:

Herra Jeesus Kristus, sinä, joka sanallasi annoit elämän kuolevalle pojalle, uudista meissäkin elävä usko. Kun emme näe, anna meidän silti luottaa. Kun horjumme, tartu meihin uudelleen. Pidä meidät sanassasi ja armosi varassa, niin että emme elä vain menneen uskon varassa, vaan joka päivä sinusta. Herra, sinulta on, että olemme tulleet uskoon. Auta meitä pysymään uskossa loppuun asti. Aamen.

EMERITUSPROFESSORI JOUKO MARTIKAISEN AVOIN KIRJE ARKKIPIISPA LUOMALLE

Herra arkkipiispa TT Tapio Luoma!

Ilmoitan, etten voi enää pitää Sinua pappis- ja piispanvalaasi sitoutuvana Suomen evankelis-luterilaisen kirkon arkkipiispana.

Näin seuraavista syistä:

Johtamasi piispainkokous ei ole sanktioinut pappeja, jotka vihkivät samaa sukupuolta olevia avioliittoon, vaikka se on kirkkomme avioliitto-opetuksen ja tunnustuksemme vastaista. Olette defaultistisesti (tappioon alistuen, toim. huom.) taipuneet otaksumanne kehityskulun edessä, ja siten sekä välillisesti että suoraan tukeneet kirkolle turmiol-

lista harhaaoppia.

Piispanviran haltijoina teidän olisi pitänyt päättäväisesti nostaa Voittajan, eli Herran Jeesuksen Kristuksen ristilippu korkealle ja rohkaista kirkkomme paimenia olemaan uskollisia Herrallemme ja Hänen avioliitto-opetukselleen.

Johtamasi piispainkokous ei ole suositellut papeille ja seurakunnille pidättäytymistä sateenkaarimessujen järjestämisestä, vaikka sateenkaari-ideologia on poliittisena aatesuuntana ja uskomusjärjestelmänä kiistatta kirkkomme opin vastainen ja ilmeinen harhaoppi. Se on tunkeutunut, ja tuotu, kirkkoon sen

ulkopuolelta.

Olet Seinäjoen kirkkopäivillä asettunut tukemaan kyseistä liikettä siellä pidetyissä sateenkaariseuroissa. Et tietääkseni ole moittinut sitä, että puhujakorokkeen rintapaneelin peitti sateenkaarilippu, johon oli yhdistetty kuva Jumalan Karitsasta. Jumalan Karitsalta oli kuitenkin riisuttu punaristinen voitonviiri ja Hänet oli puettu sen asemasta sateenkaariviittaan. Pidän tätä blasfemiana eli Jumalan pilkkaan rinnastettavana menettelynä.

Näin siksi, että ristinlippuaan kantava Jumalan Karitsa on *keskeisin symboli ja tunnus* siitä, että Herra Kristus on ristinkärsimyksellään voittanut kuoleman, synnin Saatanan ja helvetin ja sijaissovitajana uhrautunut meidän puolestamme. Kun Jumalan Karitsa-tunnus riisutaan ristinlipustaan ja puetaan sateenkaariviittaan, tulee Hänestä kyseisen ideologian edustaja eli *vale-Kristus*. Hän ei silloin enää ole tunnustuksemme Herra Jeesus Kristus, todellinen ihminen ja todellinen Jumala.

Johtamasi piispainkokouksen äskettäinen pastoraalinen ohje samaa sukupuolta olevien parien kohtaamisesta, vihkimisestä tai siunaamisesta on, ei vain defaitistista antautumista uskollemme tuhoisan ideologian edessä, vaan – sanoisinko – **Trump**-tyylistä kirkollista vallankäyttöä vastoin kirkkomme lukuisissa yhteyksissä vahvistettua kantaa avioliitosta yksinomaan miehen ja naisen välisenä liittona. Sitä vas-

taan on aiheellisesti protestoitu monelta taholta ja ilmoitettu päättäväisesti, ettei tätä pastoraalista ohjetanne tule noudattaa.

Julkisuuteen tulleen tiedon mukaan (*Perusta* 3/2025, s. 152) olet sanonut, että ”*mikään ei saa tulla minun ja Kristuksen väliin, ei edes Raamattu*”. On ensiksikin vaikea ymmärtää tällaista Raamatun sivuuttamista ja suoranaista väheksyntää. Lisäksi on toiseksi todettava, että lausumasi on väistämättä *dokeettinen*. Muuksi sitä ei voi tulkinta, koska loogisestikin on mahdotonta asettua Kristuksen ja Raamatun väliin. Näin siksi, että Jumalan Sana tuli lihaksi Nasaretin Jeesuksessa, Herrassa Kristuksessa, joka on samalla kertaa (*simul*) todellinen ihminen ja todellinen Jumala.

Lausumasi mukaan Herra Kristus voi olla jonkun kanssa, tässä siis Sinun kanssasi irrallaan siitä jättimäisestä kertomusaineksesta, joka Hänestä sisältyy Raamatun molempiin testamentteihin. Kun lausumasi irrottaa Herran Kristuksen näistä juuristaan, ei hän enää ole se sama Herra Jeesus Kristus, joka on samalla kertaa todellinen ihminen ja todellinen Jumala. Sen mukaan Hän on vain näennäisesti eli *dokeettisesti* Kristus.

Herra Kristus ei ole irrotettavissa Raamatusta, ei siis Vanhasta eikä Uudesta testamentista muuten kuin *dokeettisesti*. Kirkon historia tuntee paljon esimerkkejä lausumasi mukaisesta doketismista.

Lopuksi on aiheellista ottaa lyhy-

esti kantaa näkökohtiin, joilla puolustellaan samaa sukupuolta olevien oikeutta tulla vihityksi ”avioliittoon”. Ensiksi on kuitenkin torjuttava johtamasi piispainkokouksenkin käyttämä käsitehämäys:

Kahden samaa sukupuolta olevan henkilön liitto ei ole eikä voi olla *oikea avioliitto*. Sitä voitaneen kutsua kumppanuusliitoksi tai juridiseksi kumppanuussopimukseksi. Sitä perustellaan paitsi liittoonsa sitoutuviin keskinäisellä rakkaudella, etenkin sillä, että kirkon harjoittama sielunhoito palvelee ihmistä ns. sukupuolisesta suuntautumisestaan riippumatta.

Samoin kuin yleensä, piispainkokoukseen ei ole eritelty tätä ongelmaa mitenkään uskonopillisesti eli teologisesti. Tämän johdosta on aiheellista todeta seuraavaa: *Homofilia* on yksi ihmisen *itseensä kiertymisen* lukuisista muodoista. Sen sielunhoidollinen kohtaaminen edellyttää sielunhoitajalta suurta hengellistä kypsyyttä ja sitä, että hän tunnustaa Herran Kristuksen joutuvan kokemaan helvetin tulen hänen itsensä puolesta. Vain tästä eksistenttisesti koetusta ja uskonopillisesti reflektoidusta nöyrytyksestä avautuu sielunhoitajalle kyky kohdata lämpimästi ja samalla totuudellisesti homofiilisesti kiertyneitä lähimmäisiä ja auttaa heitä vapauteen ja iloon totuuden ja rakkauden täyteydestä käsin.

Siksi on käsittämätöntä, että kaikista tähänastisista piispainkokouksen asiakirjoista ja kannanotois-

ta puuttuu tyystin uskonopillinen eli teologinen analyysi samaa sukupuolta olevien avioliittoon vihkimisen herättämistä teologisista perusongelmista.

Edellä sanottuun viitaten joudun toteamaan, että olet arkkipiispana tärkeissä kannanotoissa, joskaan et muodollisesti niin tosiasiallisesti (*non formaliter sed realiter*), sivuuttanut kirkkomme perustavat, ekuumeenisestikin oleelliset avioliittoon liittyvät oppidokumentit, tehnyt ja tukenut toistuvasti kirkollemme turmiollisia harhaoppia tukevia ja kirkkoa harhaoppiin ohjaavia päätöksiä.

Tällaisilla kannanotoilla on aikaisemmin kirkon historiassa ollut kirkko-oikeudellisia seuraamuksia myös piispanviran haltijoille.

Siksi en voi enää pitää Sinua kirkkomme arkkipiispan viran legitiiminä viranhaltijana.

Edellä sanotusta huolimatta tulen jatkamaan säännöllistä esirukousta puolestasi. Samalla toivon, että voit irtautua nyt soveltamastasi toimintalinjasta ja palata kirkkomme perustavien oppidokumenttien tarjoamalle lujalle perustalle.

Pulkzion torpassa Augsburgin tunnustuksen muistopäivänä 25.6.2025

*Pros. Dr. Jouko Martikainen i.R.,
Arkkipiispa Ilmari Salomiehen 3.1.1964 vihkimä arkkihiippakunnan pappi*

Avoim kirje on julkaistu Perustalehdessä 5/2025

Juhlakirjoja ja unohdettuja aarteita 1500-luvun luterilaisuudesta

CONCORDIA

1) Martin Chemnitz (1522–1586):

*Jumalan Pojan testamentti
– Kirjoituksia ehtoollisesta,
kirkosta ja paimenvirasta*

(Julk. Concordia 2026; ensi kertaa
latinasta suom. Miikkael Halonen)

2) Esko Murto & Juhana Pohjola (toim.):

Oikeat alttarit ja saarnatuolit

(Julk. LHPK 2026; artikkelikokoelma)

Kirjat ovat pastori TL Sakari Korpisen
80-vuotisjuhlakirjoja, jälkimmäisessä
myös Tabula Gratulatoria. Tule
ennakkotilaajaksi (viim. 23.1.)! Kirjojen
hinta 29e / kpl, yht. 55e sis. toim.

Tilaukset ja tiedustelut:

lutherdivari@gmail.com /

044 077 2233 / FI93 5512 0020

0098 82 / Luther-Kirjat Oy

*Concordia-lehti ja Luther-divari & Kristillinen
kirjakauppa toivottavat kaikille tilaajilleen, asiakkailleen
ja ystävilleen siunattua Vapahtajamme syntymäjuhlaa ja
armorikasta uutta vuotta 2026!*

SINUN KUNINKAASI TULEE

"Sanokaa tytär Siionille: 'Katso, sinun kuninkaasi tulee sinulle hiljaisena ja ratsastaen aasilla, ikeenalaisen aasin varsalla'." Matt. 21:5

Varmaan siis eksyy se, joka ei tahdo tätä korvillansa käsittää, vaan silmin nähdä ja käsin koskea, sillä tämän kuninkaan laita on aivan toisin kuin muiden kuningasten. Mitä ikinä nämä tekevät, se tapahtuu loistolla ja suurella ulkonaisella mah-tavuudella. Tämmöistä Kristus ei osoita ollenkaan. Työnsä, jolla hän auttaa meitä synnistä ja kuolemasta, hän on aloitta-nut kasteesta. Siinä eivät silmämme näe muuta kuin pelkkää, tavallista vettä. Mutta se vesi on yhdistetty sanan ja saarnan kanssa. Saarnassakaan ei silmä näe mitään muuta kuin ehkä ihmisen hengityksen. Mutta meidän tulee varoa, ettemme silmiämme usko, vaan suljemme silmät ja pidämme korvat auki sekä kuulemme Jumalan sanaa. Tämä sana opettaa, miten Herramme Jeesus Kristus on vuodattanut verensä meille syn-tien anteeksisaamiseksi ja iankaikkiseksi elämäksi. Tällaisia lahjoja hän tahtoo meille antaa pyhässä kasteessa, ehtoollis-sessa, sanan saarnaamisessa ja synninpäästössä; näistä me ne totisesti löydämme. Näyttää tosiaankin mahdottomalta, että vedenpeso, sana ja sakramentit voivat näin suuria vaikuttaa; mutta älä anna näkösi pettää itseäsi! Silloin näytti myöskin mahdottomalta, että hän, joka lainatulla aasilla ratsasti kau-punkiin ja kohta sen jälkeen antoi itsensä ristiinnaulita, olisi poistava synnin, kuoleman ja helvetin. Ei kukaan voinut sitä nähdä hänen muodostaan, mutta profeetta oli sen sanonut. Meidän pitäisi siis se uskoa ja korvilla käsittää, silmillä sitä ei voi nähdä.

Martti Luther, Huonepostilla, s. 19–20. Suom. Niilo E. Wainio. 6. painos Turku 1945. (SLEY).

**”Sillä me emme voi
mitään totuutta
vastaan, vaan
totuuden puolesta.”
2 Kor. 13:8**

Tilaa Concordia!

KRISTUKSEN TUOMIOLLE TULO

Edelleen seurakuntamme opettavat, että Kristus on aikojen täyttyessä ilmestyvä tuomiolle ja herättävä kaikki kuolleet; hurskaille ja valituille hän antaa iankaikkisen elämän ja pysyvän ilon, mutta jumalattomat ihmiset ja perkeleet hän tuomitsee ikuiseen piinaan.

Ne tuomitsevat kasteenuusijat, jotka katsovat, että tuomitettujen ihmisten ja perkeleiden rangaistus on kerran saava loppunsa.

Ne tuomitsevat myös sellaiset, jotka nyt levittävät juutalaisia oppeja, joiden mukaan hurskaat tulevat saamaan herruuden maailmassa ennen kuolleen ylösnousemista, sen jälkeen kun jumalattomat on kaikkialla kukistettu.

Augsburgin tunnustus 17. artikla. Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat, s. 57. Sley-Kirjat. Jyväskylä 1990.

CONCORDIA-toimituskunta

Päätoimittaja:

Hannu Lehtonen, Kotikuja 2, 63800 Soini, **044-3355105**, hannu.lehtonen@concordia.fi

Toimittajat:

Halvar Sandell, Ounasvaarantie 7 D, 00970 Helsinki, **044-5736700**, halvar.sandell@gmail.com

Petri Kivenheimo, Venuksentie 6 V 216, 01480 Vantaa, **044-5515443**, petri.kivenheimo@gmail.com

Miikkael Halonen, Haapaperhosentie 29 C, 00410 Hki. **044-0862118**, miikkael.halonen@gmail.com

Toimitussihteeri:

Hannu Halonen, Fabianinkatu 13 A 1b, 00130 Helsinki, **0440-772233**, hannu.halonen@concordia.fi

Concordia ry:n puheenjohtaja:

Petri Hanhiniemi, Heikkiläntie 39, 92400 Ruukki, **0400-299515**, petri.hanhiniemi@gmail.com

Neuvottelukunta, avustajat ja yhdyshenkilöt: Reijo Arkkila, *Hämeenlinna*, Tord Carlström, *Porvoo*, Magnus Dahlbacka, *Kruunupyä*, Petri Hiltunen, *Kouvola*, Juha Heinilä, *Vantaa*, Esko Herronen, *Kälviä*, Jukka ja Juha Huotari, *Kirkkonummi*, Ahti Iivonen, *Kankaanpää*, Jukka Jäntti, *Pori*, Samuel Kettunen, *Lappi*, Markus Kirla, *Turku*, Timo Kitunen, *Helsinki*, Lasse Lappalainen, *Helsinki*, Sakari Meinilä, *Italia*, Jouni Mensalo, *Loimaa*, Timo Hämäläinen, *Eura*, Ville Melanen, *Lahti*, Juha Muukkonen, *Tornio*, Juuso Mäkinen, *Helsinki*, Kalle Pajala, *Helsinki*, Roger Pettersson, *Ähtävä*, Arto Rannila, *Jalasjärvi*, Miika Rantanen, *Pori*, Timo Salmela, *Kuopio*, Vesa Savolainen, *Kempele* Ken Takaki, *Helsinki*, Tero Tulkki, *Helsinki*, Isto Vuorio, *Vantaa*, Esa Yli-Vainio, *Seinäjoki*

CONCORDIA on kuusi kertaa vuodessa ilmestyvä teologis-kirkollinen julkaisu, joista kaksi ovat uutuuskirjoja. Lehteä ja kirjoja julkaisee Concordia ry ja kustantaa Luther-Kirjat Oy. Yksin Raamattu ja siitä johdettu puhdas luterilainen oppi, sekä uskonpuhdistus ovat CONCORDIA-lehden lähtökohta ja ohjelma. CONCORDIA-lehti haluaa tukea luterilaista tunnustuksellisuutta seurakunnissamme.

Tilaukset toimitussihteeriltä tai tilisiirtolomakkeella. Vuonna 2026 kestotilaushinta 33 €, vuositilaus 34 €, sekä sähköpostin liitteenä neljä lehteä 23 € vuosi. ”Kannatustilaus” 43 € sis. lehtitilauksen myös sähköpostin liitteenä. Lehtitilaukset Luther-Kirjat Oy:n tilille: FI93 5512 0020 0098 82. Concordia ry:n kannatustili: FI59 5512 0020 0089 42

TOIMITUKSEN OSOITE: Fabianinkatu 13 A 1b, 00130 Helsinki

”Herran sana pysyy iankaikkisesti” 1. Piet. 1:25 ISSN 1237-3028